

**A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja LOCAL AGENDA 21
2020. december**

**Készítette:
Mórahalom Városi
Önkormányzat megbízásából
Dr. Halmágyi Tiborné
környezetgazdálkodási
szakmérnök
Szeged**

TARTALOMJEGYZÉK

I. ELŐSZÓ	4
1.1. A Local Agenda 21 program	5
1.2. A helyi önkormányzat szerepe a folyamatban	6
II. HELYZETELEMZÉS	7
2.1 Az érintett földrajzi terület bemutatása	7
2.1.1 Mórahalom elhelyezkedése, földrajzi lehatárolása	7
2.1.2 Infrastruktúra, intézményi ellátottság	8
2.1.2.1 Infrastruktúra	8
2.1.2.2 Intézmények, civil szervezetek, közalapítványok	19
2.2 Mórahalom természeti környezete	21
2.2.1 Levegő	22
2.2.2 Felszíni és felszín alatti vizek	25
2.2.3 Élővilág, táj-és természetvédelem	27
2.2.4 Épített környezet	29
2.3 Mórahalom társadalmi adatai	30
2.3.1 Népesség, demográfiai trendek, társadalom összetétele	30
2.3.2 Az egészségügyi ellátás bemutatása	34
2.4 Mórahalom gazdasági környezete	42
2.4.1 Vállalkozások áttekintő adatai	42
2.4.2 Gazdasági aktivitás nemzetgazdasági áganként	44
2.4.3 Foglalkoztatottság	48
III. HELYZETÉRTÉKELÉS	50
3.1 A kérdőívek kiértékelése, eredmények összehasonlítása	50
3.1.1 A lakossági kérdőívek	50
3.1.2 Az oktatási kérdőívek	82
3.2 A kérdőívek felülvizsgálatának összefoglaló értékelése	95
3.3 SWOT analízis	99
IV. STRATÉGIA	103
V. MEGVALÓSÍTÁS	108
5.1 Társadalmi pillér	108
5.2 Környezeti pillér	111
5.3 Gazdasági pillér	116
VI. MONITORING	119
6.1 Cselekvési terv	120
6.2 Indikátorok	120
6.3 Kommunikáció	120
FORRÁSOK	121
MELLÉKLETEK	121

**Mórahalom város Fenntartható Fejlődésének Helyi Programja
2020-2023.**

**Elfogadta
Mórahalom Város
Polgármestere**

_____ számú határozatával.

.....
**Nógrádi Zoltán
Mórahalom Város Polgármestere**

A program elkészüléséhez adatot bocsátott a készítők rendelkezésre:

■ Mórahalom Városi Önkormányzat részéről:

- Nógrádi Zoltán polgármester
- Csányi László alpolgármester
- Dr. Tóth Krisztián jegyző
- Balog László, Kabinetvezető

■ Mórahalom Város szervezetei részéről:

- Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola
- Mórahalmi Alapfokú Művészeti Iskola
- Huncuthalom gyerekvilág
- Napközi Otthonos Óvoda
- Szegedi SZC Tóth János Mórahalmi Szakképző Iskola és Garabonciás Kollégium

A település lakosainak szíves közreműködésének köszönhetően a mórahalmi lakosoktól 359, míg a diákoktól 351 darab kitöltött kérdőívet vehettünk át.

Közreműködésüket és segítőkész hozzáállásukat ezúton is köszönjük!

„A Földet nem apáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön.”
(amerikai indián közmondás)

I. ELŐSZÓ

Mórahalom Városi Önkormányzat megbízásából 2014. évben az ENV-INFO Kft készítette el a település Local Agenda 21 Fenntartható Fejlődés Programját. A 2014-2020. években bekövetkezett jelentős gazdasági, társadalmi és környezeti változások teszik indokoltá Mórahalom város Fenntartható Fejlődés Helyi Programjának a felülvizsgálatát.

A program felülvizsgálata során a változások nyomon követhetősége, a trendek megállapítása érdekében a 2014. évben elkészített két kérdőív (lakossági és oktatási) felhasználásával ismét megkérdeztük a lakosság véleményét a fenntarthatósággal kapcsolatban, melynek kiértékelése alapján a város különböző jellemzőiről kaphatunk részletes képet. Ezek az adatok érintik a település környezeti, társadalmi és gazdasági jellemzőit, csakúgy, mint a lakosok Mórahalomról alkotott véleményét. A kérdőívek segítségével lehetővé vált olyan, hosszú távú fenntarthatósági célokat megfogalmazni, melyek elsődleges célja elősegíteni Mórahalom gazdasági, környezeti és társadalmi jellemzőinek pozitív irányba való fejlődését, s így a város fenntartható fejlődését.

Mórahalom Város Local Agenda 21 Tervének szerkezete

A szerkezetet az ICLEI szervezet készítette, amely az LA-21-et készítő közösségeket koordinálja:

- Partnerségi kapcsolatok
- Közösségközpontú problémaelemzés
- Közösségi prioritások kijelölése (A szolgáltatási igények és problémák felfedése és rangsorolása közösségi konzultációkon keresztül.)
- Helyzetfelmérés, auditálás:
 - Helyzetelemzés (Mórahalom város bemutatása, tekintettel a természeti, környezeti, földrajzi, történeti, infrastrukturális, társadalmi, valamint gazdasági jellemzőkre egyaránt.)
 - Helyzetértékelés (A településen adatgyűjtés céljából kitöltött kérdőívek vizsgálata, a kapott adatok értékelése, SWOT analízis és táblázatok, diagramok elkészítése, összevetése a 2014. évi eredményekkel, indokolt esetben trendvizsgálat.)
- Stratégiai akciótervezés:
 - Stratégia készítése (Jelen rész vonatkozik a települési fenntarthatósági célok konkrétumainak vizsgálatára, mivel a kapott adatok alapján sikerrel fogalmazódtak meg a fejlesztési prioritások, és kialakulhatott azok sorrendisége. E tények ismeretében a várható hatások átfogó vizsgálata is megtörtént. Munkánk során egyeztetéseket végeztünk a települési önkormányzattal annak feltárására, hogy az egyes területeken milyen, a települési elképzelésekkel összhangban álló prioritások, majd programok elkészítésére kerülhet sor.)
- Megvalósítás és monitoring:
 - Megvalósítás (A fenntartható fejlődés céljaival és alappilléreivel összhangban lévő, a települési célok megvalósítására irányuló programok és alprogramok elkészítése.)

- Monitoring (A terv szerkezetileg végső eleme, melyben a fenti folyamatok során meghatározott fejlesztések alapján középtávú időtartamra jelöli ki a célokat és indikátorokat.)

■ Értékelés (audit) és visszacsatolás:

- Értékelés (Az előrehaladás és teljesítmény hagyományos értékelése, majd a szolgáltatók és felhasználók tájékoztatása az eredményekről. A konzultáció, felülvizsgálat, tervezési folyamat megismétlése meghatározott időközönként.)

1.1. A Local Agenda 21 program

A "fenntarthatóság" vagy a "fenntartható fejlődés" kifejezés a nyolcvanas évek elején jelent meg a nemzetközi szakirodalomban.

Mi a fenntartható fejlődés?

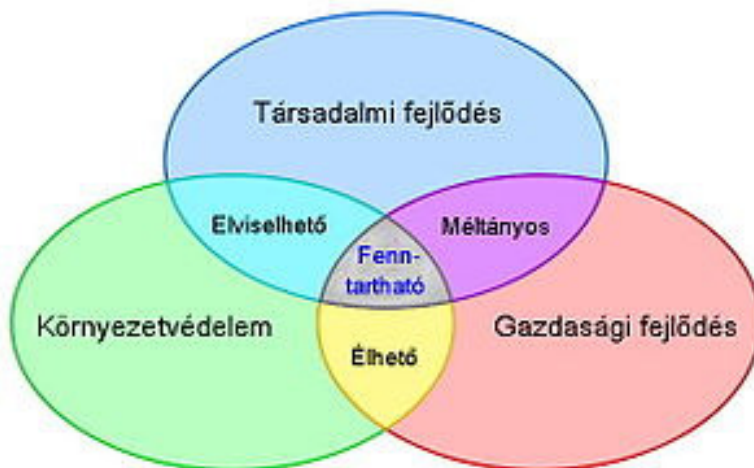
Az emberiség, az egyes emberek és társadalmak közvetlenül vagy a gazdaság révén szükségleteik kielégítése érdekében természetes környezetükből veszik el azokat a javakat, amelyeket a földi rendszer létezése óta felhalmozott. A fenntarthatóság biztosítása azt kívánja tőlünk, hogy a jelen és jövő generációk létfeltételeihez szükséges természeti és épített környezet minőségét, értékeit megőrizzük. Ettől a rendszertől az ember annyit és olyan körülmények között vehet el, hogy ne sértse saját létkielégítésének jövőbeli esélyeit.

1983-ban az ENSZ Közgyűlés határozata alapján megkezdte munkáját az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága, amelyet Gro Harlem Brundtland norvég miniszterelnöknő vezetett. E huszonkét tagú bizottságnak tagja volt Láng István akadémikus is. A Bizottság 1987-ben „Közös jövőnk” címmel kiadott jelentésében a gazdasági növekedés olyan új korszakának lehetőségét vázolta fel, amely a fenntartható fejlődés globális megvalósítására épít, megőrzi a természeti erőforrásokat, s amely megoldás lehetne a fejlődő országok nagy részében elhatalmasodó szegénység leküzdésére is.

A jelentés nagyon röviden és tömören határozta meg a fenntartható fejlődés fogalmát: ***"a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket".***

Ez a megfogalmazás még napjainkban is helytálló.

1.1/1. ábra: A fenntartható fejlődés pillérei

A fenntartható fejlődés három alappilléren nyugszik: a szociális (társadalmi), a gazdasági és a környezeti pillérek és mindhármát együttesen, kölcsönhatásaik figyelembevételével mérlegelni kell a különböző fejlesztési stratégiák, programok kidolgozása során, illetve a konkrét intézkedésekben, cselekvésekben. A fenntartható fejlődés, mint általános stratégiai cél szervesen beépült a nemzetközi konferenciák, szervezetek dokumentumaiba és a nemzeti kormányok cselekvési programjaiba.

A fejlődés alapvető célja tehát a szociális jólét, a méltányos életfeltételek lehetőségének biztosítása mindenki és egyaránt a jelenlegi és a jövőbeli nemzedékek számára, ami csak úgy lehetséges, ha közben fenntartható módon hasznosítjuk a természeti erőforrásokat, elkerüljük a káros hatásokat, s különösen a környezet állapotában bekövetkező visszafordíthatatlan változásokat.

A Világ Tudományos Akadémiáinak Nyilatkozata megfogalmazásában: "A fenntarthatóság az emberiség jelen szükségleteinek kielégítése, a környezet és a természeti erőforrások jövő generációk számára történő megőrzésével egyidejűleg."

A Local Agenda 21 meghatározása és kapcsolódása a fenntartható fejlődéshez

A „LA 21” program az általános érvényű fenntartható fejlődés **konkrét, gyakorlati** megvalósítását a **helyi adottságok, érdekek** alapján, az önkormányzat és a helyi lakosok, közösségek széleskörű együtt munkálkodásával javasolja folytatni. Az alapfeladat itt a helyi hatáskörben befolyásolható fejlődés (beruházások, fejlesztések, felújítások, intézkedések, szabályozás stb.) olyan irányú alakítása, amely mind jobban előtérbe helyezi „a helybeni” életminőség, környezeti állapot javítását, valamint a helyi erőforrások - talaj, vízkészlet, energia, emberi- és jövedelemtermelő erőforrások stb.- tartamos, azaz nem kimerítő kiaknázását. További fontos elvárás, hogy valamennyi nem helyi erőforrásra támaszkodó, de helyi felhasználásban szerepet játszó beruházó-fejlesztő, termelő-szolgáltató- és fogyasztó törekedjen a fenntarthatóságot figyelembe vevő megoldások, eljárások igénybevételére, szokások kialakítására. Ennek megvalósíthatóságát a megfelelő politikai akarat megléte és helyi társadalmi-közösségi kultúra jellege együttesen szabja meg és egy racionális tervezési folyamat útján kimunkált stratégia foglalja rendezett keretbe.

1.2. A helyi önkormányzat szerepe a folyamatban

A Mórahalom Város Local Agenda 21 Környezeti Fenntarthatósági Terv elkészítése során kiemelt, alapvető jelentőséggel bírt a készítő és a helyi önkormányzat közötti jó együttműködés. Az önkormányzat az adatok biztosításán túl teret adott a lakosság különböző csoportjaik között végzett felmérésünknek, mely jelen dokumentum szerves részét képezi, és jelentősen befolyásolta végkövetkeztetéseinket.

A terv készítői és az önkormányzat, valamint annak intézményei és munkatársai között az együttműködés zavartalan és partnerközpontú volt, támogatásuk nagyban elősegítette a települési LA21 elkészítését.

II. HELYZETELEMZÉS

A fenntartható fejlődés helyi programjának helyzetelemzéséhez elsősorban a **KSH Statinfo** (<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>) adatait használtuk fel. Sajnos a mezőgazdaságra vonatkozó adatok csupán 2010. évig találhatók itt meg.

A KSH kereskedelem, vendéglátás, idegenforgalom mutatója egyedül a nemzeti dohányboltok számát adja meg a 2015-2019. évekre, egyéb adatot nem tartalmaz.

Az elmúlt évek fejlesztései

A Mórahalmon **2015-2020. időszakban történt fejlesztések** alapvetően befolyásolják a város jelenlegi állapotát, és így a lakosság településről alkotott véleményét is. A jelen dokumentumban értékelésre kerülő lakossági és oktatási kérdőívekben kapott válaszok is ezek tükrében vizsgálhatók.

A megvalósított pályázatok listája az alábbi linken található meg:
<https://www.morahalom.hu/hu/palyazatok>

A 2020. évben folyamatban lévő pályázatok listáját az **1. számú melléklet** tartalmazza.

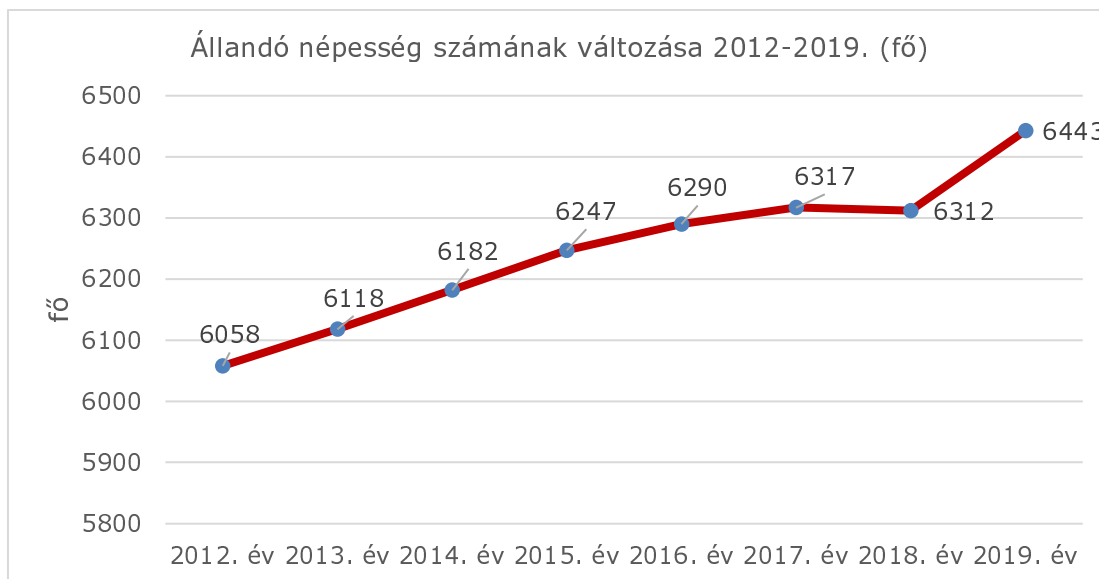
Az érintett földrajzi terület bemutatása

2.1.1 Mórahalom elhelyezkedése, földrajzi lehatárolása

Mórahalom Szegedtől 22 km-re délnyugatra, az 55-ös főközlekedési út mentén fekvő település. A Zákányszék, Domaszék, Rösze, Ásotthalom, Ruzsa településekkel és Szerbiával határos város a Homokháti kistérség központja. A települést 1970-ben nagyközséggé, 1984-ben városi jogú nagyközséggé nyilvánították, majd 1989-ben városi rangot kapott.

A helyi lakosság száma **6443** (KSH, Statinfo), mely a 2012. évi 6058 fő lakónépességhez viszonyítva jelentős növekedés:

2.1.1/1 ábra: az állandó népesség alakulása 2012-2019.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A lakosság bel- és külterületi százalékos megoszlása 76-24 %, a lakásszám megoszlása pedig 69-31 %.

A keresőképes korúak közül regisztrált, ellátásban részesülő álláskereső 34 fő (KSH Statinfo 2019. évi adat).

A város a KSH lehatárolás szerinti Móraalmi Statisztikai Kistérséghez tartozik, melynek 9 települése 2004-ben hozta létre a Homokháti Kistérség Többcélú Társulását. Ez utóbbi központja az egyetlen város, Mórahalom.

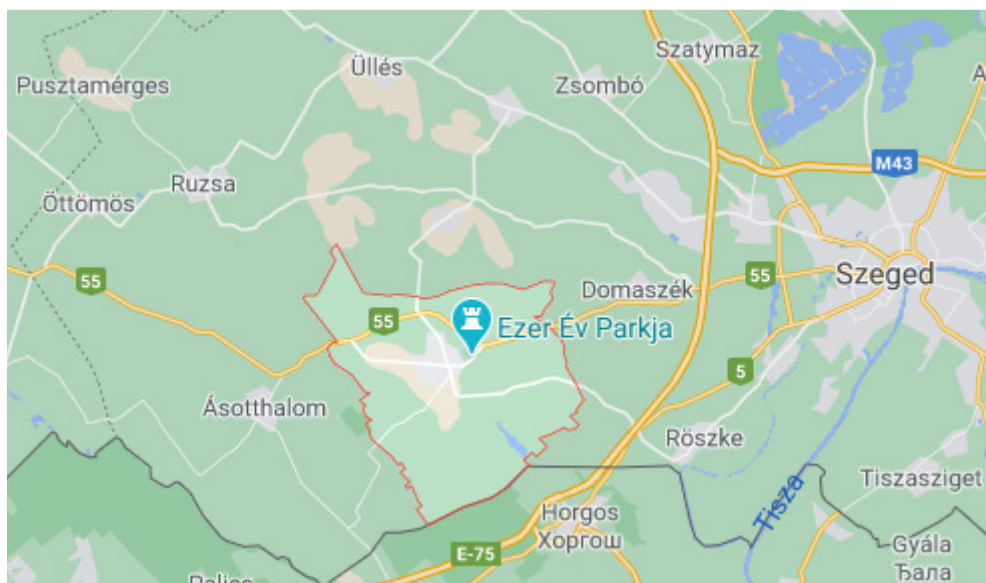
2.1.1./1 táblázat: A program céltelepülése (Forrás: KSH)

Település	Régió	Megye	Járás	Kistérség neve	Lakosság-szám
Mórahalom	Dél-Alföldi	Csongrád-Csanád	Móraalmi	Móraalmi	6391fő

Mórahalom területe 8314,5 ha, melynek mintegy 94 %-a (7802 ha) külterületi besorolás alatt áll, a zártkert 25,45 hektárt tesz ki. (Forrás: Földhivatal Takarnet)

Mórahalom dinamikusan fejlődő, mezővárosi jellegű település. A térségben húzóágazat a mezőgazdasághoz kapcsolódó feldolgozóipar, az agrárgazdaság, illetve az idegenforgalom. A településen a turisztikai szolgáltatások mellett meghatározó a mezőgazdasági termelés, döntően magángazdálkodás keretében.

2.1.1/2. ábra: A település elhelyezkedése a környező településekhez viszonyítva (Forrás: www.google.hu/maps)

2.1.2 Infrastruktúra, intézményi ellátottság

2.1.2.1 Infrastruktúra

Homokhát Térségi Agrár-Ipari Tudományos és Technológiai Park

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

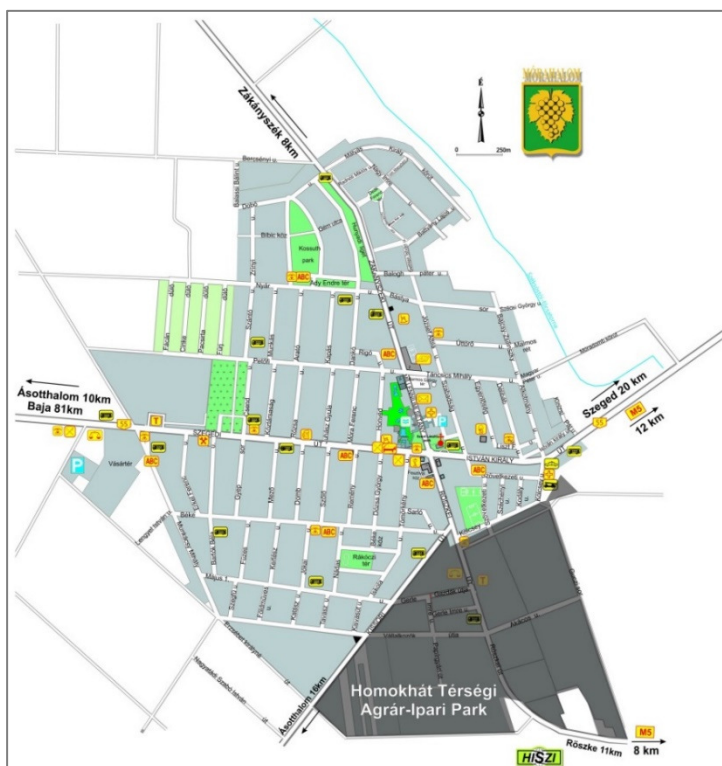
Mórahalom városa 1997-ben hozta létre a mórähalmi Homokhát Térségi Agrár-Ipari Parkot. A cél az volt, hogy olyan kedvező infrastrukturális bázist alakítsunk ki, amely a Szeged-központú régió tudományos kultúrájára és humán erőforrására alapozva a leghatékosabb feltételeket biztosítja a vállalkozások és beruházók számára.

A mórähalmi ipari park fejlesztései eredményeképpen jelenleg száz hektáron terül el. Jelentős számú, **104** vállalkozás működik itt. A foglalkoztatottak száma csaknem eléri a 700 főt. A címviselő önkormányzat projektjei révén folyamatos infrastruktúra fejlesztéseket hajt végre.

A betelepült vállalkozások az élelmiszer feldolgozástól a fémszerkezet gyártásig széles technológiai spektrumot képeznek, emellett az ipari park helyet ad nemzetközi érdekeltiségű vállalkozásoknak és tudományos kutatási tevékenységet végző vállalkozásoknak is. 2018-ban az ipari park megkapta a „tudományos és technológiai park” címet.

Az ipari park Mórahalom város belterületén, annak déli részén fekszik, a rendezési terv szerint kijelölt iparterületen, a röszei határátkelőhöz vezető 5512. sz. út mentén. A parkot a MÓRÁÉP Nonprofit Közhasznú Kft. üzemelteti.

2.1.2.1/1 ábra: A Homokhát Térségi Agrár Ipari Tudományos és Technológiai Park elhelyezkedése (forrás: morahalom.hu)

Az ipari park főbb adatai:

- az alapítás éve: 1997
- az ipari park területe: 100,75 ha, 76 %-os kihasználtsággal, 51 %-os beépítettséggel
- vállalkozások száma: 104 db
- foglalkoztatottak száma: 696 fő
- beruházott összérték: 10,74 milliárd forint
- cégek éves árbevétele 2019-ben: 29,996 milliárd forint

Úthálózat

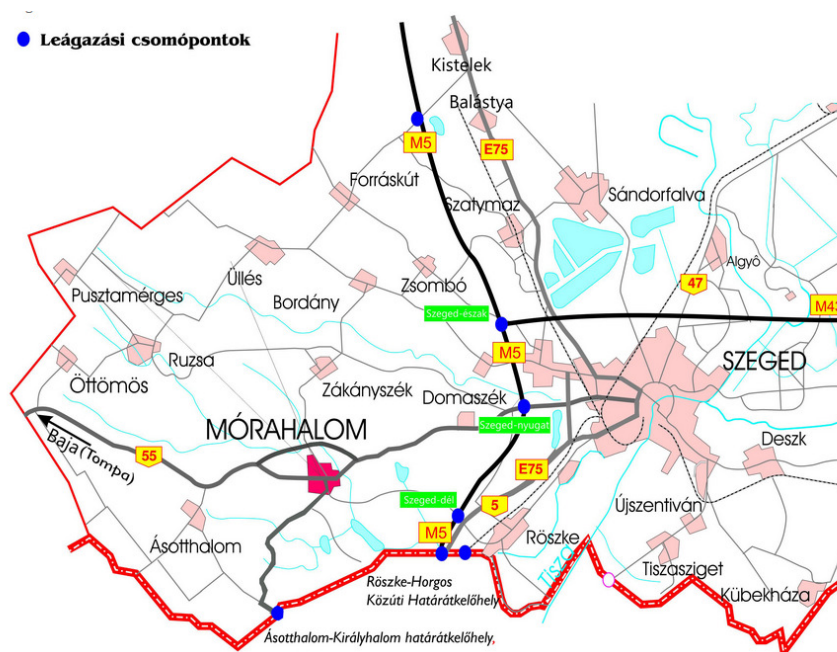
Az átmenő gépjárműforgalom a települést Kelet-Nyugat irányban átszelő 5514 sz. közúton a legjelentősebb, amely mindkét végén az 55-ös számú főútvonal mórähalmi elkerülő szakaszának végén található körforgalmakkal csatlakozik az 55-ös számú főúthoz. Az 5514 sz. közútról ágazik le az 5512 sz. közút, amely az Ipari Park mellett elhaladva vezet a szerb határ felé, a 9 km-re lévő röszkei határátkelőhöz. Az út a várostól 8 km-re csatlakozik az M5 autópályához. Az 55. számú út városon átmenő forgalma jelentősen csökkent az 55-ös út Mórähalmot elkerülő szakaszának 2015. június 30-i átadásával. A város lakói nyugodtabban pihenhetnek éjjelente, az átmenő forgalmat pedig nem lassítja le a településen való áthaladás. Az elkerülő építése a főút rekonstrukciójához kapcsolódik, a hét kilométer hosszú elkerülő út okán a homokhátsági településen áthaladó forgalom hetven százalékkal csökkent.

A város belterületén az úthálózat minősége tökéletes. Mind a helyi, mind a helyközi tömegközlekedést autóbuszokkal oldják meg. A járatsűrűség magas (4-5 busz óránként), ami annak köszönhető, hogy a Szeged és a dunántúli nagyvárosok között közlekedő járatok is megállnak Mórähalmmon.

A város belterületén a kerékpárosok biztonságos közlekedését kerékpárutak segítik. A megvalósult a Szeged-Ásotthalom közötti, 55-ös út mellett haladó kerékpárút, valamint a Mórähalom-Zákányszék, közötti közlekedésbiztonsági és turisztikai kerékpárút. Elkészült a Mórähalom-Röszke közötti kerékpárút is, amelynek a Mórähalom Nagyszéksősi Iskola közötti szakasza a régi kisvasút nyomvonalát követve, természetvédelmi területeken át halad és a Mórähalomtól a Röszkei felüljáróig tart. Ezen kerékpárút kiegészítéseként tervezett a Mórähalom ipari park és a Nagyszéksősi Iskola közötti 5512 sz. közút mellett haladó kerékpárút rész jövőbeli megépítése.

Épül a Mórähalom-Kissor közötti kerékpárút, amelyen az ásothalmi kerékpárút rész megépülését követően az Ásothalom-Királyhalom határátkelőig lehet majd kerékpárral eljutni.

2.1.2.1/2. ábra: Mórähalom átmenő úthálózata a főbb leágazási pontokkal
(forrás: morahalom.hu)

A településen az állami közutak hossza 2012-ben 4,88 km. **Az önkormányzati kiépített utak és közterek hossza** évről évre kismértékben nő; **2012-ben 37,9 km**, a kiépítetlen utak és közutak hossza pedig folyamatosan csökken (2012-ben 194,7 km).

A 2012-2013. években zajlott DAOP-3.1.1./B-11-2012-0023 számú, „Belterületi gyűjtőút hálózat fejlesztése Mórahalmon” megnevezésű projekt megvalósulása során aszfalt burkolatot kapott a Földhivatal melletti útszakasz és a Móradozomb körút, felújításra és szélesítésre került a Táncsics Mihály utca. A Földhivatal melletti útszakasz a Táncsics M. utcát köti össze a Millenniumi sétánnyal, ahol több mint 50 új parkoló létesült.

A belterületen a Mátyás király krt. utolsó szakasza megépítésre került. Ezen szakasz megépítésével továbbá a Bajcsy-Zsilinszky utca - Alkotmány utca, valamint a Kölcsény utca felújításával egy belső gyűrű alakulhatott ki a településen. Az út forgalma miatt a lakosság kezdeményezte a forgalom csillapítását. Erre vonatkozóan sebességmérő eszköz és kamera került kihelyezésre.

Jelentős fejlődés tapasztalható az önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút tekintetében: a fejlesztéseknek köszönhetően a belterületi kerékpárút hálózat megközelíti a 10 km-t, a külterületi kerékpárutak hossza pedig a 27 km-t¹. Mórahalomról így ma már biztonságban el lehet jutni Ásotthalomra és Domaszékre is. A 2013-as évben megépült a Mórahalomtól a Röszei felüljáróig a kerékpárút, így Rösze is biztonsággal megközelíthető. Az 55-ös számú főút rekonstrukciója során továbbá megépült a kerékpárút Domaszéktől Szegedig és Ásotthalomtól Öttömösig.

A település nem rendelkezik vasúthálózattal.

A település területén számottevő felszíni vízfolyás nincs, a „vízhálózatot” a belvizek és a csapadékvizek elvezetésére szolgáló csatornák alkotják. A csatornák vize általában II. osztályú. Nevezetes csatornák:

- Dong - ér
- Fehértó - Majsai- főcsatorna
- Dorozsma - Majsai- főcsatorna
- Domaszéki - főcsatorna
- Sziksóstói - Paphalmi- főcsatorna
- Köröséri - főcsatorna.

Vízellátás

Mórahalom város belterületi lakosainak vízellátását az **Alföldvíz Zrt.** biztosítja, mely Mórahalmon a következő szolgáltatásokat nyújtja: ivóvíz szolgáltatás, szennyvízelvezetés, -tisztítás. A vízellátást jelenleg 3 db mélyfúrású kút biztosítja, melyek a város három különböző pontján találhatók. A kutak különböző helyeken közvetlenül termelnek a vízellátó hálózatra, és ezzel az ellen nyomó rendszerű magastározóra.

2.1.2.1/1 táblázat: A 2015-2019. időszakban a közüemi ivóvízvezeték-hálózatra jellemző adatok az alábbiak szerint alakultak (forrás: KSH):

Mutatók/Időszak	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Lakásállomány (db)	2718	2721	2730	2741	2762
Összes szolgáltatott víz mennyisége (1000 m3)	237,26	254,39	259,07	265,15	265,25

¹ Forrás: <http://www.erzsebetfurdo.morahalom.hu>

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

Háztartásoknak szolgáltatott víz mennyisége (1000 m ³)	155,45	169,02	167,36	173,04	169,29
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózat hossza (km)	44,3	44,3	73,2	74,8	75,6
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma (db)	1924	1974	2069	2106	2111

Korábban a Mórahalom vízműve által szolgáltatott ivóvíz minősége arzén, vas, valamint ammónium tekintetében nem felel meg a 201/2001. (X. 25.) Kormányrendeletben meghatározott vízminőségi paramétereknek.

Az ivóvíz minőségének javítása érdekében Mórahalom is részt vett a **Dél-alföldi Ivóvízminőség-javító programban**. A város csatlakozott a Dél-Alföldi Ivóvízminőség Javító Konzorciumhoz, és további 9 településsel létrehozta a Mórahalom és Térsége Ivóvízminőség-javító Önkormányzati Társulást.

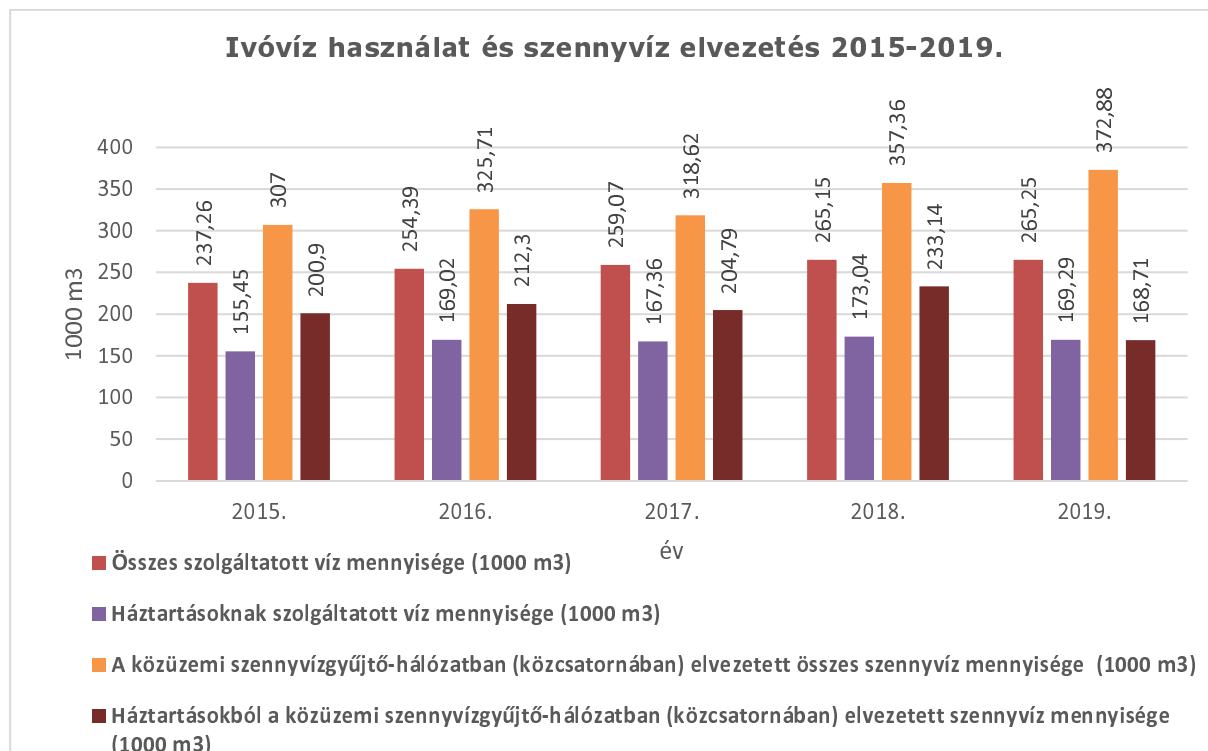
A beruházás keretében Mórahalom vízellátó rendszerének önálló fejlesztése történt. A meglévő, illetve új kutak fúrásával kialakított vízbázisra alapozott fejlesztés során új tisztítás-technológia kiépítésével a vizet előírás szerinti állapotba hozzák. A tisztított vizet a víztároló medencébe juttatják, ahonnan új hálózati szivattyúk juttatják a vizet a települési elosztóhálózatba és a víztoronyba, illetve távvezetékkel a település külterületi lakott részeire 3 db hálózati nyomásfokozó egység közbeiktatásával.

Települési folyékony hulladék kezelése

Mórahalom város területén 2019. évben az ivóvízhálózatra vonatkozó lakossági rákötések száma **2111 db** volt.

A szennyvízcsatornára rákötött lakossági fogyasztóhelyek száma 2019-ben **1862 db** volt. A településről közvetlenül a szennyvíztisztító telepre szállított szennyvíz mennyisége 2019-ben 290 m³ volt, míg a szennyvízcsatorna-hálózat 168.710 m³ szennyvizet vezetett el a háztartásokból.

2.1.2.1/3. ábra: ivóvízfogyasztás és szennyvíz képződés 2015-2019.

A háztartások évente rendre csökkenő arányban használnak vizet, képződik szennyvíz a nem lakossági fogyasztókhoz viszonyítva:

2.1.2.1/2 táblázat: lakossági eredetű vízfogyasztás és szennyvíz képződés

mutatók / év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
háztartásoknak szolgáltatott víz mennyiségének és az összes szolgáltatott víz mennyiségének az aránya %	66%	66%	65%	65%	64%
háztartásoktól elvezetett szennyvíz mennyiségének és az összes elvezetett szennyvíz mennyiségének az aránya %	65%	65%	64%	65%	45%

A települési folyékony hulladék begyűjtését a MÓRAÉP Nonprofit Közhasznú Kft. végzi. A kommunális (csatornán és tengelyen érkező) szennyvíz tisztítása az elmúlt években a mórähalmi szennyvíztisztító telepen történt. A tisztított szennyvíz befogadója a Szeged és Környéke Vízgazdálkodási Társulat kezelésében lévő Mórähalmi Belsősegi Csatorna 0+940 fkm szelvénye, parti beömléssel.

A szennyvíztisztításra vonatkozóan Mórähalom Városi Önkormányzat és Zákányszék Község Önkormányzata a KEOP-1.2.0/1F Szennyvízelvezetés és tisztítás megvalósítása pályázat támogatásával 2015. májusára megvalósította a két település szennyvízelvezetés- és tisztítás projektjét.

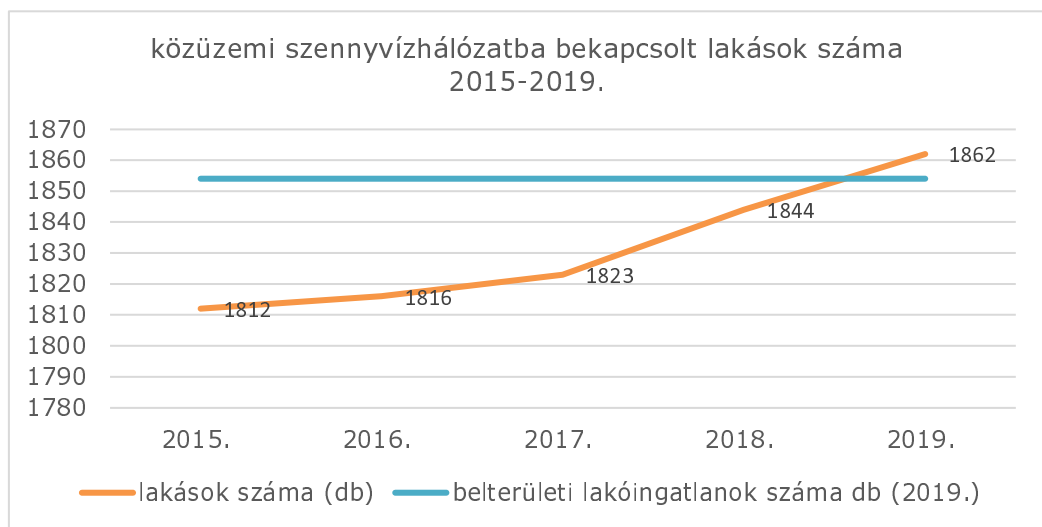
A fejlesztésben egy agglomeráció mindkét települése, Mórähalom és Zákányszék vett részt. A projekt megvalósítására és a fenntartás első 5 éves időszakára a beruházásban részt vevő önkormányzatok Önkormányzati Társulást hoztak létre.

A projekt során kiépítésre került Zákányszéken a gravitációs rendszerű szennyvízhálózatot, pneumatikus átemelőt, továbbá közel 10 km-es szennyvíztávvezeték Zákányszék és Mórahalom között. A beruházás eredményeként 655 háztartás kötött rá a hálózatra, mellyel biztosított Zákányszék teljes belterületi szennyvízelvezetése. Mórahalom egyes részein elvégezték a szennyvízelvezető rendszer kapacitásnövelését és rekonstrukcióját, valamint megépítették Mórahalom és Zákányszék szakaszos betáplálását, SBR biológiai tisztítási technológiájú szennyvíztisztító telepét. Érdekesség, hogy pneumatikus átemelő elsőként épült az országban, s a szakemberek szerint kiválóan teljesít, így remélik, a jövőben más települések is átveszik ezt a sikeres gyakorlatot. A Zákányszéken épült átemelő levegőnyomás segítségével eljuttatja a szennyvizet a mórähalmi tisztítótelepig még azelőtt, hogy beindulnának az erős szaghatással járó, bomló folyamatok. A szakembereket is meglepte, hogy a várt határértékeknél sokkal kevesebb a szennyezőanyag tartalma a tisztított víznek. Eddig ilyen technológiát sehol az országban nem alkalmaztak, mely még inkább növeli a közel 2,5 milliárd Forintos beruházás jelentőségét.

A 2015. évi átadás óta folyamatosan nőtt Mórahalmon a lakossági rákötések száma, 2019. évre az 1854 db belterületi lakóingatlan mellett még 8 külterületi lakóingatlan is igénybe tudja venni a közművel történő szennyvízelvezetés szolgáltatást.

2.1.2.1/4. ábra: Közüemi hálózatra történő rákötés alakulása 2015-2019.

Települési szilárd hulladékkezelés

Csongrád-Csanád és Bács-Kiskun megye közigazgatási területén a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás keretében a MÓRAÉP Városüzemeltetési, Szolgáltató és Kereskedelmi Nonprofit Közhasznú Korlátolt Felelősségű Társaság végez hulladék gyűjtést és szállítást. A Móraép Nonprofit Közhasznú Kft. a Bács-Kiskun és Csongrád-Csanád megye érintett településein képződő vegyesen gyűjtött és elkülönítetten gyűjtött települési szilárd hulladékok begyűjtését végzi.

A gyűjtött hulladékot a Mórahalom Városi Önkormányzat tulajdonában lévő, a FBH-NP Közszolgáltató Nonprofit Kft. (6521 Vaskút, 0551/2 hrsz., KÜJ:103203115) által üzemeltetett, Mórahalom 081/17. hrsz-ú ingatlanon lévő hulladékudvar és átrakó állomás telephelyre szállítja.

Vegyes települési hulladékok gyűjtése heti rendszerességgel, azonos napon történik. Az évente gyűjthető **3900 tonna** hulladék hetente **75 tonna** szállítókapa­ci­ta­st igényel. A heti szállítandó mennyiség a 2 db gyűjtőjármű **20,6 tonna/forduló** kapacitását (10 és 10,6 t) figyelembe véve **4 forduló**t igényel, mely 2 munkanapra van szétbontva (hétfő É-i városrész, kedd D-i városrész).

Az **1235 t/év elkülönítetten gyűjtött hulladék** begyűjtése és szállítása hetente történik, de az egyik héten az É-i városrésztől, a következő héten pedig a D-i városrésztől szállítanak. A heti szállítandó mennyiség **23,75 t** a gyűjtőjárművek 20,6 tonna/forduló kapacitását figyelembe véve **2 forduló**t igényel.

A **biológiai lebomló** hulladékok gyűjtése a Mórahalom zöldjárat naptár szerint havonta történik, melyet a lakosság a MÓRAÉP Nonprofit Közhasznú Kft. honlapján (www.moraepkft.hu) is megtalál.

A **lomhulladék** gyűjtése igény szerint történik, a lakosságnak évente 2 alkalommal lehetősége van lomhulladék szállítást igényelni. A szállítás az ingatlantulajdonossal egyeztetett időpontban az ingatlana elé lerakott lomhulladékot érinti.

A **temetői zöld hulladékok** a kommunális hulladékokkal együtt kerülnek begyűjtésre és elszállításra.

Az iskola konyhájából kikerülő **használt sütőolajat és zsiradékot** a Biofilter Környezetvédelmi Zrt. gyűjti és szállítja el.

A szakorvosok és a védőnő tevékenysége során képződő **egészségügyi hulladékokat** a SZOTE Szolgáltató Kft. gyűjti és szállítja el.

Az **akkumulátorok és szárazelemek** begyűjtése Mórahalom településen bevezetésre került. Jellemző, hogy a begyűjtés az egyes élelmiszeripari boltok, ill. oktató intézmények területén elhelyezett gyűjtőkonténerek kihelyezésével történik.

A **festékes dobozok, háztartási kozmetikumok és vegyszerek** csomagoló anyagainak teljes mennyisége jelenleg a települési szilárd hulladék egyéb frakciója közé kerül, azok elkülönített gyűjtésére nincs mód.

A **kiselejtezt elektronikai hulladékok** közül a nagy háztartási gépeket a forgalmazók térítésmentesen visszaveszik. Ennek ellenére a háztartások jelentős részében található hulladékká vált készülékek, melyeket a hulladékudvaron kívánnak elhelyezni.

A város területén képződő **építési-bontási hulladék** elhelyezéséről a tulajdonos egyénileg gondoskodik.

A településen működő **ipari/gazdálkodói létesítmények hulladékai** külön kerülnek begyűjtésre, azok elszállításáról az üzemek önállóan gondoskodnak.

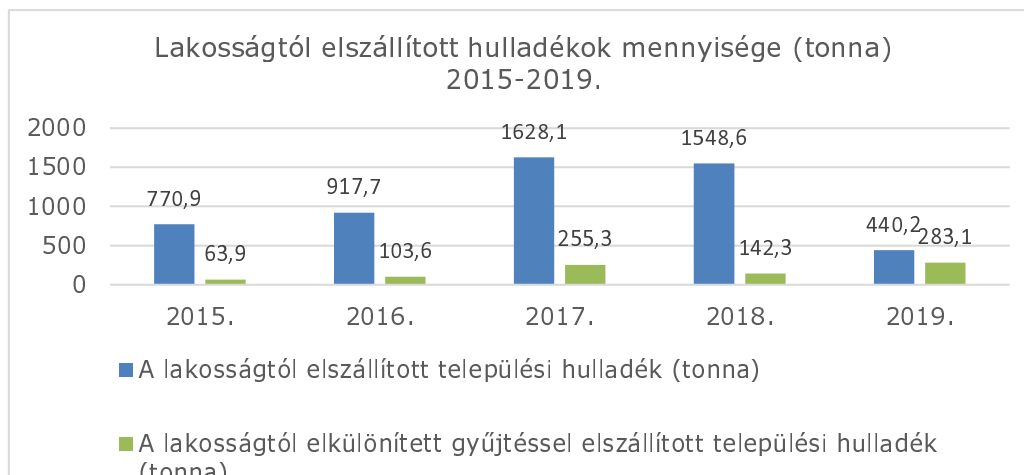
Mórahalom az illegális hulladéklerakót 2010-2011-ben számolta fel.

A település igyekszik a házi komposztálást népszerűsíteni. A KEOP-6.2.0/A/11-2011-0006 számú projekt keretében 2011-ben **házi komposztálást népszerűsítő mintaprojekt** indult Mórahalmon. Cél, hogy az emberek megismerjék és megtapasztalják a komposztálásban rejlő lehetőségeket és annak hasznosságát. Ennek szellemében több mint 500 komposztáló ládat osztottak ki ingyenesen a helyi érdeklődők között. A projekt szemléletformáló kampányt valósított meg, mely során a polgármesteri hivatal kis csoportos foglalkozásokat szervezett a helyi általános iskola diákjainak és külön előadásokat a felnőtt lakosságnak.

A **zöldfelület gazdálkodást** a MÓRAÉP Nonprofit Közhasznú Kft. végzi, a tevékenységből származó hulladék mennyisége kb 50 tonna/év.

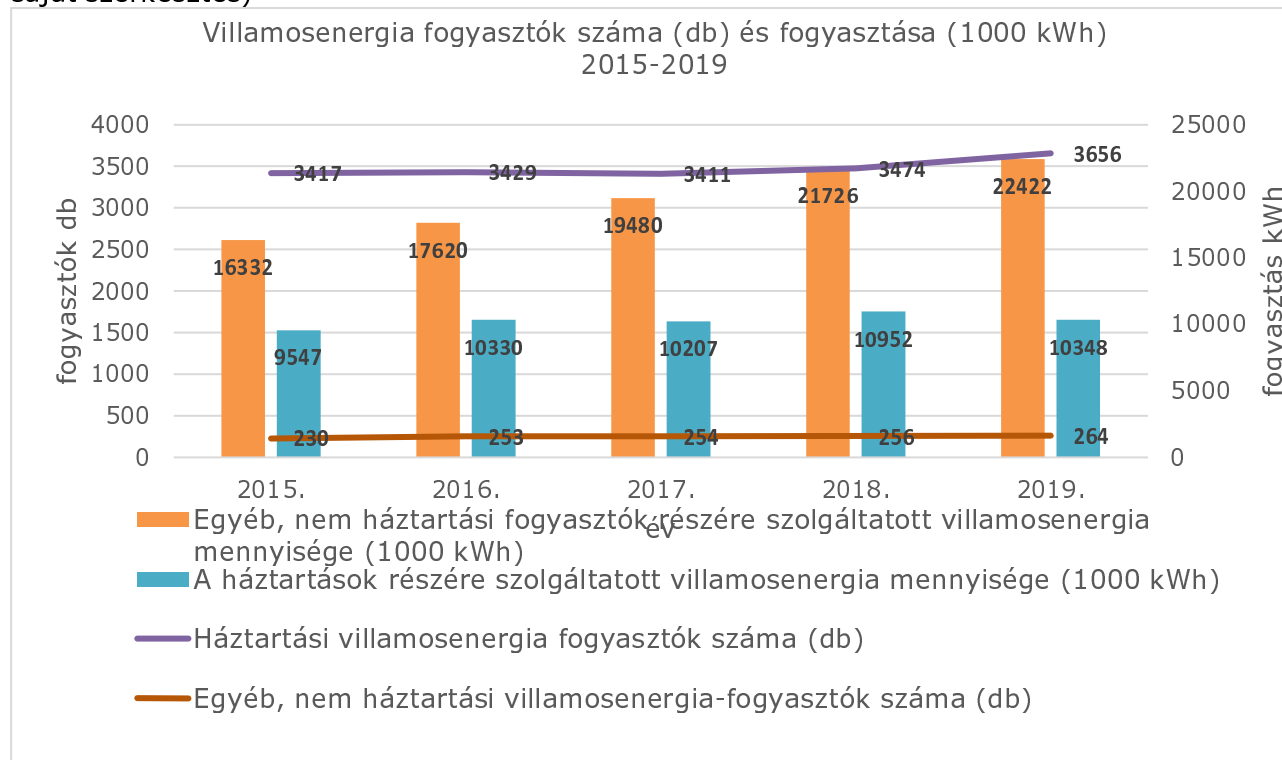
2.1.2.1/5. ábra: Lakossági hulladékok gyűjtött mennyisége 2015-2019.

Áramszolgáltatás

A városban az áramszolgáltató az **MVM Démász Áramhálózati Kft.**, amely a dorozsmai 120/20 kV-os OVIT állomásról Domaszéken és Zákányszéken keresztül biztosítja a villamos energiaellátást 20 kV-os csupasz légvezetékes betáplálással.

2.1.2.1/6 ábra: Mórahalom villamos energia-fogyasztására vonatkozó adatok (forrás: KSH, saját szerkesztés)

A **6,7 %** egyéb, nem háztartási villamosenergia fogyasztó fogyasztja a villamosenergia **68,4%-át**, a lakossági fogyasztás az összes szolgáltatott villamosenergiának a 31,6 %-át alkotja.

A településen egyre nagyobb teret nyer az alternatív energia előállítása és használata. Elsősorban az intézmények, ipari és gazdálkodó szervezetek használnak megújuló energiát, de folyamatosan nő a napelemmel ellátott lakóingatlanok száma is. Az önkormányzat az elmúlt években több projektet is indított ezek népszerűsítésére:

- KEOP-4.1.0-2007-0006 Móraalmi Geotermikus Kaszkádrendszer megvalósítása: A projekt megvalósulásával Mórahalom Város közintézményei olcsó, környezetbarát és fosszilis energia-hordozó (földgáz) független fűtési energiaellátáshoz jutott. A projekt során kiépülő geotermikus hőenergia-ellátó rendszer – amely termelő és vízbesajtoló kút párból, hőenergia szállító távvezetékéből és a csatlakozó hőközpontokból áll – az önkormányzati tulajdonú közintézményeket és épületeket látja el. A megépült termálvizes fűtési rendszer célja olyan geotermikus hőenergia-ellátó rendszer működtetése, amely csökkenti a Város fosszilis energia függőségét és a fűtési energia költséget.
- "Mintaprojekt megújuló és alternatív energiafelhasználásra Mórahalmon": a projekt célja az alternatív energiahasznosítással és háztartási rendszerekkel megvalósuló 3 db minta tanya kialakítása és azok működés közbeni bemutatása volt. A tanyák és az üvegház építése 2011-ben lezárult. Két termálkutat fúrtak, de napelem, napkollektor és biomasszafűtés is szolgálja a megújuló energiák népszerűsítését. A tanyák további beruházásokat is generáltak. Ezek között a már lezárult vagy folyamatban lévő projektek között többek között egy fűszerkert, egy fürdőház, állattartó és helyi termékeket előállító létesítmények, sport- és lovas létesítmények, csárda, ökumenikus kápolna és történelmi múltat megőrző skanzen szerepel.
- KEOP-4.2.0/A/11-2011-0304 /0305/ 0306: Fotoelektromos napcellás (napelemes) rendszerek telepítése Mórahalmon a Móra Ferenc ÁMK és Iskola, CACAO Club, valamint az Óvoda területén 85%-os támogatással.
- KEOP-4.1.0/C/12-2013-0180: Napelemes kiserőmű építése Mórahalom Városi Önkormányzat beruházásában
- EU BONUS 12-1-2012-0035: Az Ösztönzés az Európai Unió keretprogramokban való magyar részvétel támogatására az EU_BONUS_12 program keretében, valamint a „Geotermális Községek - Geotermikus energia kaszkádrendszerű hasznosításának demonstrálása távfűtési rendszerekben megújuló energiák integrálásával és felújított építményekkel” pályázati kiírásban elnyert támogatásból 2010-2014 között Mórahalmon több helyszínen megújuló energiaforrásokat komplexen hasznosító és épületenergetikai hatékonyságot javító demonstratív rendszerek épülnek. A megvalósuló rendszerek:
 - A geotermikus távhő rendszer bővítése, korszerűsítése, illetve kiépítése három demonstrációs helyszínen: termálkutat kísérőgáz hasznosító CHP kiserőművek telepítése a Hunyadi ligeti és a gyógyfürdői termálkutatnál, valamint a geotermikus távhőrendszer utolsó hőközpontjában hőszivattyú telepítése a termálvíz maradék hőjének hasznosítására.
 - Energiahatékonyságot fokozó épület felújítási beruházások (külső szigetelés, nyílászárók cseréje, alternatív megoldások a Móra Ferenc Általános Művelődési Központ és Iskola, valamint az Óvoda, Bölcsőde és Családi Napközi helyszíneken.
 - Egyéb megújuló energiaforrás (elsősorban napenergia) integrációja középületekben, működési költségek további csökkentése érdekében: Móra Ferenc Általános Művelődési Központ és Iskola, Iskola Sportcsarnok, Óvoda, Bölcsőde és Családi Napközi.
 - Egyéb megújuló energiaforrás (elsősorban napenergia) integrációja és kombinációja LED-es közvilágítási rendszerben: Város Központ, Tömbbelső utca

és parkoló, Szabadság utca, Szentháromság tér, Buszállomás, 4db Buszmegálló hely.

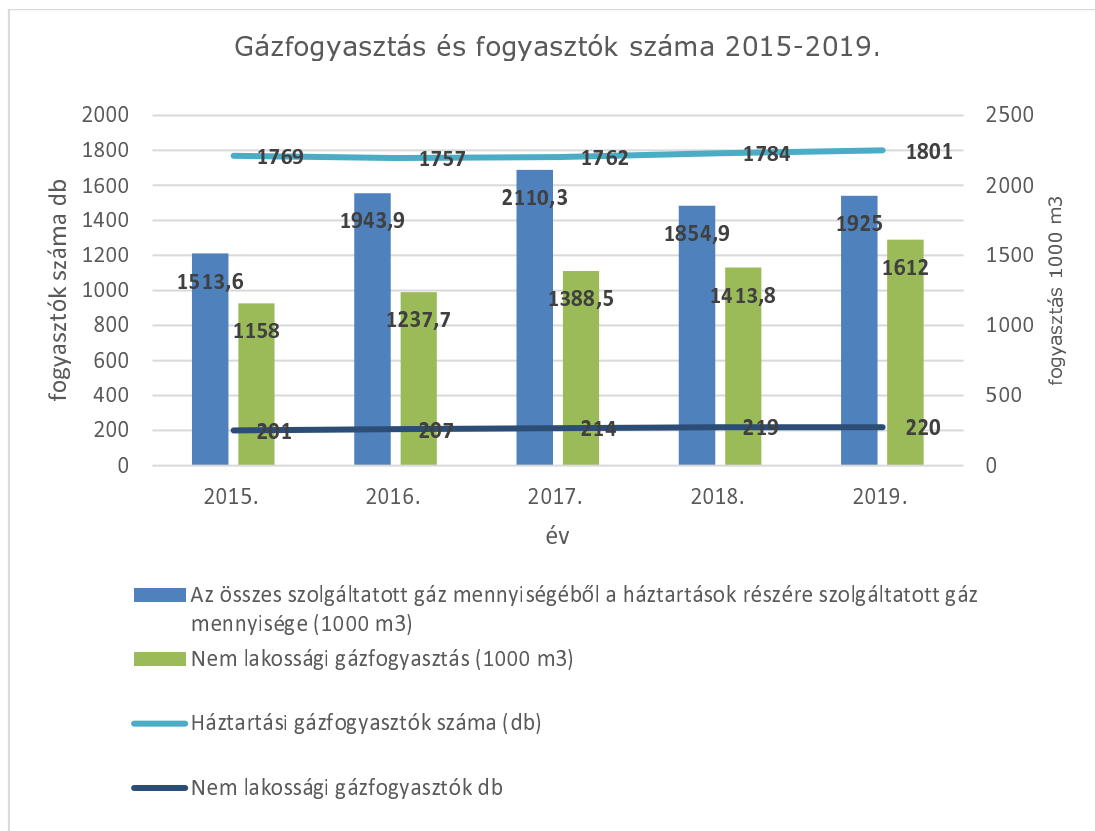
Gázellátás

A vezetékes földgázt az **MVM Égáz-Dégáz Földgázhálózati Kft.** biztosítja az Üllés-Pusztamérges gázellátó hálózat és a településen lévő nyomáscsökkentő segítségével.

2.1.2.1/3. táblázat: Mórahalom gázfogyasztására jellemző adatok (forrás: KSH)

mutatók / év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
A háztartási gázfogyasztókból a fűtési fogyasztók száma (db)	1769	1757	1762	1784	1801
Az összes szolgáltatott gáz mennyiségéből a háztartások részére szolgáltatott gáz mennyisége (átszámítás nélkül)	1513,6	1943,9	2110,3	1854,9	1925
Az összes szolgáltatott vezetékes gáz mennyisége (átszámítás nélkül) (1000 m ³)	2671,6	3181,6	3498,8	3268,7	3537
Nem lakossági gázfogyasztás (1000 m ³)	1158	1237,7	1388,5	1413,8	1612
Háztartási gázfogyasztók száma (db)	1769	1757	1762	1784	1801
Összes gázfogyasztók száma (db)	1970	1964	1976	2003	2021

2.1.2.1/7 ábra: Mórahalom földgáz fogyasztására vonatkozó adatok (forrás: KSH, saját szerkesztés)

Hírközlés

A Móránét Mórahalmi Informatikai Szolgáltató Nonprofit Közhasznú Kft.-t 1999-ben alapította Mórahalom város Önkormányzata. A Kft. látja el 2000 óta a helyi Móra-Net TV, valamint 2003 óta a mórahalmi Aranyszöm Rendezvényház üzemeltetését, így közművelődési feladatokat is ellát. A Móránét Nonprofit Közhasznú Kft. 2014 óta kiadója és szerkesztője a mórahalmi havilapnak, a Tükörképnek is.

A Móra-Net Tv-t 2000-ben alapították, akkor még csupán Mórahalom helyi kábeltelevíziójaként. 2014-től szerepe térségivé vált: műsorait ma már 16 településen látják, híradásai 10 településről szólnak. A televízió célja, hogy a térségben élő lakosságot tájékoztassa a helyi hírekről, eseményekről, információkról. A televízió kiemelt küldetése a települési közösségek támogatása, a kapcsolatok erősítése, ezért műsoraiban kiemelten a helyi, közösségi témákat dolgozzák fel. Hírműsorok mellett szórakoztató műsorokat is sugároz. A sugárzott műsorokon kívüli adásidőben képűrság látható a nézők számára, melyen minden, a homokhátakat érintő programot, közérdekű információt, felhívást közzé tesznek. A térség televíziója az online felületeken is élénken jelen van: Facebook oldalt, Instagram profilt, YouTube csatornát és weboldalt is működtet, hogy minél szélesebb körben érje el célközönségét.

A televízió, valamint a nyomtatott sajtótermékek lehetőséget biztosítanak a különböző cégek, intézmények pályázati nyilvánosságának biztosítására. Emellett városmarketing, térségi és helyi értékeket megőrző kisfilmek készítését is ellátja a Móránét Nonprofit Közhasznú Kft. 2021. március 16-tól a Móra-Net Tv üzemeltetője a HTV Média Nonprofit Kft., melynek ügyvezető igazgatója Duka Félix.

Mórahalom él az **online média** által nyújtott lehetőségekkel; rendelkezik hivatalos honlappal (www.morahalom.hu) és facebook-oldallal (www.facebook.com/morahalom). A turisztikai jellegű információk a <http://www.erzsebetfurdo.morahalom.hu> oldalon érhetők el.

2.1.2.2 Intézmények, civil szervezetek, közalapítványok

A Mórahalmon található **oktatási, művelődési intézmények** és feladatellátások az alábbiak:

- Huncuthalom gyerekvilág, mely a Huncutka Bölcsőde és a Hunci Manó játszóház tevékenységét foglalja magában.
- Mórahalmi Napköziotthonos Óvoda
- Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola
- Szent László Katolikus Általános Iskola
- Mórahalmi Alapfokú Művészeti Iskola
- Szegedi SZC Tóth János Mórahalmi Szakképző Iskola és Garabonciás Kollégium
- Biztos Kezdet Napsugár Gyerekház
- Aranyszöm Rendezvényház
- Könyvtár
- Kolo Szerb Kulturális Központ
- Patkó Lovas Színház

Mórahalom bölcsődéje önkormányzati tulajdonban van. A bölcsőde életében az utóbbi években két jelentősebb fejlesztés történt, 2010. évben DAOP támogatással férőhely bővítés, 2013. évben TÁMOP projekt keretében a Hunci Manó Játszóház -térítésmentes nappali gyermekellátási szolgáltatás- valósult meg. Folyamatban van TOP támogatás felhasználásával a meglévő bölcsőde új épületszárnnyal történő bővítése.

Az óvodás korú gyermekek elhelyezése a szintén önkormányzati tulajdonú Mórahalmi Napköziotthonos Óvodában történik. Az intézmény több évtizedes múltja tekintetében, a kezdeti időben kialakított első óvoda ma már két helyen működik. Az Óvoda képes a helybéli igényeket kielégíteni, valamint a környező településekről is fogadni tudja azokat a gyermekeket, melyek szüleinek a város ad munkalehetőséget.

A Móra Ferenc Általános Iskola mellett 2013-tól 2 osztály indításával megalakult a zsombói Szent Imre Katolikus Általános Iskola mórähalmi telephelye, amely 2017. szeptember 1. óta önálló intézményként Szent László Katolikus Általános Iskola néven végzi oktató-nevelő munkáját. Az iskola fenntartója a Szent Gellért Katolikus Iskolai Főhatóság. 2017. évben valósult meg a Mórahalom Város Önkormányzata Napköziotthonos Óvoda által üzemeltetett óvodai, iskolai étkeztetést biztosító főzőkonyha infrastrukturális fejlesztése, felújítása. Folyamatban van EFOP támogatás felhasználásával a Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola helyi igényekre alapozott, komplex infrastrukturális fejlesztése.

Szegedi SZC Tóth János Mórähalmi Szakképző Iskola és Garabonciás Kollégium:
Az iskolát 2018-ban adták át, mely az ország legújabb, legmodernebb ilyen jellegű intézménye. Az iskolában a helyi munkaerőpiaci igényeknek megfelelő képzéseken lehet részt venni:

- Szakközépiskolai (szakképző iskola) képzések:
 - Szoftverfejlesztő és tesztelő
 - Gyógypedagógiai asszisztens.
- Szakközépiskolai (szakképző iskola) képzések:
 - Cukrász
 - Szakács
 - Pincér – vendégtéri szakember

Az intézményben tanulóknak lehetőségük van a kollégiumi ellátás igénybevitelére is.

Mórahalmon 3 **közalapítvány** tevékenykedik. Ezek:

- Egészséges Mórahalomért Közalapítvány
- Mórahalom Közoktatásáért Közalapítvány
- Mórähalmi Önvédelmi Csoport Közhasznú Közalapítvány

A településen 45 **civil szervezet** van bejegyezve.

Igen gazdag programkínálat áll rendelkezésre a gasztronómia, sport, természetjárás és wellness témakörében. Az Aranyszöm Rendezvényház, a Cacao Club és Ifjúsági Ház, a Tóth Menyhért Városi Könyvtár és Közösségi Ház, valamint a Zöld Közösségi Ház és Erdei Iskola is számos programot szervez.

A településen 2019-ben megrendezésre került nagyobb rendezvények (forrás: www.morahalom.hu):

- Országos Kirakodó és Állatvásár
- Tavaszi túra a Csodaréten
- Túra a Nagyszéksóson
- Túrák a Csodaréten
- Homokháti Sokadalom
- Díjugrató verseny a Futó-Dobó Lovasközpontban
- Bivalyfesztivál
- Dél-alföldi Rétesfesztivál
- Strandok éjszakája a Gyógyfürdőben
- Mórahalom város Díjugrató Nagydíja

- Bivalyos túra Nagyszéksóson
- Homokháti Búcsú
- Fogathajtó vetélkedő a Futó-Dobó Lovasközpontban
- Turizmus Világnapja a Gyógyfürdőben
- Zenei Világnap
- Magyar Fürdőkultúra Napja a Gyógyfürdőben
- Adventi hétvégék – adventi gyertyagyújtások
- Szaunázók hétvégéje a Gyógyfürdőben
- Városkarácsony

2.2 Mórahalom természeti környezete

Mórahalom területe domborzati és tájképi szempontból a Duna-Tisza közti hátság átmeneti zónájában helyezkedik el. Nyugati területein még megtalálható a hátságra jellemző futóhomokos, domborzatosan változatos felszín, a keleti részekben azonban már lényegesen kisebbek a relatív magassági különbségek. Az átmeneti jelleg leginkább a déli területeken tapasztalható, ahol az enyhén hullámos felszín térszíni egyenetlenségeit a vízgazdálkodási különbségek felerősítik, s a mélyebb, semlyékes területek mind tájképi, mind botanikai szempontból sajátos arculatot tükröznek.

Az ország déli szöglete, Kelebia, Öttömös, Ásotthalom, és **Mórahalom** környékének homok- és löszvidékét valamikor üde rétek szikesedésre hajlamos buckaközök tagolták. A táj egykori arculatát ma már csak maradványfoltok őrzik. Ezek egy része helyi-, vagy országos védelmet élvez. A hatásosabb oltalom érdekében ezek a területfoltok, - szám szerint tizenhárom -, 2013. januárja óta egy tájvédelmi körzetet alkotnak, ez a Körös-éri Tájvédelmi Körzet.

A 2223 hektár kiterjedésű tájvédelmi körzet egy hajdani természetes vízfolyás, a Körös-ér nevét viseli. A ma Körös-éri főcsatorna a környék felszíni vizeinek elvezetését szolgálja.

A szigetszerű természetes és természetközeli élőhelyfoltokat vagy a mély fekvés, vagy a rendkívül csekély termőerő miatt, nem volt érdemes művelésbe vonni, de még ezek ősi növénytakarója is változott a tágabb környezet átalakítása és a hosszú évek óta megfigyelhető szárazodás nyomán.

Mórahalom területén a Körös-éri Tájvédelmi Körzeten belül 3 országos védettségű természeti terület, valamint egy helyi jelentőségű védett fa található. A védett területek aránylag nagy kiterjedésűek, a város közigazgatási területének mintegy 6 %-át teszik ki. A változatos - viszonylag érintetlenül megmaradt - semlyékes és vízállásos területek kedvező feltételeket biztosítanak a védett állatfajok egyedeinek, valamint a vizes, szikes növénytakarásoknak.

A mórähalmi semlyékek közül a Csipak-semlyéknek növénytani értékei a kiemelkedők. Nagy számban fordul itt elő a szibériai- és a fátyolos nőszirm, a kornistárnics, a mocsári kosbor és szálsként a pókbangó.

A Madarász-tó egy hosszan elnyúló buckaközt tölt ki. Bár a száraz időszakok bizonytalanná tették a vízpótlást, de a nyílt vizes területek a tó nagyobb mélysége miatt jórészt fennmaradtak. Ugyanakkor a növényzet – a tündérrózsa, a sás, a gyékény és a nád – térhódítása számottevő. A tündérrózsa megtelepedése óta állandó fattyúszerkő telep éli itt mindennapjait. A nádasokban több gémféle költ. A parti zónában, sekélyebb partokon gulipán is rendszeresen fészkel. Az utóbbi években költő fajként itt is megtelepedett a bütykös hatyú. A vidra állandó lakója a tónak.

A mórähalmi Nagyszéksós-tó valamikor eszményi mélységű, szikes jellegű tó volt, majd halastóként hasznosítás és egyéb tényezők miatt teljesen elnádásodott és a nyolcvanas évek közepétől tapasztalható csökkenő csapadékmennyiség miatt többnyire teljesen

kiszáradt. Az utóbbi években indított élőhelyrekonstrukciós programok eredményeként a vízvisszatartás megoldott és bivalyok legeltetésével válik gazdagabb élőhellyé a terület. Nádasaiban a vörös gém, bölömbika és a törpegém előszeretettel fészkel. A bivalyok hatására kialakuló nyílt vízfelületek újra lehetőséget nyújtanak az itt korábban előfordult vizimadarak megtelepedésére. A tó környékén megmaradt gyepfoltokon háborítatlanul virít a mocsári kosbor.

2.2.1 Levegő

A térségben a légszennyező anyagok kibocsátása az utóbbi két évtizedben folyamatosan és tartósan csökkent. A csökkenés oka elsősorban a lakosság energiafelhasználásának változása, a katalizátoros gépjárművek és az ólommentes benzin használatának elterjedése. A csökkenő légszennyezés ellenére a nagy és növekvő forgalmú utak környezetében többféle szennyező anyag koncentrációja -pl. nitrogén-dioxid, ózon- megemelkedett.

A lakossági, mezőgazdasági, ipari-kereskedelmi tevékenység eredményeként a légkörbe jutó légszennyező anyagok mennyisége alapján légszennyezettségi zónák kerültek megállapításra.

2.2.1/1 táblázat: Légszennyezettségi zónák Mórahalmon

Szennyező anyagok	Zónacsoport
Kén-dioxid	F
Nitrogén-dioxid	F
Szén-monoxid	F
PM ₁₀	E
Benzol	F
Talajközeli ózon	O-I
PM ₁₀ arzén (As)	F
PM ₁₀ Kadmium (Cd)	F
PM ₁₀ Nikkel (Ni)	F
PM ₁₀ Ólom (Pb)	F
PM ₁₀ benz(a)- pirén (BaP)	D

Forrás: 4/2002. (X. 7.) KvVM rendelet

Az egyes zónakategóriák jelentése (forrás: 4/2011. (I. 14.) VM rendelet):

- **D csoport:** azon terület, ahol a levegőterheltségi szint egy vagy több légszennyező anyag tekintetében a felső vizsgálati küszöb és a levegőterheltségi szintre vonatkozó határérték között van.
- **E csoport:** azon terület, ahol a levegőterheltségi szint egy vagy több légszennyező anyag tekintetében a felső és az alsó vizsgálati küszöb között van.
- **F csoport:** azon terület, ahol a levegőterheltségi szint az alsó vizsgálati küszöböt nem haladja meg.
- **O-I csoport:** azon terület, ahol a talaj közeli ózon koncentrációja meghaladja a célértéket (ez gyakorlatilag az összes zónára igaz).

A jogszabályok az egyes zónacsoportokra eltérő intézkedéseket írnak elő. Az A–D csoportra méréses, az E csoportra mérés vagy modellezés, az F csoportra modellezés vagy műszaki becslés az előírt meghatározási módszer.

Országos léptékben a termelés és fogyasztás szerkezete, a felhasznált energiahordozók mennyisége és minősége, az alkalmazott technológiák és a közlekedés határozzák meg a levegőszennyező anyagok kibocsátásának alakulását. A forgalmas útvonalak környezetében a levegő nitrogén-dioxid (NO₂) és részecske (kisméretű szálló por, PM₁₀)

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

tartalma, valamint a felszín közeli ózon mennyisége a mérvadó (forrás: NKP). Kiemelt jelentőségű légszennyező anyag még a kén-dioxid (SO₂) és szén-monoxid (CO), az ólom, a higany és a benzol (ez utóbbi 3 légszennyező anyag Mórahalmon nem jelenik meg, ezért a továbbiakban nem vizsgáljuk). A vonatkozó légszennyezettségi határértékek a következők:

2.2.1/2 táblázat: Mórahalomra érvényes légszennyezettségi határértékek

Légszennyező anyag	Zóna	Határérték (µg/m ³)			
		órás	24 órás	napi 8 órás mozgó átlagkoncentrációk maximuma	éves
SO ₂	F	250	125	-	50
NO ₂	F	100	85	-	40
PM ₁₀	E	-	50	-	40
CO	F	10000	-	5000	3000
Talaj közeli ózon (O ₃)	O-I	-	-	120	-

Forrás: 4/2011. (I.14.) VM rendelet

Mórahalom nem rendelkezik a légszennyezettség mérését szolgáló mintavételi hellyel. A legközelebbi mintavételi pont 8 km-re, Ásotthalom területén található, azonban ezen az OLM által üzemeltetett manuális mérőponton is csak 2008-ig történt mintavételezés (forrás: OLM).

Egyéb légszennyező anyagok:

- ⇒ Pollen: Az allergén pollenek a településen –az országos helyzethez hasonlóan- komoly környezet-egészségügyi problémát okoznak. A legjelentősebb a parlagfű (Ambrosia elatior) mennyisége, amely július-szeptember hónapban a légköri pollen mennyiségének több mint 90%-át adja.
- ⇒ Füst: A tarló- és más növényi maradványok égetése tavasszal és ősszel időszakos szennyezettséget eredményez, noha a növényi maradványok égetését jogszabály tiltja.
- ⇒ Az ipari szennyezés egyrészt az ágazat kialakulatlanságának, másrészt a meglévő ipari létesítmények levegőtisztaság-védelmi szempontból kedvező szerkezetének (a feldolgozó-, könnyű- és szolgáltatóipar dominál) köszönhetően alig ismert fogalom a településen. Megnyugtató az a tény, hogy a betelepülő ipari létesítmények a település déli részén található ipari parkban települhetnek meg, ami – az uralkodó szélirányok figyelembevételével – jelentősen mérsékli az esetleges légszennyezések káros egészségügyi hatásait.

Mórahalmon az uralkodó szélirány is a várost „védi”, a leggyakoribb szélirány É-ÉNy-i mely az Ipari Parkban keletkező port és légszennyező anyagokat a településtől elsodorja.

Közlekedés levegőtisztaságra gyakorolt hatása:

Az átmenő forgalom mellett a Mórahalmon meglévő járművek CO₂ kibocsátása is káros hatással van a levegő tisztaságára.

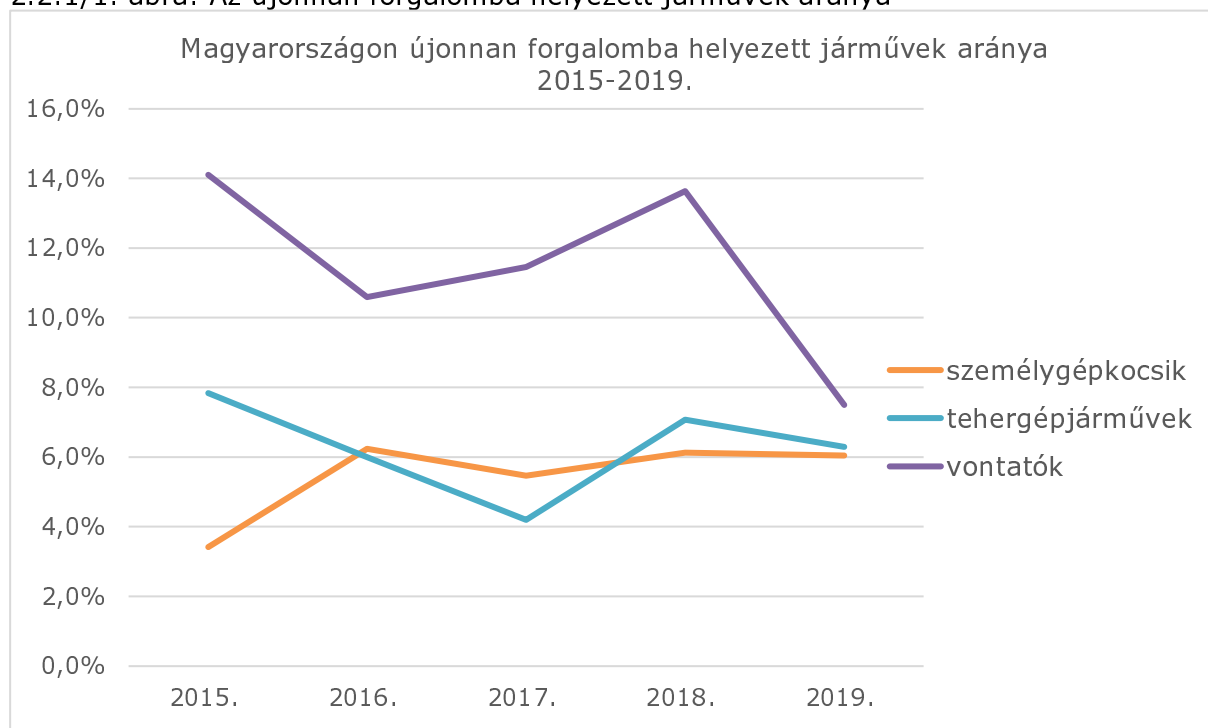
2.2.1/3. táblázat: Járművek száma Mórahalmon 2015-2019.

mutatók/év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Motorkerékpárok száma (db)	137	136	136	128	149
Autóbuszok száma (db)	4	5	5	5	4
Személyszállító gépjárművek száma összesen (db)	2220	2274	2397	2513	2681
Teherszállító gépjárművek száma összesen (különleges célú gépkocsival együtt) (db)	590	638	671	699	720
Vontatók száma (db)	78	85	96	110	120
Lassú járművek száma (db)	446	436	438	448	459
Összesen (db)	3475	3574	3743	3903	4133

Forrás: KSH

A járművek száma folyamatosan nő, a 2015. évi 3475 db-ról 2019-ben már elérte a 4133 db-ot. Ezzel párhuzamosan azonban csak a személygépkocsik esetében nőtt 3,4%-ról 6 %-ra az újonnan forgalomba helyezett járművek száma. A további vizsgált járműveknél csökkenés tapasztalható, ami nem kedvező a kevésbé korszerű motorok magasabb károsanyag kibocsátása miatt. Leginkább a vontatók esetében figyelhető meg a használt járművek forgalomba helyezése, az újonnan forgalomba helyezett járművek aránya a 2015. évi 14,5%-ról 2019-re 7,5 %-ra csökkent.

2.2.1/1. ábra: Az újonnan forgalomba helyezett járművek aránya

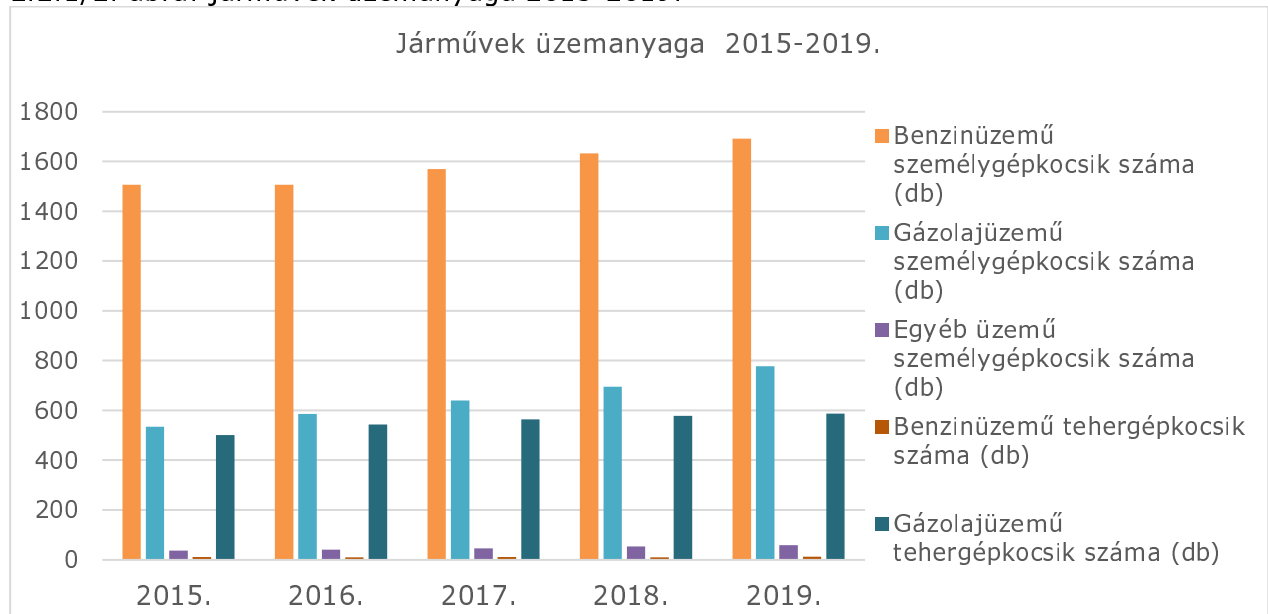

Forrás: KSH, saját szerkesztés

A járművek károsanyag kibocsátása jelentősen eltérő a felhasznált üzemanyagtól függően. Öröndetes tény, hogy 2018. évtől megjelent az egyéb üzemű tehergépkocsi használata is, illetve a személygépkocsik esetében 2015. évi 35 db egyéb üzemanyagot használó jármű száma 2019-re 59 db-ra nőtt.

2.2.1/2. ábra: járművek üzemanyaga 2015-2019.

Forrás: KSH, saját szerkesztés

2.2.2 Felszíni és felszín alatti vizek

Felszíni víz

Az aszályra hajló éghajlati viszonyok és a felszín földtani adottságai következtében a terület felszíni vizekben szegény, hidrogeológiailag inaktív. Mórahalom területe a fejlődéstörténeti okok miatt DK felé lejt, így a „vízfolyások” a Tisza-völgy felé igyekeznek, azonban állandó vízü források nem fakadnak. Természetes vízfolyások hiányában, a belvízrendezéskor kialakított csatornarendszer alkotja a felszíni vízhálózatot.

A település vízgazdálkodási szempontból a Tisza jobb-parti, Gyálai belvízrendszerén belül a Széksóstói- és a Vereskereszt-Madarásztói főcsatorna öblözetéhez tartozik. Jelentősebb „vízfolyásai” a Széksóstói főcsatorna, amelynek mellékcsatornái a Bogárzói, a Vereskereszt, a Madarásztói, a Külsősori, a Vágói, a Halászká és a Halászká-mellék csatornák. A Madarásztói-főcsatorna a település D-i részének vízgyűjtője. Mellékcsatornái a Királyhalmi, a Baloghsori és a Tüskörsori csatornák.

A közigazgatási területen három víztározó található. Ezek az időszakos vízállású, 125,0 ha-os Nagyszéksóstói és a 30,0 ha-os Kisszéksóstói tározó, illetve az állandó vízszinttel rendelkező 75,0 ha-os Madarász-tó. Szükségtározóként használhatók a belterület K-i oldalán, a Széksóstói főcsatorna melletti részek és a „Biteszék” mély fekvésű területei.

Mórahalom nem tartozik az árvízveszélyes területek közé. A szélsőséges időjárás hatására a tavaszi, csapadékos időszakban a terület egy részén belvíz megjelenéssel kell számolni. Az okszerű vízgazdálkodás megköveteli mind a vízelvezetést, mind a vízvizsartartást is.

Felszín alatti víz

A **27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet** a „A felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területeken lévő települések besorolásáról” szerint Mórahalom közigazgatási területe **nem tartozik** az érzékeny területek közé.

A 3/2019. (II. 19.) AM rendelet 1. számú melléklete tartalmazza a nitrátérzékeny területek MePAR blokk szintű listáját. Mórahalmon összesen **69 belterületen** lévő és **73 eutróf** blokk került meghatározásra.

27/2006. (II. 7.) Korm. rendelet a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről határozza meg a nitrátérzékeny területek besorolási értékét (belterület vagy eutróf). A jogszabály alapján a belterületen lévő területek közül felszín alatti vizek szempontjából nitrátérzékeny minden belterület, kivéve, ha a felszín alatti víz nitrát tartalma bizonyítottan nem haladja meg az 50 mg/l értéket, és ahol a települési rendezési terv alapján állattartás folytatható. Nitrátérzékeny terület emellett minden olyan terület, amely esetében a felszín alatti víz nitrátkoncentrációja meghaladja, illetve a helyes mezőgazdasági gyakorlat alkalmazása nélkül meghaladhatja az 50 mg/l értéket, valamint a bányatavak 300 méteres parti sávja.

A jogszabály szerint eutróf minden tó és vízfolyás vízgyűjtőterülete, amely állapota eutróf, illetve amely a helyes mezőgazdasági gyakorlat alkalmazása nélkül eutróf állapotba kerülhet, valamint annak a felszíni víztestnek a közvetlen vízgyűjtőterülete, amelyben a nitráttartalom meghaladja, illetve a helyes mezőgazdasági gyakorlat alkalmazása nélkül meghaladhatja az 50 mg/l értéket.

A **Víz Keretirányelv** 60/2000 Európa Tanácsi Irányelv szerint Magyarország teljes területe a Duna-medencébe esik, így hazánk csak egy vízgyűjtőkerület vízgyűjtő gazdálkodásában érdekelt. A hazai vízgyűjtő-gazdálkodási terv az ország egész területére, ezen belül a Duna-közvetlen, a Dráva, a Tisza és a Balaton részvízgyűjtőkre készült el. A részvízgyűjtőket gyakorlati okokból, továbbá a társadalom hatékonyabb bevonása érdekében a környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok javaslata alapján 42 tervezési alegységre osztották fel. Ezek alapján Mórahalom a **2-5-2: Alsó-Tisza jobb part** részvízgyűjtő területhez tartozik.

A talajvíz a kistáj nagyobb részén 2 m-nél magasabban található, mélysége átlagosan 1-3 m között alakul, mennyisége azonban nem számottevő. A talajvíz kémhatása közömbös vagy gyengén lúgos, kémiai jellege főleg kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos. A kistáj északi felén a keménység 15-25 nk°, de délen 25 nk° felett van. A szulfáttartalom 300-1000 mg/l között ingadozik. A talajvíz áramlási iránya ÉK-i.

A felszín alatti víz természetes eredetű elszennyeződése elsősorban a külterületen jelent problémát.

Csapadékvíz-elvezetés

Mórahalom város a 11.01. Algyő-Tápé-Gyála-Köröséri belvízvédelmi szakasz területén a 39. sz. Gyálai belvízrendszer 39/2. sz. Széksóstói és a 39/3. sz. Madarásztói belvízi öblözetében helyezkedik el.

Mórahalom közigazgatási területe belvíz szempontjából mérsékelten veszélyeztetett, azonban például 2010-ben a szélsőséges időjárás itt is komoly gondokat okozott.

Az „A Mórahalom belterületén lévő Dózsa, Domb, Mező, Szőlő, Jókai, Kertész és Tömörkény utcákban a csapadék- és belvíz elvezetés megoldására rekonstrukciós fejlesztési beruházás megvalósítása” megnevezésű, **DAOP-5.2.1/A-09-2009-0005** számú projekt keretében az érintett utcákban több mint 4 km csatorna épült, a projektek keretében bel- és csapadékvíz károktól megvédett terület nagysága így 29,98 ha.

A „Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek fejlesztése (Bástya sori főgyűjtő I)” megnevezésű, **DAOP-5.2.1/A-11** számú projekt keretében Mórahalom a 2012-2013-as

években tovább folytatta a városban évek óta zajló bel-, és csapadékvíz elvezető rendszer fejlesztését. A projekt segítségével Mórahalom belterületén lévő Bástya soron, Bajcsy Zs. E. utcában, Zákányszéki úton, Dobó I. utcában, és a Kossuth L. park mindkét oldalán mindösszesen 3.433 méter nyílt, burkolt csapadékvíz elvezető hálózat épült ki.

A „Fenntartható vízgazdálkodási infrastruktúra kidolgozása a magyar-román határmenti régióban” megnevezésű, **HURO/1101/102/1.3.2/01** számú projekt keretében a tervek szerint egy víztározó kerül kialakításra, mely a szélsőséges csapadékeloszlás hatásait enyhíteni tudja, és a bőséges csapadék mennyiségét összegyűjtve és tárolva a száraz időszakban lehetőséget nyújt a mezőgazdasági földterületek öntözésére.

Mórahalom város rendelkezik belterületi vízkárelhárítási tervvel.

2.2.3 Élővilág, táj-és természetvédelem

A védett területek a **Kiskunsági Nemzeti Park** illetékességi területébe tartoznak.

Mórahalom Városi Önkormányzat Képviselő-testületének 38/2017. (XII.28.) önkormányzati rendelete a településkép védelméről és minőségi alakításáról 1. számú melléklete tartalmazza a védett épített és természeti értékek nyilvántartását. A védett értékek listáját jelen dokumentum **2. számú melléklete** tartalmazza.

2.2.3.1. Védett természeti területek

Országos jelentőségű természetvédelmi területek

Mórahalom területén a Körös-éri tájvédelmi körzeten belül, a törvény értelmében 8 országos, és további 27 természeti terület, valamint 7 helyi jelentőségű természetvédelmi objektum, illetve intézménykert található. (Forrás: IVS, 2008.)

A főként botanikai szempontból különleges területek (Madarász-tó, Csipak-semlyék, Tanasz-semlyék) már korábban **helyi védettség** alá kerültek, további területek a Természetvédelmi Törvény alapján **ex lege védettséget** kaptak. Eszerint Mórahalmon 135 hektárnyi ex lege védettségű láp és mintegy 458 hektárnyi összterületű szikes tó található.

- Tanasz semlyék (**ex lege védett terület**)

A **Tanasz semlyék** mai állapotában hasonlít legjobban a Duna-Tisza köze természetes növénytakarójához. A határközeli Tanasz- semlyék magasabb fekvésű, ugyanakkor mozaikosabb és változatosabb. Legnagyobb értéke a tízezres számot elérő pókbangó állománya. E fajnak itt szokatlanul erős és magas növésű példányai is előfordulnak. Ezen kívül a mocsári kosbor, a magasabb térszíneken pedig a tarka sáfrány és a tarka nőszírom is gyakori.

- Csipak semlyék (**ex lege védett terület**)

A **Csipak-semlyék** rendeltetése a Duna-Tisza köze kiszáradó, szikesedő, mély fekvésű rétjei egyik maradványfajának megőrzése. A Duna-Tisza köze déli részén a semlyékek /szikesedő, vizenyős területek/, még a század elején is összefüggő láncolatot alkottak. Fontos szerepük volt a tanyasi állattartásban. Itt ugyanis az év szárazabb periódusaiban is legeltetni lehetett. A csatornázás után megmaradt területek izolátumként őrzik a hajdan volt társulásokat és ezek ma már ritkává vált védett növényfajait. E fajok közül itt jelentős számban fordul elő a kornis tárnics, mocsári kosbor és a szibériai nőszírom. Jelentős a

mocsári kardvirág és a pókbangó előfordulása. Állatvilágából a terület fő értékét az adja, hogy a közeli tóvidékek költőmadarainak fontos táplálkozó területe.

o **Madarász tó (ex lege védett terület)**

A **Madarász-tó**, mint természetes öblözet, közel 75 hektáron terül el Mórahalom központjától 4 km távolságra. Jelenleg önkormányzati tulajdonban álló természetvédelmi terület, amelynek vízgazdálkodási célú hasznosítását tervezi a jövőben az önkormányzat. A Duna-Tisza közti homokvidék hajdani szikes tóláncolata egy értékes, természetes elemét őrzi meg növény- és állatvilágával. Változó vízszintje segítette elő a víznövényzet térhódítását és ezzel együtt a vízimadarak fészkelését, mint a gémfélék, gulipánok és a gólyatöcs. A mélyebb vizű tóegységekben gyakori látogatók a vöcsökfélék is.

o Nagyszéksóstó

Az őshonos magyar igavonó vízibivalyok elsődleges feladata a **Nagyszéksós-tó** eredeti állapotának visszaállítása, melyet közös program keretében végez a Kiskunsági Nemzeti Park és a mórahalmi önkormányzat.

- o Kisszéksóstó
- o Frank semlyék
- o Bérói semlyék
- o Röszei út -kisvasúti közötti semlyék

Természeti területek

- o Kissori csatorna melletti terület
- o Tüskörsori csatornától D-re eső terület
- o Királyhalmi csatorna és a tanaszi semlyék közötti terület
- o Királyhalmi csatorna melletti semlyék
- o Balogsori csatornától D-re eső terület
- o Balogsori csatornától É-ra eső
- o Tüskörsori semlyék
- o Madarásztóhoz ÉNy-ról kapcsolódó rét
- o Madarásztó K-i semlyék
- o Kisszéksóstó K-i semlyék
- o Röszei út alatti semlyék
- o Kisszéksóstó melletti sáv
- o Nagyszéksós és Széksóstói főcsatorna melletti területek
- o Nagyszéksós Szegedi út feletti része
- o Jámorka csatorna Ny-i partja
- o Belsősegi, Vereskereszt, Széksóstói csatornák melletti semlyékek
- o Széksóstói főcsatorna melletti semlyék
- o Halászka mellékcsatorna melletti terület
- o Felsőmóraalmi iskolától D-re eső semlyék
- o Zákányszéki úttól K-re eső Vágó csatorna melletti semlyék
- o Zákányszék határában Külső Csornai csatorna melletti semlyék
- o Széksóstói főcsatornát ÉNy-DK-i irányban keresztező semlyék
- o Nagyistván erdő alatti semlyék

Helyi jelentőségű védett természeti értékek

Helyi védettségű fák

- o Szent László (hrs: 1) Quercus robur 11 db
- o Platanus hybrida 1 db
- o Idősek Otthona (Szegedi út 1.): Acer saccharinum 2 db

- Aesculus hippocastanum 2 db
- Catalpa bignonioides 3 db
- Platanus hybrida 4 db
- Sophora japonica 6 db
- Quercus robur 1 db
- Tilia sp. 5 db
- Fraxinus sp. 2 db
- Millenniumi sétány 4-6. (hrsz 5/1) : Sophora japonica 1 db
- Szegedi út (hrsz:2/2) Platanus hybrida 1 db

Védett fa

- Röszei út melletti tölgyfa

Helyi védelemre javasolt fák

- Külterületen 0256/5 hrsz.-ú ingatlanon lévő 100 cm A kőrisfa
- Belterületen:
- Millenniumi sétány 13. Platánfa
- Templomkert Japánakácok
- Szent László park Tölgyfák

Értékes növényállományt tartalmazó intézménykertek

- Csongrád-Csanád Megyei Önkormányzat Idősek Otthona kertje
- Volt Gazdasági Iskola kertje

Érzékeny természeti terület (ÉTT)

Az 1996. évi LIII., a természet védelméről szóló törvény vezeti be az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) fogalmát. A törvény 53/3/c pontja szerint „*érzékeny természeti terület az olyan extenzív művelés alatt álló terület, amely a természetkímélő gazdálkodási módok megőrzését, fenntartását, ezáltal az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség fennmaradását, a tájképi és kultúrtörténeti értékek megőrzését szolgálja*”. A **2/2002. (I. 23.) KÖM-FVM együttes rendelet** szerint meghatározott Érzékeny Természeti Területek **nem érintik** Mórahalom területét.

2.2.4 Épített környezet

Mórahalom Városi Önkormányzat Képviselő-testületének 38/2017. (XII.28.) önkormányzati rendelete a településkép védelméről és minőségi alakításáról 1. számú melléklete tartalmazza a védett épített és természeti értékek nyilvántartását. Az 59 db védett érték 10,2 %-a táji elem, a többi épített érték, lakóház, egyéb épület és középület. Az épületek közül 15 db felújított vagy megfelelő állapotú. a 2 db felújítás alatt van, 32 épület pedig felújítandó.

A község belterülete rendezett, a házak előtti zöldfelület gondozott, egységes településképet mutat. A lakóingatlanok előtti utcafronton az egész településre jellemző a virágoskert, pázsit, évelő cserjék, örökzöldek, fák ültetése.

A város zöldterületeinek kiterjedése **35,3 ha, mely a belterület 6,9%-át alkotja.**

2.2.4/1 táblázat: belterületi zöldfelületek

Sor-szám	Megnevezés	Terület [m ²]
1.	Szent László park	5 222
2.	István király út park	3 325
3.	István király út közterület	1 997
4.	István király út tartalék terület	1 616
5.	István király út tartalék terület	3 116
6.	István király út lakóház udvar	1 949
7.	István király út emeletes házak	10 821
8.	Röszkei út bal oldal	4 815
9.	Röszkei út jobb oldal	5 490
10.	Bástya sor Bajcsy-Zs. u. sarok	1 574
11.	Autóbusz-pályaudvar	944
12.	Közösségi Ház	2219
13.	Szakrendelő, Gyermek orvosi rendelő	5 671
14.	Polgármesteri Hivatal	3 442
15.	Egészség ház	2 163
16.	Gondozási Központ	1 439
17.	Barmos György tér	2 448
18.	Játszótér	2 321
19.	volt Rendőrség	3 811
20.	Millenniumi sétány	28 020
21.	Bástya sor park	2 623
22.	Régi vásártér	31 147
23.	Új vásártér	29 662
24.	Gyermekliget	7 583
25.	Ipari park beépítetlen rész	63 623
26.	Rákóczi tér	12 695
27.	Hunyadi liget	13 021
28.	Ady tér	6 850
29.	Kossuth park	41 952
30.	Sportpályák	17 930
31.	Millenniumi emlékerdő	15 126
32.	Inkubátor Centrum és környéke	16 695
	Összesen:	334 615

2.3 Mórahalom társadalmi adatai

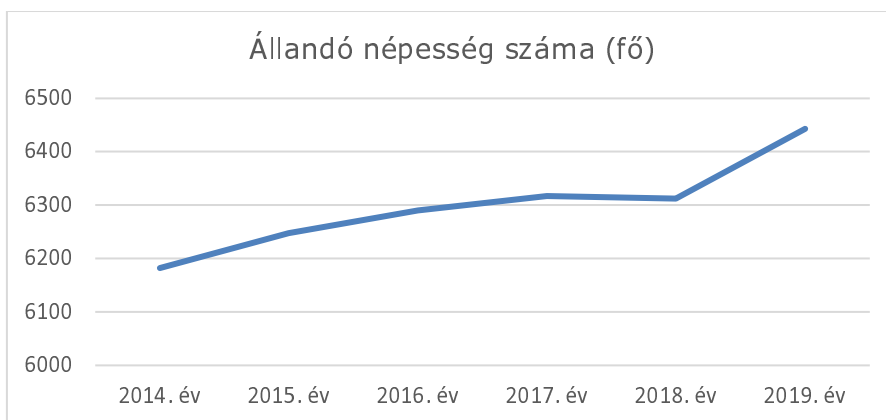
2.3.1 Népesség, demográfiai trendek, társadalom összetétele

A település népessége 2014-2019. években folyamatosan nő, a KEKKH adatai szerint 2019. évben 6443 fő volt. Különösen jelentős a növekedés 2018-2019. években az önkormányzat letelepedést segítő, otthonteremtési támogatásának köszönhetően.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

2. 3.1./1. ábra: az állandó népesség számának változása 2014-2019.

2.3.1./1. táblázat: Mórahalom demográfiai adatai (Forrás: KSH)

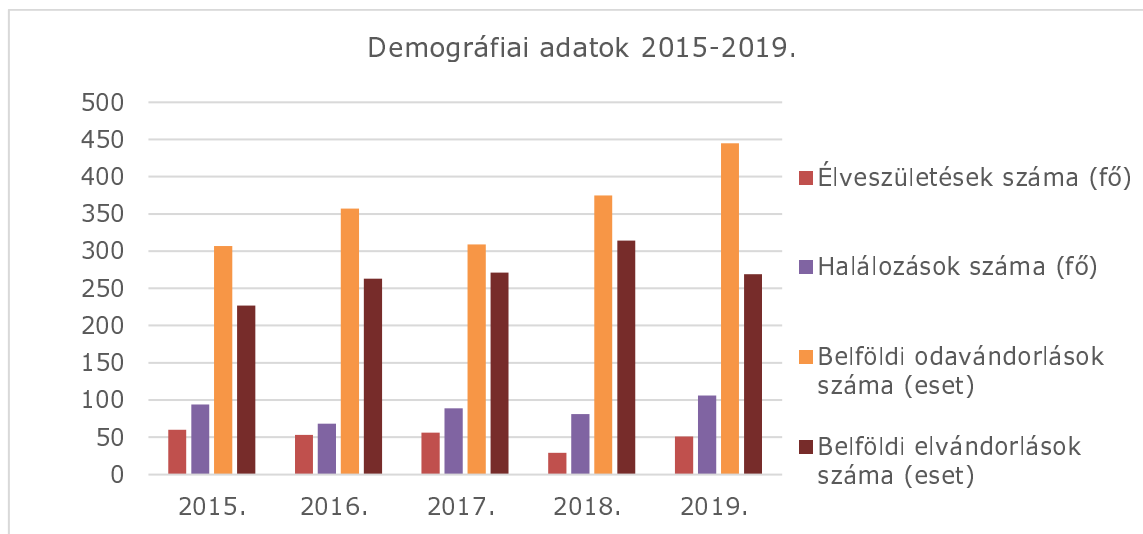
mutatók/év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Állandó népesség száma (fő)	6247	6290	6317	6312	6443
Élveszületések száma (fő)	60	53	56	29	51
Halálozások száma (fő)	94	68	89	81	106
Belföldi odavándorlások száma (állandó és ideiglenes vándorlás együtt) (eset)	307	357	309	375	445
Belföldi elvándorlások száma (állandó és ideiglenes vándorlás együtt) (eset)	227	263	271	314	269

Az ország számos más településétől eltérően Mórahalom **lakosság száma 2015-2019. években nőtt. A lakosság szám növekedés a pozitív belföldi vándorlási egyenlegnek köszönhető, amely kompenzálni képes a születési/halálozási arány igen kedvezőtlen hatását.** 2018. évben az élveszületések száma csupán 35,8 %-a volt a halálozások számának, 2019. évben pedig több, mint kétszer annyian hunytak el, mint ahányan születtek. Mórahalom önkormányzatának sok éves fejlesztési munkájának az eredményeként a város egy jól élhető, a beköltözők számára vonzó helyé vált, ami a vizsgált időszak minden évében pozitív vándorlási egyenleget eredményezett.

2. 3.1./2. ábra: Mórahalom demográfiai adatai

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A lakások számának növekedése követte a lakónépesség számának növekedését, a lakóingatlanokban 2015-2019. években 2,3-2,33 fő volt az átlagos lakosság.

2.3.1./2. táblázat: Az állandó népesség korosztály szerinti megoszlása (Forrás: KSH)

mutatók/év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	változás mértéke 2015-2019.
Állandó népességből a 0-2 évesek száma (fő)	162	166	194	171	189	16,7%
Állandó népességből a 3-5 évesek száma (fő)	151	157	153	176	188	24,5%
Állandó népességből a 6-13 évesek száma (fő)	540	542	553	523	516	-4,4%
Állandó népességből a 14 évesek száma (fő)	67	64	48	73	80	19,4%
Állandó népességből a 15-17 évesek száma (fő)	177	185	193	191	228	28,8%
Állandó népességből a 18-59 évesek száma (fő)	3542	3512	3508	3493	3551	0,3%
Állandó népességből a 60-x évesek száma (fő)	1608	1664	1668	1685	1691	5,2%

Egyedül a **6-13 évesek számában figyelhető meg 4,4 %-os csökkenés, a 18-59 évesek száma stagnál, a további korcsoportok száma 5,2-28,8 %-os növekedést mutat.** A középiskolai képzésben részt vevő 15-17 évesek száma 28,8 %-al nőtt, ezt a pozitív tendenciát vette figyelembe a 2018-ban indult Szegedi SZC Tóth János Mórahalmi Szakképző Iskola.

A **60 év feletti lakosok aránya** nőtt, ebben a korcsoportban 5,2 %-os emelkedés figyelhető meg, mely meghaladja az előző vizsgált időszak (2010-2012) 1,08 %-os emelkedését.

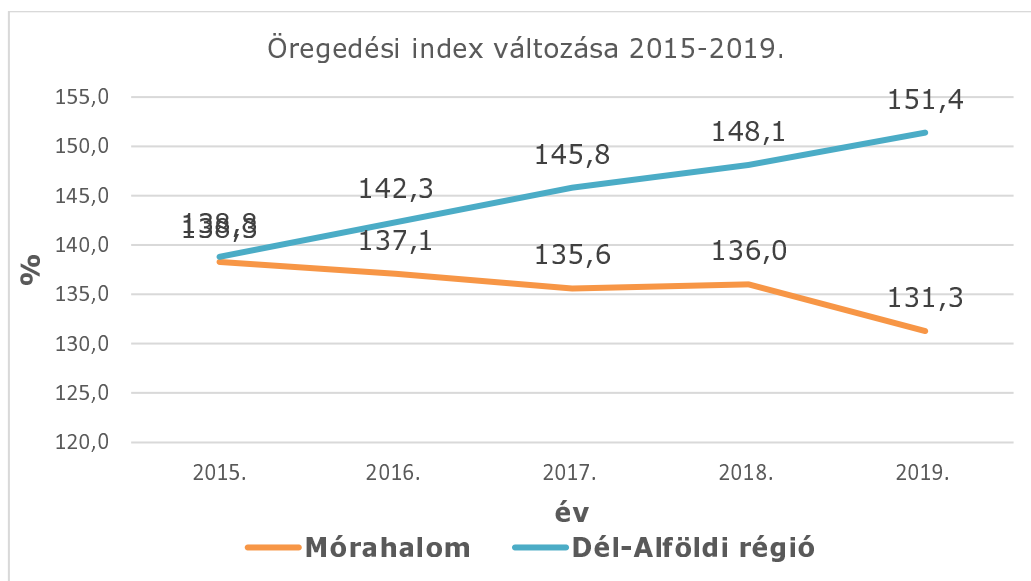
A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

2.3.1./3. táblázat: Az öregedési index számítását meghatározó korcsoportok változása:

Mutatók/év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Lakónépességből a 0-14 évesek száma az év végén (fő)	888	922	941	947	988
Lakónépességből a 65 éves és idősebbek száma az év végén (fő)	1228	1264	1276	1288	1297

Forrás: KSH

2.3.1./3. ábra: Öregségi index %, (száz 0-14 évesre jutó 65 év feletti lakos száma)

Forrás: KSH

2015. évben közel azonos (138, 3 és 138,8 %) volt a mórähalmi és a Dél-Alföldi öregedési index, az elkövetkező években a régiós növekedéssel ellentétben **Mórahalom öregedési indexe jelentősen csökkent.** A csökkenés azzal magyarázható, hogy a 0-14 éves korosztály számának növekedése (11%) meghaladta a 65 év feletti lakosok számának (6 %) a növekedését.

Mórahalmon az időskorúak szociális ellátását a szociális ellátórendszer egyik meghatározó intézménye, a harminc éves múltú visszatekintő gondozási központ biztosítja. A gondozási központ kezdetben idősgondozás, étkeztetés és házi gondozás feladatokat látott el. Az igények növekedésével, a feladatok bővülésével 2009. január 1-jén a szociális alapszolgáltatásokat összevonták, az intézmény fenntartója a Homokháti Kistérség Többcélú Társulása Integrált Szociális és Gyermekjóléti Központ lett. Az integrációnak köszönhetően a szakmai hatékonyság is nőtt. Az egyre emelkedő ellátotti létszám szükségessé tette, hogy 2013. november 1-jén egy új intézmény is megnyissa kapuit Mórahalmon, ez a Homokháti Szociális Központ Mórähalmi Tagintézménye, valamint a Tanyai Idősek Klubja telephely együttesen biztosítja Mórahalom város lakossága számára a magas szakmai színvonalú szociális alapszolgáltatásokat.

A Mórähalmi Tagintézményben és a Tanyai Idősek Klubjában a következő alapszolgáltatások igénybevétele van lehetőség: nappali ellátás, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, étkeztetés, népkonyha.

Az intézmény az idősek nappali ellátását azon időskorú vagy egészségi állapotuk miatt támogatást igénylő személyek számára biztosítja, akik otthonukban élnek, de társaságra, közösségre, hasznos időtöltésre vágyanak, testi és szellemi aktivitásuk megőrzését fontosnak tartják.

2.3.2 Az egészségügyi ellátás bemutatása

Orvosi ellátás:

2.3.2./1. táblázat: Egészségügyi ellátás összefoglaló táblázata (Forrás: KSH)

Mutatók/év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Gyógyszertárak száma (db)	2	2	2	2	2
Háziorvosok száma (fő)	3	3	3	3	3
Házi gyermekorvosok száma (fő)	1	1	1	1	1
Betöltött védőnői álláshelyek száma (db)	3	3	3	3	3
Teljesített évi szakorvosi munkaórák száma a járóbeteg szakellátásban (óra)	-	12471	12480	12506	11754

A DAOP-4.1.1/B-2008-0008 pályázati projekt keretében került sor a Kistérségi Egészségügyi Központ fejlesztésére. 2009. augusztus 1-jén kezdődött a "Kistérségi Járóbeteg Szakellátó Központ fejlesztése Mórahalmon" tárgyú fejlesztés, melynek keretében elkészült a kistérségi járóbeteg szakellátást biztosító intézmény felújított és bővített épülete, kiépült a teljesen új informatikai hálózat, új betegirányítási rendszer és betegnyilvántartási rendszer került bevezetésre. Minden szakrendelésre új, korszerű informatikai eszközök, operációs rendszer és szoftverek kerültek telepítésre. Ezen túlmenően korszerű orvostechnológiai eszközök, rendelő bútorzat és felszerelés beszerzése történt.

A pályázat nyomán bővítésre került a járóbeteg szakellátásban nyújtott szakorvosi ellátások köre. Új szakmaként 2011. május 1. napjától kezdte meg működését a belgyógyászat, sebészet és a csecsemő és gyermekgyógyászat, rendelési idő bővítéssel folytatja tevékenységét a szülészeti-nőgyógyászat. 2011. június 1. napjától pedig a gyógytorna tevékenység bővítése történt meg.

A pályázati projekt megvalósításának köszönhetően a Kistérségi Egészségügyi Központ a mórahalmi járóbeteg szakellátásban az alábbi szakmákban biztosít magas színvonalú egészségügyi ellátást: belgyógyászat, sebészet, csecsemő és gyermekgyógyászat, szülészeti-nőgyógyászat, bőrgyógyászat, fül-orr-gégegyógyászat, szemészet, urológia, ortopédia, reumatológia, pszichiátria, tüdőgyógyászat és tüdőgondozás, általános röntgendiagnosztika, ultrahang diagnosztika, laboratóriumi diagnosztika, fizioterápia és a gyógytorna.

A fejlesztés eredménye az is, hogy amíg beruházást megelőzően a legtöbb szakrendelés területi ellátási kötelezettsége három település (Mórahalom, Ásotthalom és Zákányszék) lakosaira terjedt ki, addig jelenleg a szakrendelések döntő többségében a Mórahalmi Kistérség mind a kilenc településére kiterjed.

Mórahalmon az alapellátást orvosi részét a Szent Margit Egészségházban 3 fő háziorvos, 1 fő gyermek háziorvos és 2 fő fogorvos végzi.

Védőnői körzetek 2020-tól bővültek 3-ról 3,5 körzetre melyek a város fejlődésével, idővel 4 körzetre is tudnak bővülni. Jelenleg 2 teljes állású védőnő végez területi ellátást és 1 teljes állású védőnő vegyes körzetet visz, 1 fő fél állású védőnő iskolai ellátás végez.

Ezen a szolgáltatásokon túlmenően Országos Mentőszolgálat Állomás és orvosi ügyelet is található. Az ügyeletet Ásotthalom, Mórahalom és Zákányszék körzeti orvosai látják el.

A Móra-Vitál Kft. 2001. október 30-án alakult meg. Jelenleg a legtöbb szakrendelés esetén, a Járás tíz településéből kilencet lát el, Zsombó kivételével, 27 járóbeteg szakrendelésen 335 órában lát el betegeket, továbbá a járás négy településén az otthoni szakápolás

tevékenységet végzi, mindemellett Mórahalmon ellátja a védőnői alapellátás működtetését is. A járóbeteg szakrendelések mellett legfontosabb feladata a pályázati tevékenységek, és Mórahalmi Egészségfejlesztési Iroda irányítása, szervezése.

Együttműködnek helyi, regionális egészségügyi szervezetekkel, egészségügyi aktivistákkal, valamint prevenciós programokat, egészségfejlesztéssel kapcsolatos rendezvényeket szerveznek, pályázatokat készítenek. A Móra-Vital Kft. szervezésében minden év őszén megrendezésre kerül a "Mórahalmi Szűrőhetek" programsorozata, mely sajnálatos módon 2020-as évben a COVID19 pandémia miatt elmaradt.

Szent Erzsébet Mórahalmi Fürdőgyógyászati Nonprofit Kft.

A Móra-Vital Nonprofit Közhasznú Kft.-ből szétválás-kiválás útján 2021.01.01. napjával létrejött a 100%-os Önkormányzati tulajdonú Szent Erzsébet Mórahalmi Fürdőgyógyászati Nonprofit Közhasznú Kft., amely jogutódként a fürdőgyógyászati ellátásokat és szolgáltatásokat szervezi és biztosítja. Szolgáltatásait a Mórahalmon, a környező településeken élők, sőt az ország bármely pontjáról érkező betegek is igénybe vehetik. Az ellátásokat gyógytornászok, fizioterápiás asszisztensek és gyógymasszőrök végzik a magas szakmai színvonalon. Orvosi rendelvény alapján elsősorban mozgásszervi megbetegedések kezelése történik probléma specifikusan, elsősorban a fekvőbeteg- szak-ellátásból kikerülőket valamint a fürdőbe érkezők részére. A kezelések csökkentik az izomfeszülést, oldják az izomcsomókat, letapadásokat, elősegíti az ízületi mozgások felszabadulását, a normális mozgásterjedelmet helyreállítását, intenzív masszázsfogásokkal, gyógyvíz kombinációjával segíti a betegek gyógyulását.

A Móra-Vital Kft. által legutóbb megvalósított vagy megvalósítás alatt álló pályázatait:

Az EFOP-2.2.19-17-2017-00089 – A Móra- Vital Térségi Egészségmegőrző és Szociális Nonprofit Közhasznú Kft. eszközbeszerzési pályázata, amelynek 195.407.113 Ft a támogatási összege, 100%-ban támogatott. A pályázat keretein belül labor, ultrahang diagnosztika eszközök beszerzése, medikai rendszer fejlesztése, terápiás eszközök, valamint szakrendeléshez kapcsolódó eszközök beszerzése valósult meg. A projekt megvalósulása 2019.06.01 és 2020.07.31. közötti időszak. 2019. III. negyedévében a közbeszerzési eljárás előkészítése zajlott, az eszközök érkezése a koronavírus miatt egész Európában fennálló veszélyhelyzethez köthetően csúszott, de 2020. I. félévében megérkezett, mellyel párhuzamosan felújítási átalakítási munkálatok zajlottak.

Az EFOP-1.10.2-17-2017-0009 - Móra-Vital a Kistérségi Egészségügyi Központ Intézményi Létszámbővítési pályázata, melynek célja a meglévő hiányszakmák betöltése, 49.520.080 Ft támogatási összegű. A projekt 100%-ban elszámolható összköltségű és a munkavállalók személyi jellegű ráfordításait, valamint a személyes közreműködő vállalkozóként foglalkoztatott munkatársak vállalkozói díját tartalmazza 2020. március 31-ig.

2018. tavaszán indult el a Mórahalmi Egészségfejlesztési Iroda (EFI), „Egészségfejlesztés a Homokhátságon” című EFOP-1.8.19-17-2017-00019 azonosító számú projekt finanszírozásában, melynek célja a mórahalmi járásban élők testi-, lelki- és szociális jólétének, egészségének javítása, valamint fejlesztése.

Az EFI a lakosság egészséggel kapcsolatos ismereteinek bővítésére, az egészséges életmódra, az egészséget veszélyeztető ártalmak és megbetegedések megelőzésére irányuló tevékenységeket végez. Ennek köszönhetően az egyének növelik jártasságukat saját egészségüknek javítása érdekében, valamint képességet szereznek az egészséges életvitel fenntartására és a változó környezethez való alkalmazkodásra.

Az EFI programjai és szolgáltatási közül a teljesség igénye nélkül kiemelendő:

- rendszeres testmozgást ösztönző programok
- egészségtudatos táplálkozást elősegítő programok
- teljeskörű iskolai egészségfejlesztés támogatása és megvalósítása

- tudatos fogyás program
- betegklubok működtetése
- idősök közösségben tartása, szellemi és fizikai aktivitásuk megőrzésének elősegítése
- szűrővizsgálatok népszerűsítése
- mentális egészségfejlesztés, stressz-kezelési tanácsadás
- alkoholfüggőség leküzdésének segítése
- egyéni dietetikai, pszichológiai tanácsadás
- óvodai lúdtalp torna megvalósítása

A – Praxisközösség (Mórahalom – Zákányszék – Ruzsa) című, EFOP- 1.8.2-17-2017-00002 azonosítószámú projekt 2018.05.01-én indult el, amelynek célja, hogy a praxisközösség ellátási területén javuljon a lakosság egészségi állapota, növekedjen az egészségben eltöltött életévek száma, a fejlesztés járuljon hozzá az alapellátás prevenciós fókuszú áthangolásához, és ezáltal a lakosság egészségtudatosságának növeléséhez. A megvalósítás eredményeképpen egy új szemléletű egészségügyi alapszolgáltatás teremthető meg, mely támogatja a programban részt vevő személyek aktív közreműködését, valamint az egészségügyi szolgáltatások folytonosságát.

A projekt szakmai megvalósításában 8 praxis vesz részt praxisközösség kialakításával. A praxisközösség orvosi praxisai Mórahalom városában, valamint Zákányszéken és Ruzsán végzik az egészségfejlesztő és betegségmegelőző programok megvalósítását, melyek fő szempontja, hogy maximális mértékben illeszkedjenek a praxisközösség ellátási területén élő lakosság szükségleteihez.

Legelsőként az egészségfelmérés indul el, valamint az erre épülő prevenciós rendelesek, ezt követően válik elérhetővé a többi többletszolgáltatás, melyek a következők: • Onkológia éberség program • Diabetes prevenció/ testsúly-kontroll program • COPD / dohányzás leszokás támogatás program • Kardiovaszkuláris éberség program (felőtt/gyermek) • „Ne törj” OP prevenciós program.

A projekt elsősorban a krónikus, nem fertőző betegségcsoportokra helyez nagyobb hangsúlyt: • keringési megbetegedések, kiemelten a magasvérnyomás-betegség (felőtt és gyermek) és stroke • diabetes mellitus; • krónikus obstruktív tüdőbetegség (COPD); • osteoporosis; • mentális megbetegedések, alkoholizmus, depresszió; • daganatos megbetegedések.

A program sikeres megvalósítását a települések védőnői, a háziorvosi praxisok ápolói, dietetikus, gyógytornászok és pszichológus segítették 2019.12.31-ig. A praxisközösségek együttműködése a pályázati lehetőségek függvényében a jövőben is fennmarad. **Forrás: önkormányzat**

Szociális alapellátás:

Az 1993. évi III. törvény által előírt kötelező **szociális alapellátások, szolgáltatások** közül Mórahalmon nappali ellátás, gyermekjóléti szolgálat, étkeztetés, házi segítségnyújtás, tanyagondnoki szolgálat, családsegítés működik.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

2.3.2./2. táblázat: Szociális ellátás összefoglaló táblázata (Forrás: KSH)

Mutatók/év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Bölcsődébe beírt gyermekek száma 2017-től (fő)			50	65	78
Család- és gyermekjóléti központok száma (db)		1	1	1	1
Család- és gyermekjóléti szolgálatok száma (db)		1	1	1	1
Megállapított hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek száma (fő)	25	21	22	27	16
Működő bölcsődék száma 2017-től (db)			1	1	1
Veszélyeztetett kiskorúak száma 2017-től (fő)			6	46	45
Védelembe vett gyermekek száma 2016-tól (fő)		3	4	12	14
Házi segítségnyújtásban részesülők száma (fő)	32	25	29	36	36
Idősek nappali ellátásában engedélyezett férőhelyek száma (db)	70	70	70	70	70
Idősek nappali ellátásában részesülők száma (fő)	71	76	76	74	74
Időseket (is) ellátó nappali otthonok száma (db)	2	2	2	2	2
Jelzőrendszeres házi segítségnyújtásban részesülők száma (fő)	53	57	55	60	58
Szociális alapszolgáltatásban és nappali ellátásban foglalkoztatottak száma összesen	16,2	22,3	25,4	28,2	35,4
Szociális étkeztetésben részesülők száma (fő)	135	176	168	168	190
A szünidei étkeztetésben részesült gyermekek száma (fő)		6	3	4	

A járáások kialakulásáig (2013.01.01.) az **önkormányzat szociális jellegű kiadásai** közül a foglalkoztatást helyettesítő támogatás, az ápolási díj, az időskorúak járadéka és az aktív korúak ellátása képezték a legjelentősebb kiadásokat.

2013. január 1. napjától a **járási hivatalok** állapítják meg az alábbi havi rendszeres ellátásokat:

- **időskorúak ellátása,**
- **ápolási díj (alapösszegű, emelt összegű és kiemelt ápolási díj),**
- **közgyógyellátás (alanyi és normatív),**
- **egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság.**

Ezen túl a pénzübeli és természetbeni szociális ellátások rendszere 2015. évben jelentősen átalakult.

2015. március 1-től az állam és az önkormányzat segélyezéssel kapcsolatos feladatai élesen elválasztásra kerültek, és a helyi önkormányzatok felelőssége – és ezzel együtt pénzügyi szerepvállalása – növekedett meg a helyi közösség szociális biztonságának erősítésében, a szociális segélyek biztosításában.

A kötelezően nyújtandó ellátásokat **2015. március 1-től** változatlanul a **járási hivatalok** állapítják meg. Ezek az ellátások az alábbiak:

- **aktív korúak ellátása – foglalkoztatást helyettesítő támogatás**
- **aktív korúak ellátása – egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás**
- időskorúak ellátása,
- ápolási díj (alapösszegű, emelt összegű és kiemelt ápolási díj, **gyermekek otthongondozási díja 2019.01.01-től**),
- közgyógyellátás (alanyi és normatív),
- egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság.

Minden egyéb támogatási forma megállapításáról a települési önkormányzatok döntenek. Az önkormányzatok által nyújtható támogatás neve egységesen települési támogatás lett 2015.03.01-től, és a korábbiakban önkormányzati segély néven nyújtott ellátások a továbbiakban rendkívüli települési támogatás néven állapíthatók meg.

A Szociális törvény egyedül csak a rendkívüli települési támogatás szabályozásának kötelezettségét írja elő az önkormányzatok számára, a települési támogatás szabályozása helyi szinten csak opcionális. Az önkormányzatok saját bevételeikből kötelesek finanszírozni az általuk nyújtott ellátásokat, alacsony adóerő-képességű települések számára azonban a központi költségvetés támogatást nyújt.

2018. évtől – az adóerő-képesség emelkedése folytán – **városunk nem kap normatív támogatást a szociális ellátások fedezetére**, azt önerőből kell megoldanunk.

Mórahalom városi önkormányzat a szociális ellátásokra irányuló rendeletében a **települési támogatás** keretei között szabályozza:

- a.) lakhatási költségek viseléséhez nyújtott lakásfenntartási támogatást
- b.) ápolási támogatást
- c.) gyógyszerkiadásokhoz nyújtott gyógyszer-támogatást
- d.) gyermek részére nyújtott étkeztetési támogatást

Mórahalom városi önkormányzat a **rendkívüli települési támogatás** keretei között a következő eseteket szabályozza:

- a) járványügyi helyzetre tekintettel adható rendkívüli települési támogatás
- b) létfenntartást veszélyeztető rendkívüli helyzetbe került, valamint időszakosan, vagy tartósan létfenntartási gondokkal küzdő személyek kiadásainak mérséklése,
- c) gyermek rászorultságára tekintettel nyújtott támogatás:
 - szülő, törvényes képviselő kérelmére (eseti jelleggel)
 - jelzőrendszeri tagok javaslatára (havi rendszerességgel),
- d) az elhunyt személy eltemettetésének költségeihez való hozzájárulás,
- e) lakáskarbantartási támogatás.

Települési támogatások	ráfordított összeg (eFt/év)				
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Ápolási támogatás	1 180	1 487	1 488	1 083	939
Gyógyszer-támogatás	420	1 579	1 630	1 021	1 080
Lakásfenntartási támogatás	921	1 468	1 161	803	611
Gyermekétkeztetési támogatás	24	132	204	168	84

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

Rendkívüli települési támogatás					
- havi rendszerességgel nyújtott ellátás	0	215	210	100	0
- eseti jelleggel nyújtott támogatás	501	507	525	707	861
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek száma	tárgyév december 31. napján (fő)				
	144	91	78	77	48

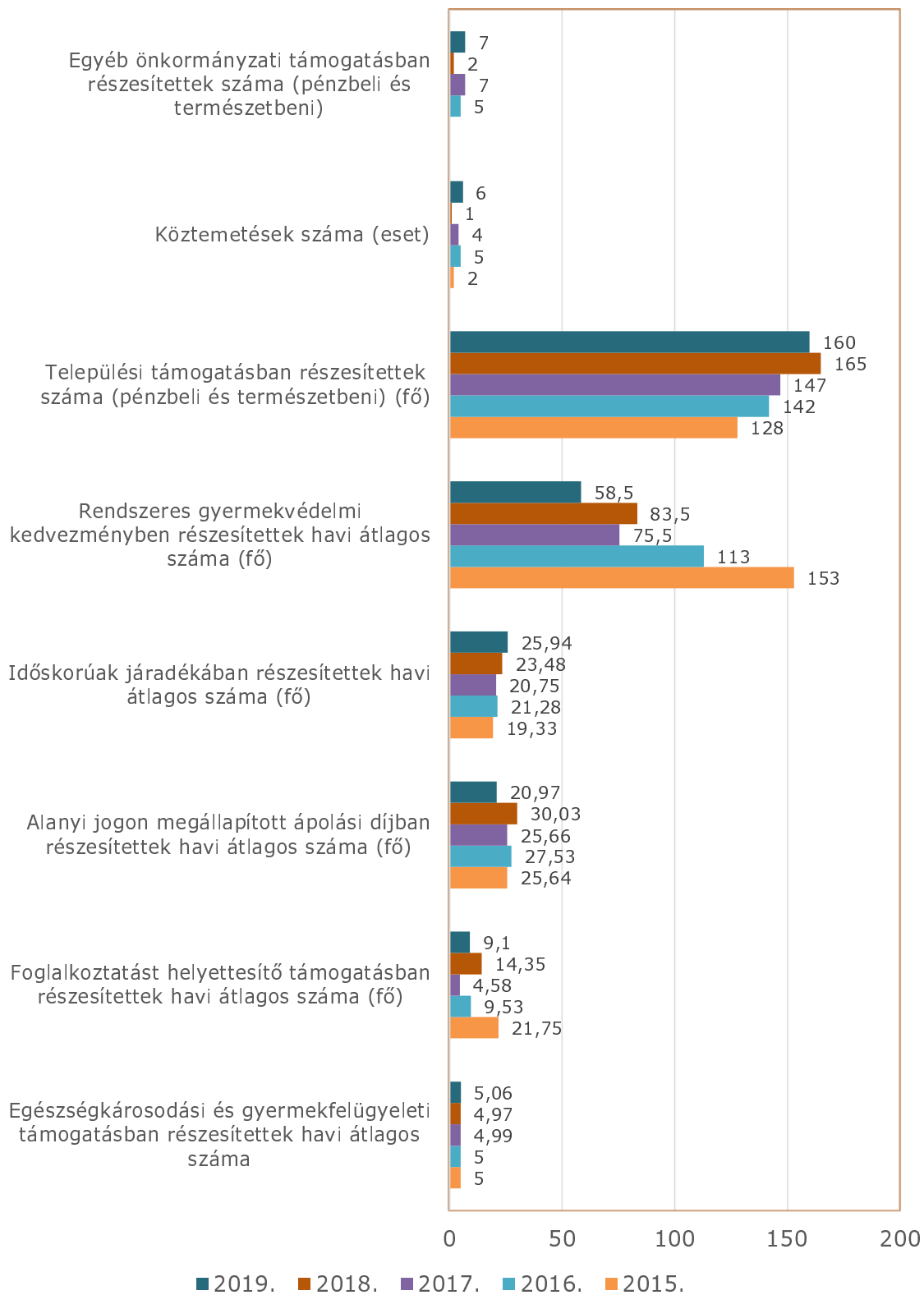
A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek száma az előző évekhez képest jelentős mértékű csökkenést mutat, melynek oka a minimálbér fokozatos emelkedése évente, valamint az, hogy a családi adókedvezmény igénybevételének lehetősége a településen élő családok rendszeres havi jövedelmének emelkedését okozza, ezzel szemben az ellátás megállapíthatóságához - a Gyvt. által - meghatározott jogosultsági jövedelemhatár 2008. január 1 óta egyetlen alkalommal: 2018. január 1. napjától emelkedett (csupán 5 %-kal). Ezzel magyarázható a kedvezményben részesülők számának minimális csökkenése 2018 év december 31-i napján a 2017. évi azonos időszakához képest.

2.3.2./1. ábra, forrás: KSH

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

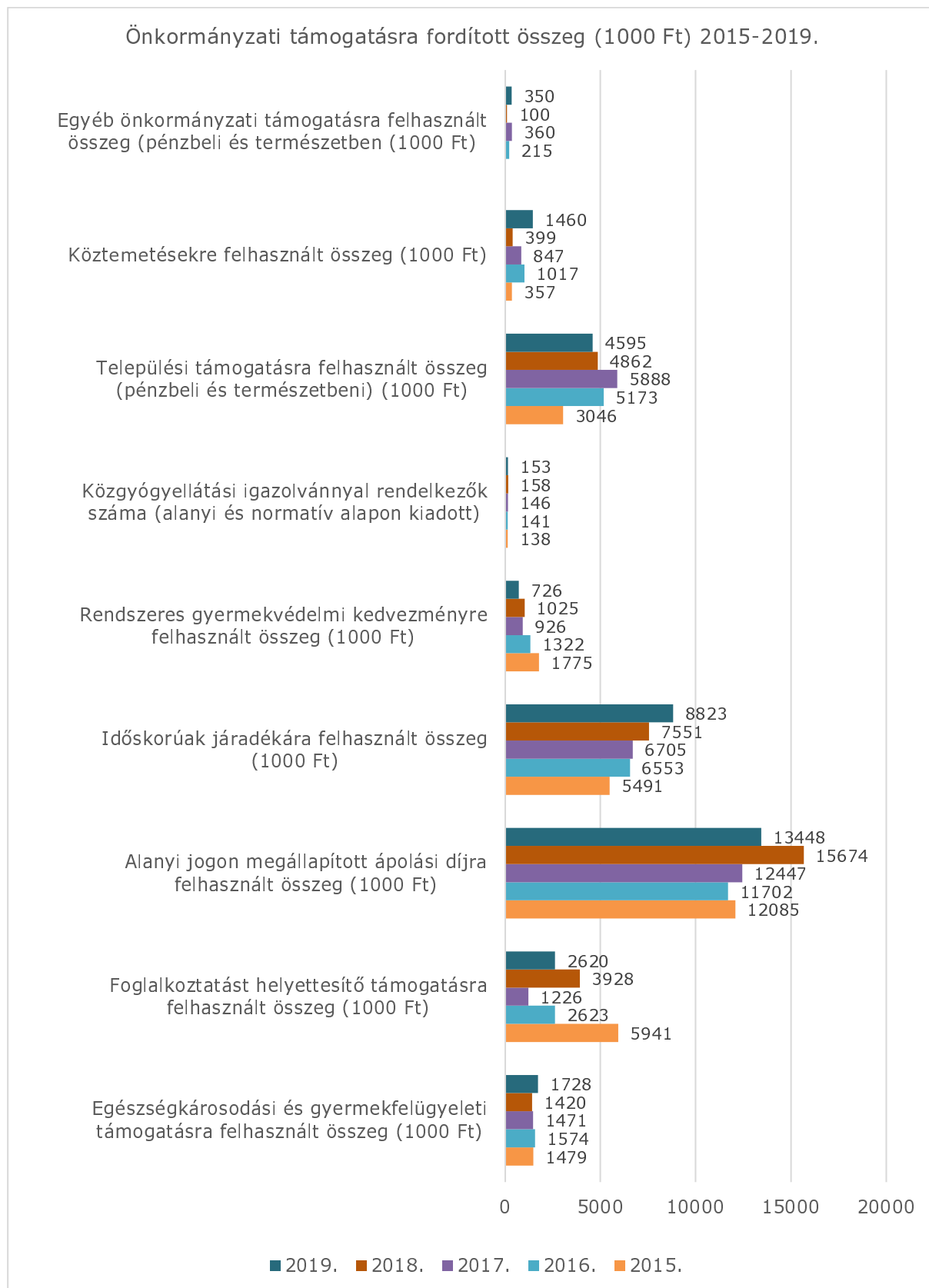
Önkormányzati támogatásban részesítettek száma (fő) 2015-2019.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

2.3.2./2. ábra, forrás: KSH

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

2015. évben még rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez kapcsolódó pénzbeli ellátásban is részesítettek 1 családot, 2019. évtől pedig 10 család részesült gyermekek otthongondozási díjában.

2.4 Mórahalom gazdasági környezete

2.4.1 Vállalkozások áttekintő adatai

2.4.1./1. táblázat: A regisztrált vállalkozások adatai (Forrás: KSH)

mutatók/év		2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Regisztrált gazdasági szervezetek száma		1716	1759	1795	1786	1843
Regisztrált önálló vállalkozások száma		1444	1483	1507	1508	1552
	Regisztrált főfoglalkozású önálló vállalkozók száma (db)	584	609	617	616	640
	Regisztrált mellékfoglalkozású önálló vállalkozók száma (db)	514	531	544	566	584
	Regisztrált nyugdíjas önálló vállalkozók száma (db)	346	343	346	326	328
Regisztrált egyéni vállalkozók száma (db)		259	275	282	289	316
	Regisztrált főfoglalkozású egyéni vállalkozók száma (db)	144	154	155	156	174
	Regisztrált mellékfoglalkozású egyéni vállalkozók száma (db)	96	104	113	119	128
	Regisztrált nyugdíjas egyéni vállalkozók száma (db)	19	17	14	14	14
Regisztrált társas vállalkozások száma (db)		194	193	201	191	203
	Regisztrált jogi személyiségű vállalkozások száma (db)	193	191	199	189	201
	Regisztrált korlátolt felelősségű társaságok száma (db)	142	142	151	145	158
	Regisztrált szövetkezetek száma (db)	8	8	8	7	7
	Regisztrált részvénytársaságok száma (db)	2	2	2	2	2
	Regisztrált jogi személyiség nélküli vállalkozások száma (db)	40	38	37	34	33
	Regisztrált betéti társaságok száma (db)	40	38	37	34	33
	Regisztrált költségvetési szervek és költségvetési rend szerint gazdálkodó szervek (db)	9	9	9	8	8
	Regisztrált nonprofit és egyéb nem nyereségérdekelte szervezetek száma (db)	59	64	67	70	70
Regisztrált őstermelők száma (db)		898	883	865	866	870

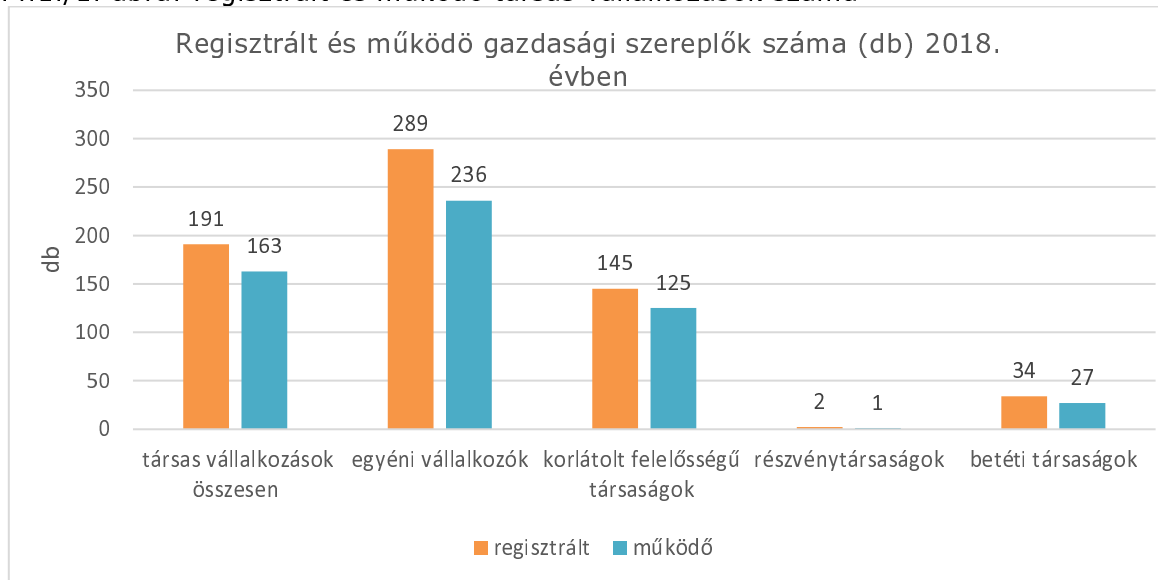
Forrás: KSH

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A településen a regisztrált gazdasági szervezetek száma kismértékben nőtt, míg a regisztrált őstermelők száma csökkent. Az őstermelők számának csökkenésével nőtt a mezőgazdaságban dolgozó egyéni vállalkozások száma, mert van olyan pályázati támogatási forma, melynek feltétele az egyéni vállalkozóvá válás. A jövőben az ipari park bővítése nyomán a regisztrált vállalkozások számának növekedésével lehet számolni.

2.4.1./1. ábra: regisztrált és működő társas vállalkozások száma

Forrás: KSH

A településen regisztrált vállalkozások 84,5 %-a 1-9 főt foglalkoztató mikro vállalkozás. A regisztrált társas vállalkozások közül 60 % az 1-9 főt foglalkoztató vállalkozás. 2015-2019. években dinamikusan nőtt a 10-19 főt foglalkoztatók száma a vállalkozások és a társas vállalkozások körében is. A településen összesen csak 4 db 50 főnél többet foglalkoztató vállalkozás van.

2.4.1./2. táblázat: A regisztrált vállalkozások méret szerinti megoszlása (Forrás: KSH)

Regisztrált vállalkozások (db)	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
0 és ismeretlen fő	367	162	194	215	232
1-9 fő	1247	1486	1481	1448	1484
10-19 fő	10	15	17	21	24
20-49 fő	11	10	13	12	11
50-249 fő	3	3	3	3	4

2.4.1./3. táblázat: A regisztrált társas vállalkozások méret szerinti megoszlása

Regisztrált társas vállalkozások (db)	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
0 és ismeretlen fő	53	66	70	62	46
1-9 fő	120	103	102	98	121
10-19 fő	8	11	13	16	21
20-49 fő	10	10	13	12	11
50-249 fő	3	3	3	3	4

(Forrás: KSH)

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

Mórahalom önkormányzatának helyi adó bevételeit növekvő mértékben túlnyomóan az iparűzési adó teszi ki. Tekintettel erre, a vállalkozások számára kedvező környezet megtartása, további vállalkozások vonzása a cél. Egyre jelentősebb súlyt kap emellett az idegenforgalom, melynek fejlesztését, fellendítését az önkormányzat különböző pályázati források felhasználásával segíti elő.

2.4.1./4. táblázat: Helyi adó bevételek Mórahalmon (Forrás: KSH)

mutatók/év	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
A helyi önkormányzatok bevételei helyi adóból (1000 Ft)	492 653	502 053	609 706	537 007	675 044
A helyi önkormányzatok helyi adó bevételeiből a gépjárműadó (1000 Ft)	22 016	21 582	22 960	24 659	25 679
A helyi önkormányzatok helyi adó bevételeiből az iparűzési adó (1000 Ft)	286 461	313 695	408 486	304 290	450 136
A helyi önkormányzatok helyi adó bevételeiből az idegenforgalmi adó (2) (1000 Ft)	38 976	44 770	49 411	53 419	54 507

2.4.2 Gazdasági aktivitás nemzetgazdasági áganként

A működő vállalkozások túlnyomó része (73%-a) 2012-ben a szolgáltatások területén működött, az ipar-feldolgozóipar a vállalkozások 17%-át fedte le, a mezőgazdaságban a működő vállalkozások 10 %-a tevékenykedett. (A KSH nem közöl ágazati statisztikára frissebb adatot.)

Az önkormányzat információja alapján a település legnagyobb vállalatai a következők:

- Delta 500 Security Vagyonvédelmi és Biztonsági Kft.
- Bauszer Építő Kft.
- NL Green Kft.
- Beltaste Mórahalom Húsfeldolgozó és Élelmiszergyártó Kft.
- LKG-Delta
- M és Társa Kft.
- Pacapime Kft.
- Temesvári Hús Kft.
- Tündérkert Trading Kft.

Erdőgazdaság

Erdőterületek foltokban találhatók, főleg akác és nyár. Mórahalom keleti felén a **Mórahalmi Vadásztársaság**, nyugati felén a **Mórahalmi Földtulajdonosok Árpád Vezér Vadásztársasága** fejti ki tevékenységét.

Mezőgazdaság

A mezőgazdasági termelés szerkezetét tekintve az adottságoknak és a hagyományoknak egyaránt megfelel. A magántermelők többsége egyaránt foglalkozik valamilyen szántóföldi kultúrával, esetleg arra épülő állattenyésztéssel, szabadföldi zöldségtermesztéssel, kisebb volumenű gyümölcs- és szőlőtermesztéssel és zöldségfajtatással.

Az ökológiai adottságok a napfény- és hőigényes, kis vízigényű növények termesztésére megfelelőek. Sikerrel elsősorban a kertészeti kultúrák (szőlő, gyümölcs, fűszerpaprika,

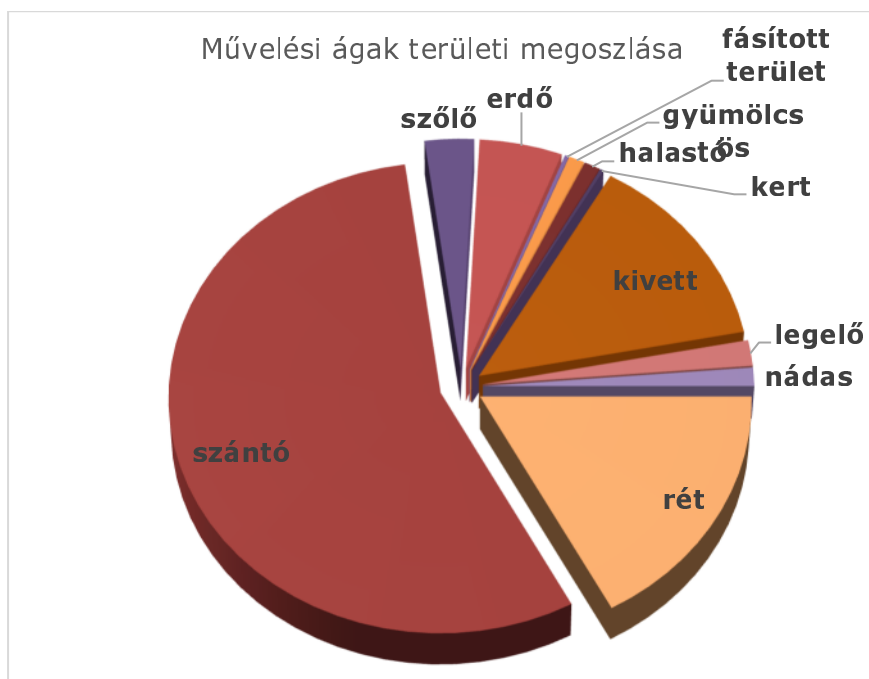

szabadföldi zöldségnövények) termesztetők, gazdálkodási hagyománya is elsősorban ezeknek az ágazatoknak van. Mellettük az 1980-as évektől kezdve került előtérbe az intenzív, termesztő berendezés (fólia és üvegház) alatti termesztés (zöldségfajtatás, virágkertészet), amely jelenleg is a legbiztosabban jövedelmező mezőgazdasági ágazat. A gyümölcs- és szőlőtermesztés az 1990-es években visszaesett. A kertészeti kultúrák esetében a jövedelmezőség a vetés-, illetve termőterületi arányt jelentősen meghaladja. E termékkör alkotja a kistérség tájjellegű, sajátos egyediséget hordozó termékeit is. Ezek a homoki szőlő és bor a kistérség nyugati és déli részében és a fajtatott zöldségfélék. A város termőterületének területhasznosítása kedvezőtlen szerkezetű: 55,7 %-a szántó és 5 %-a erdő.

művelési ág	terület ha	arány %
erdő	419,5	5,0%
fásított terület	19,4	0,2%
gyümölcsös	78,2	0,9%
halastó	81,0	1,0%
kert	18,3	0,2%
kivett	1141,1	13,7%
legelő	146,5	1,8%
nádas	105,0	1,3%
rét	1425,1	17,1%
szántó	4631,4	55,7%
szőlő	249,1	3,0%

Mórahalom területén a regisztrált őstermelők száma 2019-ben **870** fő volt, a 2015. évi 898 -ról csökkent 2018-ra 866 főre, majd 2019-ben 4 fővel emelkedett. 2019. évben az egyéni gazdaságok száma **213 db** volt.

2.4.2./2. ábra: A termőterületek művelési ágak szerinti megoszlása Mórahalmon

Forrás: TAKARNET

Halászat

Halastó szerint nyilvántartott terület a Mórahalom területén található, vízgazdálkodás szempontjából jelentős vízfelületű - 75 hektáros - **Madarász-tó**. A tó Mórahalom Városi Önkormányzat tulajdonában van, aki a tó vízgazdálkodási célú hasznosítását tervezi. A tavon található nádat nádaratók segítségével szintén hasznosítják.

Szolgáltatások

A kereskedelem és a szolgáltató szektor döntően a helyi igényeket szolgálja ki, de a tranzitforgalom és a szerb bevásárló turizmus is hozzájárul az ágazat fejlődéséhez.

A **MÓRAÉP Nonprofit Közhasznú Kft.** alapítója Mórahalom Város Önkormányzata, tulajdoni aránya 100%. A Társaság tevékenységi köre:

1. Közhasznú tevékenység keretében településüzemeltetési feladatok;
2. Üzletszerű gazdasági tevékenység keretében - amelyet csak a közhasznú céljainak megvalósulása érdekében és azokat nem veszélyeztetve végez -:
 - o mezőgazdasági szolgáltatás,
 - o építőipari szolgáltatás,
 - o kereskedelmi tevékenység,
 - o gépkölcsönzés.

A **Móraprizma Termeltető és Szolgáltató Szövetkezet** 1998-ban kezdte meg a tevékenységét és 2000 őszén a mórahalmi Homokhát Térségi Agrár-Ipari Park-ban kezdte meg első jelentős beruházását.

Mórahalom városában 2001. november 15.-től a járóbeteg szakellátást a **Móra-Vitál Térségi Egészségmegőrző és Szociális Nonprofit Közhasznú** működteti. Feladata a térségi szakellátások szervezése, irányítása. A "kis szakrendelő" ellátási területe a Homokháti Kistérség.

1999-ben hozta létre Mórahalom város Képviselő-testülete a **Móranet Mórahalmi Informatikai Szolgáltató Közhasznú Társaságot**. Létrehozásának fő célja a belterületi kábeltelevíziós alapú informatikai hálózat kiépítése volt. Azóta a társaság tevékenységi köre jelentősen bővült, közművelődési és kulturális feladatokat is ellát, valamint eredményesen üzemelteti az **Aranyszöm Rendezvényházat**.

2004-ben alapította Mórahalom város Képviselő-testülete a **Móra-partner Kht-t**.

A Kht. főbb tevékenységei az alábbiakban foglalhatóak össze:

- a térségben élő hátrányos helyzetű egyének és közösségek élet-esélyének életfeltételeinek elősegítése érdekében humán, mentálhigiénés, szociális és rehabilitációs jellegű szolgáltatások működtetése,
- az egzisztenciálisan veszélyeztetett munkanélküli egyének részére képzések szervezése a szociális hátrányok csökkentése érdekében, továbbképzési lehetőségek biztosítása, közvetítése, e hátrányos helyzetű társadalmi csoportok társadalmi esélyegyenlőségének csökkentése
- munkahelyteremtés a hátrányos helyzetű munkanélküliek számára, non-profit jellegű gazdálkodási formák működtetése, továbbiak létrehozása, bővítése, főleg a helyi szociális és kommunális célok valamint közérdekű tevékenységek folytatása, szolgáltatások területén.
- gyermek-és ifjúságvédelem, komplex családgondozás ellátása, az önfenntartó törekvések elősegítése szociális szakemberek bevonásával a prevenció érdekében.

Ipar

Az ipar és a szolgáltatások is részben a mezőgazdasághoz kapcsolódnak. Az ipari vállalkozások többsége a feldolgozóiparban, így a mezőgazdasági termékfeldolgozás, élelmiszeripar, könnyűipar területén működik.

Az élelmiszeripar ágazatai a térségben a konzervipar, malomipar, sütőipar, szeszipar, boripar, állati termék-feldolgozás. Ez az ágazati struktúra a térségi adottságoknak megfelel, azonban teljes körű helyi feldolgozást nem tesz lehetővé. A megtermelt termékek többségére nem épül a térségben feldolgozó kapacitás.

A területen a külföldi tőke részaránya alacsony, azonban a mórahalmi ipari parkba betelepülő vállalkozások között számottevő külföldi érdekltség látható.

A **Homokhát Térségi Agrár-Ipari Park** fejlesztései eredményeképpen jelenleg száz hektáron terül el. Jelentős számú, 68 cégcsoporthoz tartozó 89 vállalkozás működik itt. A foglalkoztatottak száma meghaladja a félezer főt. A címviselő önkormányzat projektjei révén folyamatos infrastruktúra fejlesztéseket hajt végre. Az Ipari Parkba betelepült vállalkozások főbb adatai a <http://iparipark.morahalom.hu/cegek/> linken tekinthetők meg.

A Mórahalmon lévő vállalkozások munkaerő igényének biztosítása érdekében 2019. 07. 05.-én került átadása a 94 férőhelyes **Szent Benedek Szálló** (6782 Mórahalom, Ruzsai út 1. sz.). Nem egészen fél év alatt már közel 70 százalékos volt a kihasználtsága. Jelenleg 13 cégnek van bérleti szerződése a munkásszállóval.

A munkásszállón kettő szinten összesen 20 db apartman jellegű lakrész került kialakításra, mely 34 szobát tartalmaz. Mind a 20 apartman külön konyha, fürdő-és WC helyiséggel rendelkezik, melyet csak a lakóegységben lévő szobák lakói használhatnak.

Kereskedelem

A kiskereskedelmi-, élelmiszeripari- és ruházati üzletek számában az elmúlt években gyakorlatilag nem történt változás, jelentős azonban a vendéglátóhelyek számának az emelkedése.

Idegenforgalom, vendéglátás

Az 1996-ban 29 fővel megalakult Turisztikai Egyesület célja, hogy Mórahalmon az idegenforgalom működjön, hogy Mórahalom kapcsolódjon a turizmus piacához, ajánlataival megjelenjen a turisztikai palettán. Tagjai mind a civil, mind a vállalkozó szféra területéről megtalálhatók az egyesületben.

Mórahalmon található az **Aranyszöm Rendezvényház**, ahol lehetőség van többek között színházi előadásokat is megtekinteni. Itt található még a **Thermál Panzió**, valamint a **Zöld Községi Ház és Erdei iskola** is. 2011 áprilisában megnyitotta kapuit a **Colosseum Hotel**. A 2016. évben az Év Szállása 2016 - Minőségi Díj II. helyeztje az **Elixir Medical Wellness Hotel**. A Dél-Alföld legújabb medical wellness szállodája Szegedtől 20 km-re, az M5-ös autópályától 12 km-re, Mórahalmon található. A **Szent Erzsébet Gyógyfürdővel** összeépülő háromcsillagos hotel elsősorban az egészségturisztikai szolgáltatásokra fókuszál. A családbarát szálloda 29 elegáns szobával, köztük akadálymentes szobákkal és családi lakosztályokkal rendelkezik. A szálloda saját orvosi rendelőkkel, kezelőhelyiségekkel, terápiás medencével, szaunával és relax szobával rendelkezik. Az egészségügyi részleg ötvözi a modern orvostudományt és a wellness szolgáltatásokat. A vendégek gyógyító, pihentető és élményteli kikapcsolódását a 21 medencével, 11 szaunával, fedett gyermekfürdővel, gyógyászati és wellness részleggel

rendelkező Szent Erzsébet Gyógyfürdő garانتálja, a Hotel és a Gyógyfürdő közötti fedett átjárás biztosított.

Mórahalom idegenforgalmának jelentős részét a Szent Erzsébet Gyógyfürdő adja. A Fürdő épülete 1964-ben került átadásra. Az Erzsébet Móraalmi Gyógyfürdő az elmúlt évek folyamatos fejlesztései során nyerte el mai állapotát. A teljesen újjáépített főépületben különböző gyógyászati szolgáltatások elvégzésére alkalmas kezelőhelyiségek, széleskörű gyógy- és wellness szolgáltatásaival, fedett és szabadtéri élménymedencéivel várják az idelátogatókat. A nem gyógyvizes medencéknél korszerű vízforgató-berendezések üzemelnek.

Mórahalomtól 6 km-re található Nagyszéksós-tó, ahol a felújított egykori Nagyszéksósi Iskola és a mellette felépített **Nagyszéksósi Kulcsosház** kiváló turisztaszállásként funkcionál. A Nagyszéksósi iskola és Ökoház a kiindulópontja a **Móra-túra** útvonalnak, amely a környező települések jellegzetességeit, érdekességeit mutatja be gyalogos-, lovas- és kerékpártúrák alkalmával. A 2008-ban megnyílt **bivalyrezervátum** a térségben egyedülálló.

A lovaglás iránt érdeklődők igényeit a **Futó-Dobó Lovasközpont** elégíti ki.

Mórahalom intenzív turisztikai fejlesztései meghozták a várt eredményeket, hiszen Mórahalom idegenforgalmi szempontból egyre kedveltebb, ezt mutatják mind a szálláshelyek számának, mind a vendégek és az általuk eltöltött vendégéjszakák számának emelkedése. Megfigyelhető az is, hogy az összes vendég közül egyre több a külföldi vendég Mórahalmon.

2.4.3 Foglalkoztatottság

Mórahalmon a foglalkoztatási adatokban 2015-2019. időszakban pozitív irányú változás történt, a nyilvántartott álláskeresők száma 2018-. év kivételével folyamatosan csökkent.

2.4.3./1. ábra: nyilvántartott álláskeresők számának változása 2015-2019.

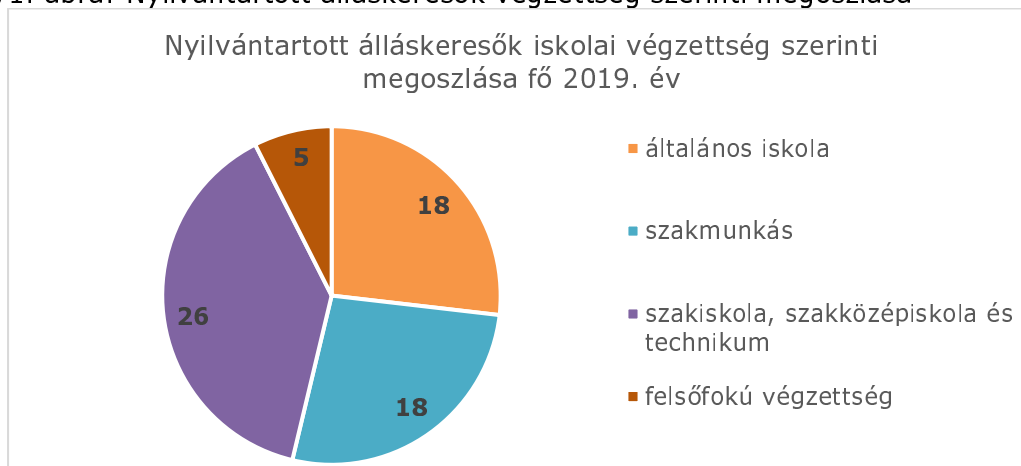

Forrás: KSH

2019. évben a nyilvántartott álláskeresők száma 68 fő volt.

2.4.3./1. ábra: Nyilvántartott álláskeresők végzettség szerinti megoszlása

Forrás: KSH

A nyilvántartott álláskeresők aránya a munkavállaló korú népességből Mórahalmon 2019. évben 1,4 % volt, a pályakezdekők aránya a KSH adatai szerint a településen 0,24 % volt.

A Homokháti Paktum településeinek működő kis- és középvállalkozásoknál, elsősorban a települések ún. húzóágazataiban -mint például a turisztika, a szolgáltatóipar, a mezőgazdasági termékek előállítása és feldolgozása, építőipar és egyéb ipar, raktározás- meglévő munkaerő igény kielégítésére Mórahalom városa TOP támogatással létrehozta a **Homokháti Foglalkoztatási Paktum** projektjét. A 2016. második félévében induló helyi szintű, Homokháti Foglalkoztatási Paktum keretében munkaerő-piaci programok, képzések kerülnek folyamatosan megszervezésre, az önfoglalkoztatás támogatására. Emellett a nagy létszámú álláshelyek bértámogatására nyílik lehetőség a Paktum keretein belül.

A fő munkaerőpiaci szolgáltatások közé tartozik az önéletrajz írás, pályaaorientációs tanácsadás, készség- és képesség fejlesztés. A regisztrált álláskeresők számára szervezett képzések igénybevételevel kapcsolatos helyi/helyközi utazás támogatása mellett a képzés teljes összegét is támogatja a Foglalkoztatási Paktum.

A foglalkoztató részére bértámogatás min. 6, max. 12 hónapos, folyamatos támogatás nyújtása az alábbi feltételek teljesülésekor:

- a célszemély további foglalkoztatása legalább a támogatott időszak felével megegyező ideig folyamatosan
- munkába járáshoz, munkatapasztalat szerzéshez kapcsolódó utazás támogatása
- mobilitás támogatása (lakásbérleti hozzájárulás és a heti ingázás kezdeti nehézségeit megkönnyítő, ideiglenes támogatás)

Mórahalmon a paktum célja az Ipari Parkba betelepült és a város területén meglévő vállalkozások munkaerő igényének összehangolása a munkavállalói oldal kínálatával.

III. HELYZETÉRTÉKELÉS

3.1 A kérdőívek kiértékelése, eredmények összehasonlítása

Az online kitöltött kérdőívek száma összesen **710 db**, a lakosoktól 359, míg a diákoktól 351 darab kitöltött kérdőív érkezett. A kitöltött kérdőívek száma közel háromszorosa a 2014. évben beérkezett 253 db kérdőívnek.

A 710 db kérdőívvel a lakosság 11,11%-nak véleménye szerepelhet a LA21 dokumentum elkészítésében. A kiértékelési folyamat során megvizsgáltuk a lakossági és oktatási kérdőíves felmérés során kapott válaszokat, majd összehasonlítottuk őket a korábbi (2014. évi) felmérés adataival. Ennek eredménye részben tükrözi a település általános megítélésében bekövetkezett változásokat, melyek támpontot nyújthatnak a jövőbeni fejlesztési irányok meghatározásához. Ugyanakkor a 2014. évi alacsony számú válaszadó miatt az összehasonlítást fenntartással kell kezelni. A 710 válaszadó alapján a lényegi kérdésekben trendvizsgálatra is sor kerülhet

Az alább található ábrák a kapott válaszok alapján, azok szemléltetésére készültek el. Az összehasonlíthatóság érdekében feltüntettük a 2014. évi válaszok eredményét is, a szöveges értékelés során a korábbi, 2014-es adatok zárójelben, **piros betűszínnel** jelennek meg.

3.1.1 A lakossági kérdőívek

A lakossági kérdőívek kiértékelése során megfigyelhető volt, hogy a válaszadók egy része bizonyos kérdéseket kihagyott, az ilyen kérdéseket átugorva folytatta a kérdőív kitöltését. Mivel a települési lakosok által megválaszolt kérdőívünk 47 kérdésből állt, amely több kérdéskört ölelt fel (kitöltő személyével kapcsolatos információk, települési szimpátia és fejlesztések, környezetvédő szokások, fejlesztési irányok, főbb települési problémák, stb.), minden – akár részlegesen- kitöltött kérdőívet kiértékelhetőnek minősítettünk, és az adott válaszokat minden esetben regisztráltuk és feldolgoztuk. Csupán a nem megválaszolt, vagy nem értelmezhetően megválaszolt kérdéseket hagytuk figyelmen kívül. Így, a kapott, értelmezhető válaszok százalékos megoszlását vizsgálva értékeltük sorra a kérdőíveket, objektív eredményre törekedve.

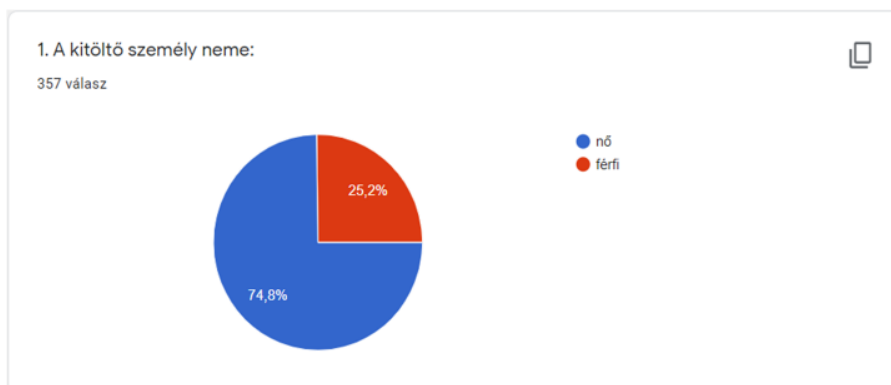
A kérdőív első hat kérdése a válaszolók általános adataira kérdez rá:

A lakossági kérdőíveket 359 személy töltötte ki, mely a 2014. évi kitöltők számához viszonyítva jó részvételi aránynak mondható (akkor **155 fő** volt). Ezzel a település felnőtt lakosságának 10 %-át sikerült megkérdezni.

3.1.1 /1. ábra 1. kérdés: Nem szerinti megoszlás

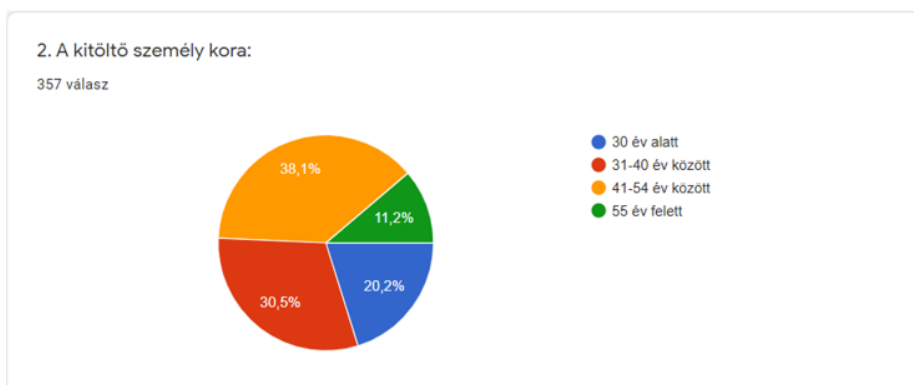

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

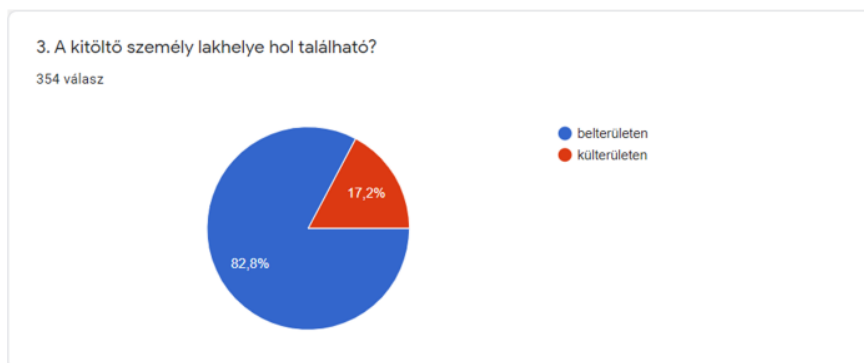
A kérdőívet kitöltők 3/4-e nő volt, mely közel azonos a 2014. évi aránnyal (férfi-nő arány **21-79 %**).

3.1.1 /2. ábra 2. kérdés: Kor szerinti megoszlás

Mint az ábrán is látható, a kitöltők életkor szerinti megoszlása a 31-40 év közötti és a 41-54 év közötti kategóriákban egyenletes, de szép arányban képviselteti magát a 30 év alatti és az 50 év feletti korosztály is.

3.1.1 /3. ábra 3. kérdés: Lakhely szerinti megoszlás

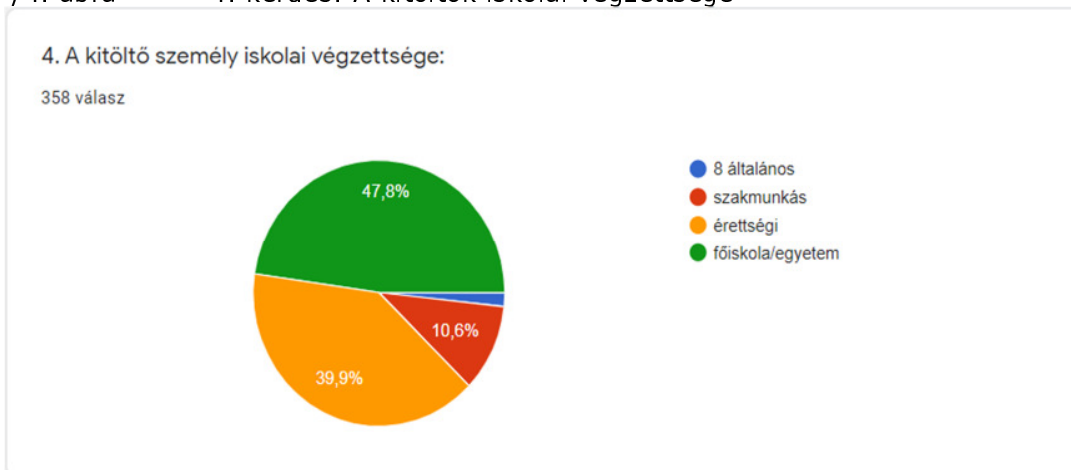
A kitöltők nagy része, 82,8 % (**77%**) belterületen él, a kül- és belterületi lakosság szám aránya

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

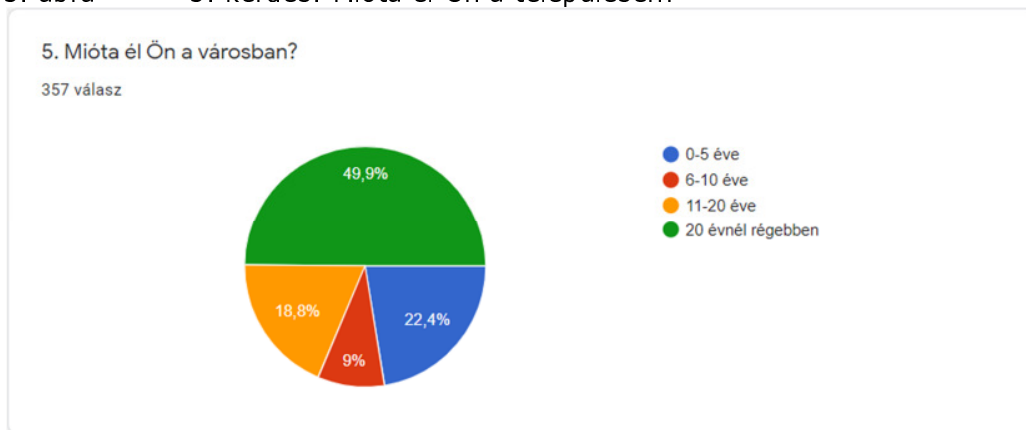
76-24 %, így a kitöltők aránya csak részben tükrözi a lakossági megoszlást. A külterületen élők véleményének megismerése érdekében figyelembe vettük a korlátozott internet hozzáférést. Az, hogy **a kitöltők 17,2 %-a külterületi lakos**, a náluk jelentkező problémák jobb azonosítása szempontjából fontos tény.

3.1.1 /4. ábra 4. kérdés: A kitöltők iskolai végzettsége

A magasabb iskolai végzettségű lakosok szívesebben fordítottak időt a kérdőív kitöltésére, a főiskolai, egyetemi végzettségűek aránya 87,7 %, így a 12,3 % (**24%**) szakmunkás és 8 általánost végzettek véleménye kevésbé jelenik meg a kérdőívekben, mint 2014-ben.

3.1.1 /5. ábra 5. kérdés: Mióta él Ön a településen?

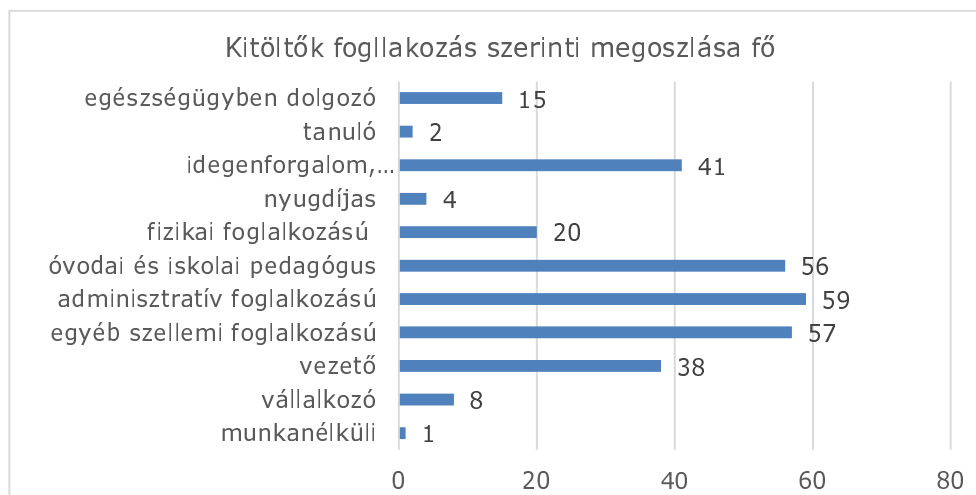

A kérdőív 49,9 %-át (65%) több, mint 20 éve ott lakó mórähalmi lakosok töltötték ki. A viszonylag újonnan beköltözött kitöltők aránya a 2014. évi **24 %-ról 31,4 %-ra** emelkedett (0-5 éve és 6-10 éve ott élők).

3.1.1 /6. ábra 6. kérdés: A kitöltők foglalkozása

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

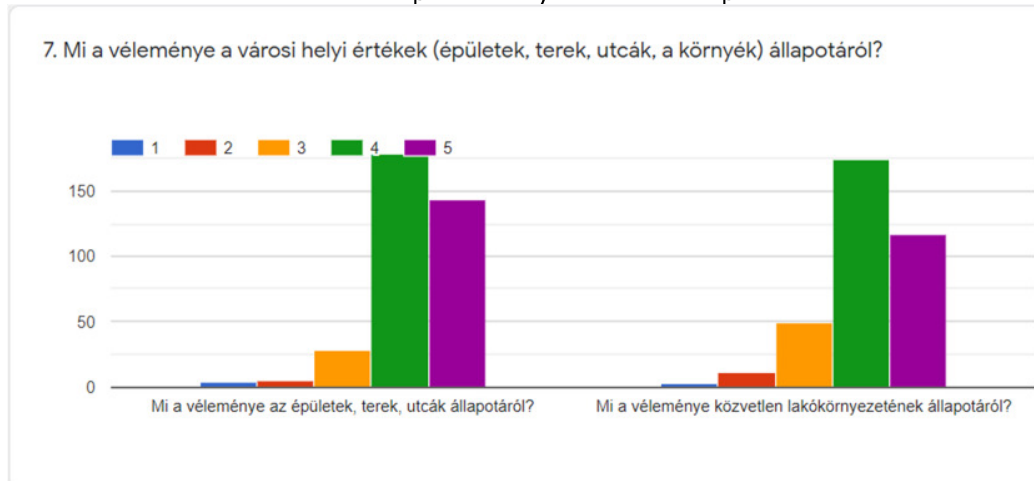

A kitöltők közül **301** fő adta meg a foglalkozását, mely igen változatos; összesen 11 fő kategóriát különítettünk el. A válaszolók közül az adminisztratív munkakörben dolgozók (közalkalmazott, köztisztviselő, adminisztrátor, könyvelő) képviseltetik magukat a legnagyobb számban (59 fő), de jelentős az egyéb szellemi foglalkozású 57 fő is. Az idegenforgalom, kereskedelem, vendéglátás területen dolgozók magas száma (41 fő) jól tükrözi ezen területek kiemelt szerepét.

A közalkalmazottak és köztisztviselők mellett 20 fizikai dolgozó, 56 oktatásban, nevelésben, kisgyermekgondozásban részt vevő válaszolt. Az egészségügyben dolgozók közül 15 fő töltötte ki a kérdőívet, 2 tanuló és 4 nyugdíjas is képviselte a korosztályát.

A kérdőív következő kérdései (7-13. kérdések) a település és a lakókörnyezet általános állapotát, illetve a lakosság hozzá fűződő viszonyát hivatott felmérni:

3.1.1 /7. ábra 7. kérdés: A települési helyi értékek állapotáról alkotott vélemény

1. nagyon rossz
2. rossz
3. kevésbé jó

4. jó
5. kiváló

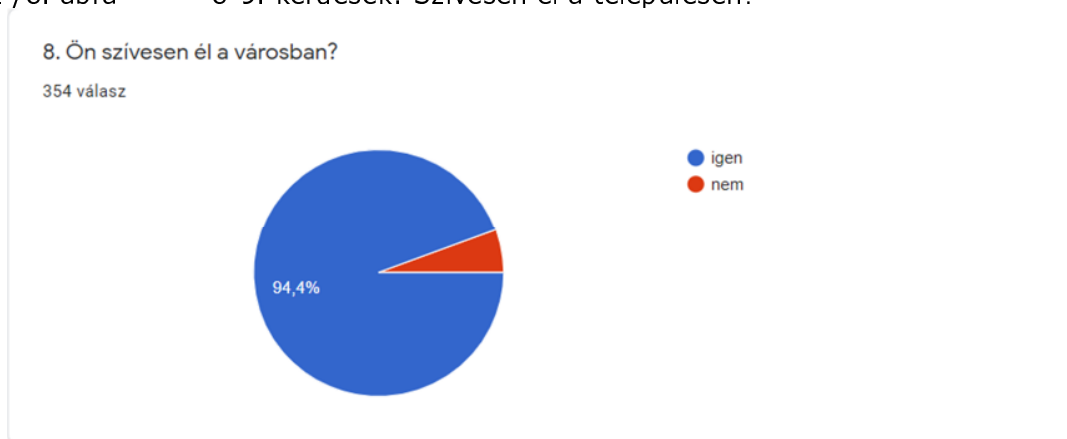
A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A válaszok alapján a lakosok **90,8%-a!** (89%) értékelte az épületek, terek, utcák állapotát jónak vagy kiválónak, kevésbé jó állapotúnak 5,6% (8%), rossz vagy nagyon rossz állapotúnak pedig csupán 1,7% (3%).

A lakosok közvetlen lakókörnyezetük állapotát rosszabbnak értékelték, mint a városét, ezt 81,5% (79%) kiváló vagy jó állapotúnak, 14,6% (17%) kevésbé jó állapotúnak, 3,9% (4%) pedig rossznak vagy nagyon rossznak tartja. Az értékelés szubjektív, de a városban az elmúlt években történt fejlesztések eredménye jól tükröződik a véleményekben, noha más településeken általában a saját tulajdon tekintetében születnek jobb eredmények. A 2014. évi adatokhoz viszonyítva azonban a saját lakókörnyezet állapotának megítélése is javult.

3.1.1 /8. ábra 8-9. kérdések: Szívesen él a településen?

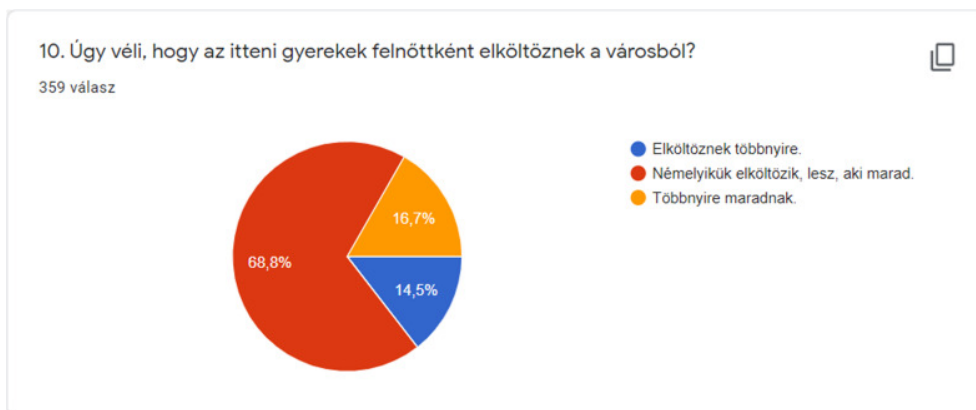

Igen jó eredménynek számít a fenti 2 kérdésre kapott válaszok aránya: **a lakosság 94,4%-a (96%) szívesen él a településen, és 93% (93%) szívesen él közvetlen lakókörnyezetében is.** Az elmúlt 6 évben ebben a tekintetben jelentős változás nem történt.

3.1.1 /9. ábra 10. kérdés: Fiatalok megtartása

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

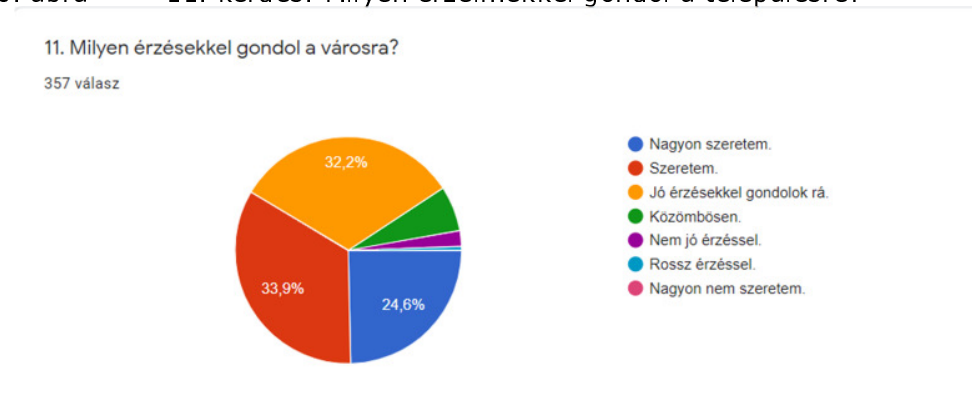

A kitöltők a felnövő helyi gyermekek elköltözésének kérdését tekintve többnyire úgy vélik, hogy lesz, aki elköltözik és lesz, aki marad (68,8%, 2014-ben 70%), a 14,5%-a úgy gondolja, hogy inkább elköltöznek majd (10%), és 16,7% véli úgy, hogy maradnak a településen (20%). **A 2014-es adatokhoz képest kismértékben csökkent a „bizonytalanok” száma**, de 4,5 %-al nőtt az egyértelműen elköltözésre szavazók köre. **Amennyiben a település vezetésének sikerül a bizonytalan választ adók arányát tovább csökkenteni a biztosan maradók javára, úgy a település előregedése megállítható, illetve a lakosságszám is tovább növekedhet.**

A települési lakosságot megkérdeztük arról is, hogy milyen érzésekkel gondolnak Mórahalomra.

A válaszadók 90,9 %-a (84%) pozitívan gondol a településre: jó érzésekkel 32,2 (31%), szeretettel 33,9% (30%) gondol rá, és a kitöltők 24,6%-a (23%) nagyon szereti azt. A negatív érzéssel bírók köre 3,1 %-os (8%) nem jó érzésre korlátozódik, „rossz” és „nagyon nem szeretem” válasz összesen 3 db volt, 5 % (8%) pedig közömbösen gondol a településre. A 2014. évi válaszokhoz viszonyítva minden pozitív megítélésű kategória választása tovább nőtt, mely a korábbi negatív megítélésűek és közömbösek arányát csökkentette.

3.1.1 / 10. ábra 11. kérdés: Milyen érzelmekkel gondol a településre?

Felsoroltunk több települési jellemzőt, s megkérdeztük a kitöltőktől, hogy ezek közül melyeket kedvelik leginkább a településen (12. kérdés). A válaszadók több jelölőnégyzetet is bejelölhetnek, ezért a százaléktételek összege meghaladja a 100%-ot.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

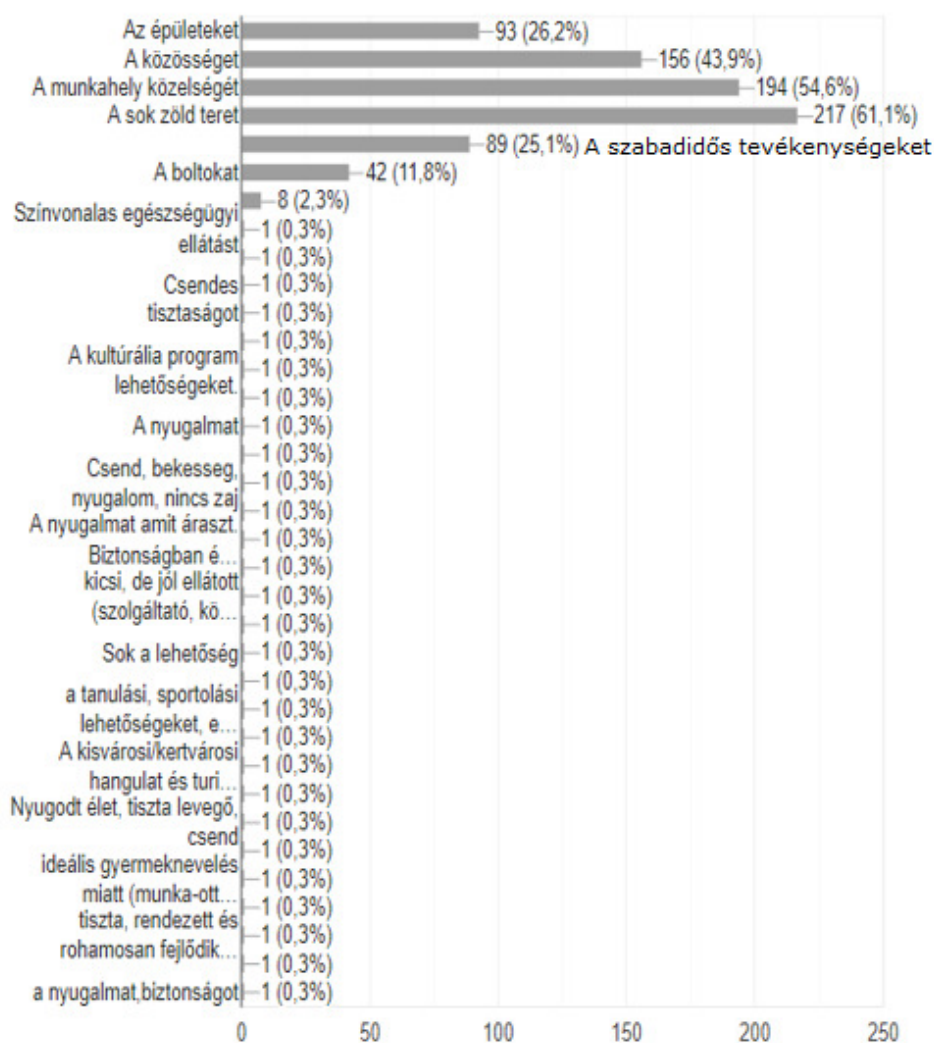
A válaszolók 43,9%-a szereti a közösséget (50%), 54,6% a munkahely közelségét (61%) de legjobban a **sok zöld teret** (61,1%, (55%) kedvelik. Az épületeket és a szabadidős tevékenységeket közel azonos arányban, 26,2 és 25,1 % jelölték (23-17%). A boltokat kedvelők aránya 11,8% (13%). A Mórahalmot nem szerető lakosság számában nem történt jelentős változás az elmúlt 6 évben, a Mórahalmot nem kedvelők aránya 1,4 % (1 %).

Az egyéb választ adók a családi múlt és a szülőfalu szeretete mellett a jó egészségügyi ellátást (2,3%), a fürdőt és a város hangulatát jelölték meg. A városi életmód előnyei mellett az élhető települést is többen jelölték, de ugyanakkor 3 válasz a nagy forgalom, a sok turista zavaró hatásáról írt.

3.1.1 / 11. ábra 12. kérdés: Mit kedvel a településen?

12. Mit kedvel leginkább a városban?

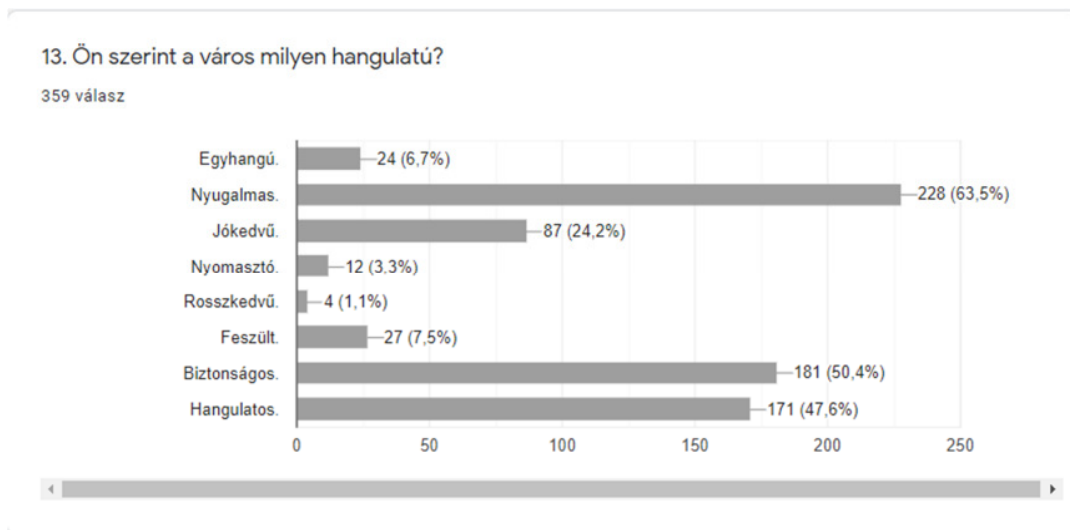
355 válasz

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

Felsoroltunk több települési tulajdonságot, s megkérdeztük a kitöltőktől, hogy ezek közül melyeket tartják legjellemzőbbnek. (13. kérdés). A válaszadók több jelölőnégyzetet is bejelölhetnek, ezért a válaszok számának összege meghaladja a 359 válaszoló számát és a százalékértékek összege meghaladja a 100%-ot.

A település hangulatának megítélésében 2014-hez képest árnyaltabb kép figyelhető meg. Jelenlegi felmérésünk szerint Mórahalmot a többség alapvetően pozitív hangulatúnak értékeli (nyugalmasnak, biztonságosnak, jókedvűnek vagy hangulatosnak tartja). A negatív érzelmek közül továbbra is a feszült dominál, azonban ennek mértéke is csökkent, a rosszkedvű és nyomasztó válaszok száma 16 (0). **A 691 db pozitív válasz mellett 24 közömbös (egyhangú) és 43 negatív megítélést jelöltek a válaszadók.**

A következő kérdéscsoport (14-16.) a háztartások energiahelyzetét térképezi fel:

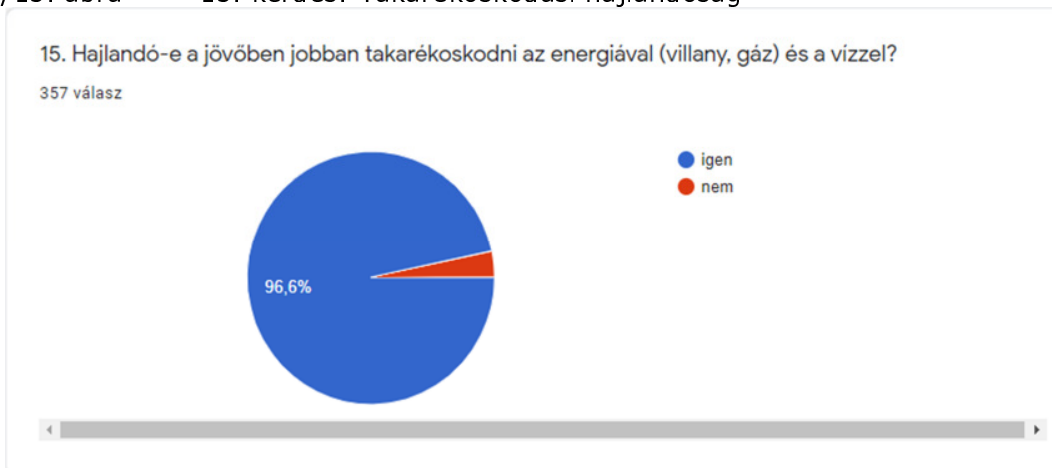
3.1.1 / 14. ábra 14. kérdés: Tudja-e, hogy mennyi a havi fogyasztása?

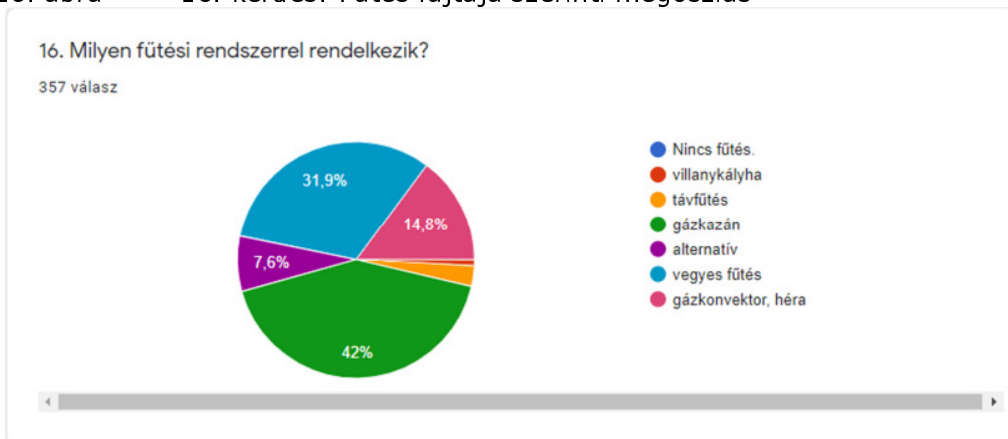

A megkérdezettek 57,7 %-a tisztában van a havi villany-, gáz-és vízfogyasztásával. Ez az arány 2014-hez képest romlott (62%), mely azért lényeges szempont, mert a takarékosagra való nevelés első lépése a fogyasztás mértékének tudatosítása. **A megkérdezettek túlnyomó többsége – 96,6 %-a- hajlandó lenne takarékoskodni.** Ez az arány már 2014-ben is jelentős volt (95%), azóta némileg még nőtt.

3.1.1 /15. ábra 15. kérdés: Takarékoskodási hajlandóság

3.1.1 /16. ábra 16. kérdés: Fűtés fajtája szerinti megoszlás

A megkérdezett lakosság 42%-a gázkazánt (34%), vegyes fűtést 31,9 % (48%) használ. A kevésbé takarékos gázkonvektor aránya változatlan (jelenleg 14,8 %), és az alternatív fűtési rendszerek aránya 7,6 %-ra nőtt (3%). **Cél a pozitív tendencia fenntartása és az alternatív fűtési rendszerek minél szélesebb körű elterjesztése.**

A 17-22. kérdések Mórahalom infrastruktúrájának és természeti környezetének lakossági megítéléséről szólnak:

3.1.1 /17. ábra 17. kérdés: A települési boltok kielégítik az igényeit?

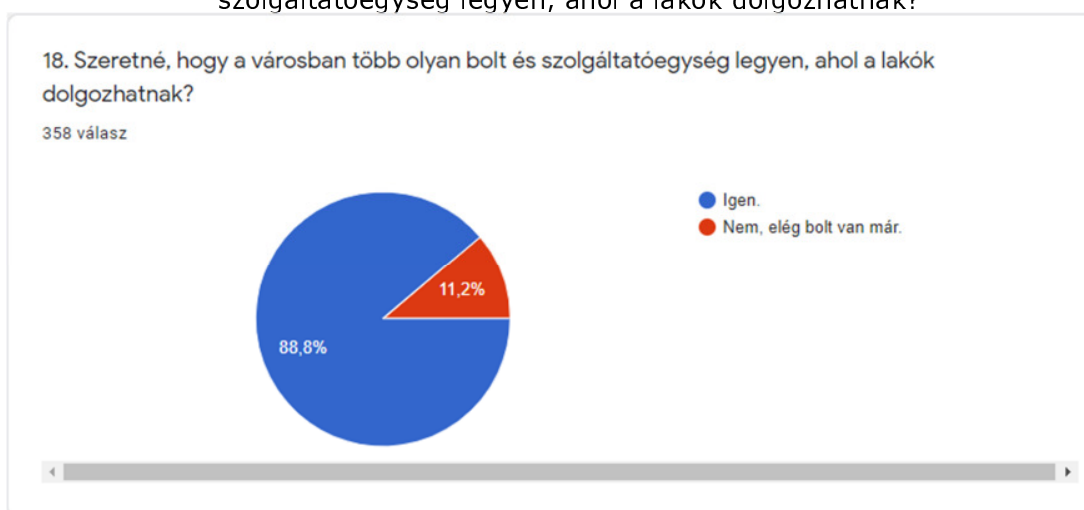

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A helyi boltok és szolgáltatóegységek 71%-ban **(91%)** többnyire kielégítik a helyi szükségleteket. A boltok számáról alkotott véleményben **20%-os romlás** tapasztalható, ezt támasztja alá, hogy **jelentősen nőtt azok száma (88,8%), akik még több olyan helyi boltot és szolgáltatóegységet szeretnének, ahol a lakók dolgozhatnak (72 %).**

3.1.1 / 18. ábra 18. kérdés: Szeretné, hogy a településen több olyan bolt és szolgáltatóegység legyen, ahol a lakók dolgozhatnak?

A következőkben felsoroltunk négy közlekedésfejlesztési területet, és megkértük a kitöltőket, hogy jelöljék meg az általuk legfontosabbnak ítélt lehetőséget.

3.1.1 / 19 ábra 19. kérdés: Mit szeretne leginkább az alábbi, közlekedéssel kapcsolatos fejlesztések közül az elkövetkezendő 20-30 évben?

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

19. Mit szeretne leginkább az alábbi, közlekedéssel kapcsolatos fejlesztések közül a városban az elkövetkezendő 20-30 évben?

359 válasz

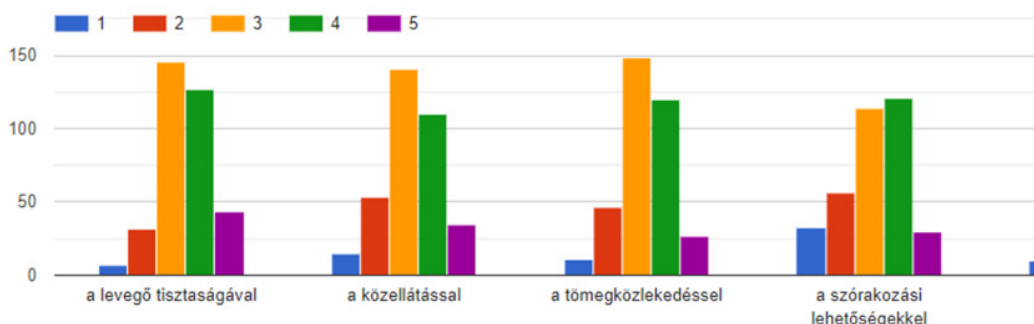
Míg a kerékpáros közlekedés, kerékpárút fejlesztés aránya 2014-ben **33%** volt, most a megkérdezettek 27,6%-a szavazott erre. Ezzel párhuzamosan nőtt a parkoló kialakítására vonatkozó igény: míg 2014-ben 33% igényelte ezt, a jelenlegi felmérésben 39,6 % voksolt erre. A gyalogos közlekedés fejlesztésére vonatkozó igény továbbra is jelentős 16,4 % (**20 %**). A közösségi közlekedés fejlesztésével kapcsolatban nem tapasztalható változás.

A közlekedéssel kapcsolatos fejlesztési igények egyrészt továbbra is a gyalogos közlekedés fejlesztésére, másrészt a kerékpáros közlekedés, kerékpárút fejlesztésre irányulnak. Ez mutatja a korábbi kerékpárút-építés sikerét és ennek a közlekedési formának az egyre növekvő népszerűségét. Ugyanakkor a megnövekedett idegenforgalom jelentős parkoló fejlesztési igényt generál.

A következő két kérdés a lakosok a település és hazánk egyes tulajdonságaival szembeni elégedettségét mérte fel.

3.1.1 /20. ábra 20/1. kérdés: Mennyire elégedett az alábbi tényezők helyzetével Magyarországon? (1: nagyon elégedetlen, 5: teljesen elégedett)

20/1. Mennyire elégedett Ön az alábbi tényezők helyzetével hazánkban?

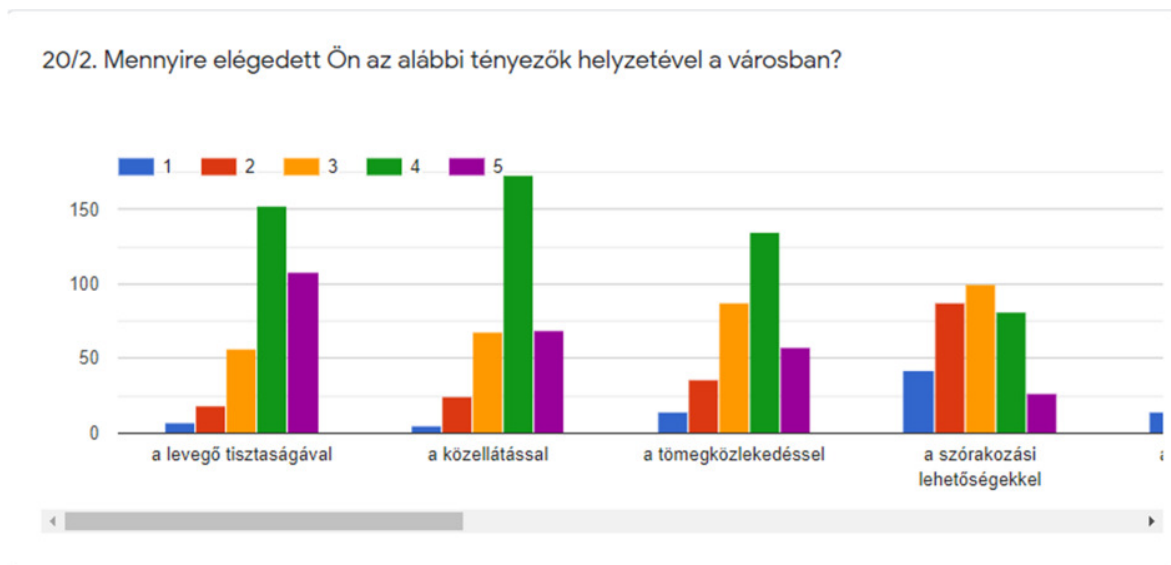

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A Magyarországra vonatkozó válaszok közül számszerűen a szórakozási lehetőségek kivételével minden jellemzőnél a közömbös vélemény a legtöbb, mely jól mutatja, **hogyan a lakosok inkább saját környezetük iránt érdeklődnek.**

3.1.1 /21. ábra 20/2. kérdés: Mennyire elégedett az alábbi tényezők helyzetével Mórahalmon? (1: nagyon elégedetlen, 5: teljesen elégedett)

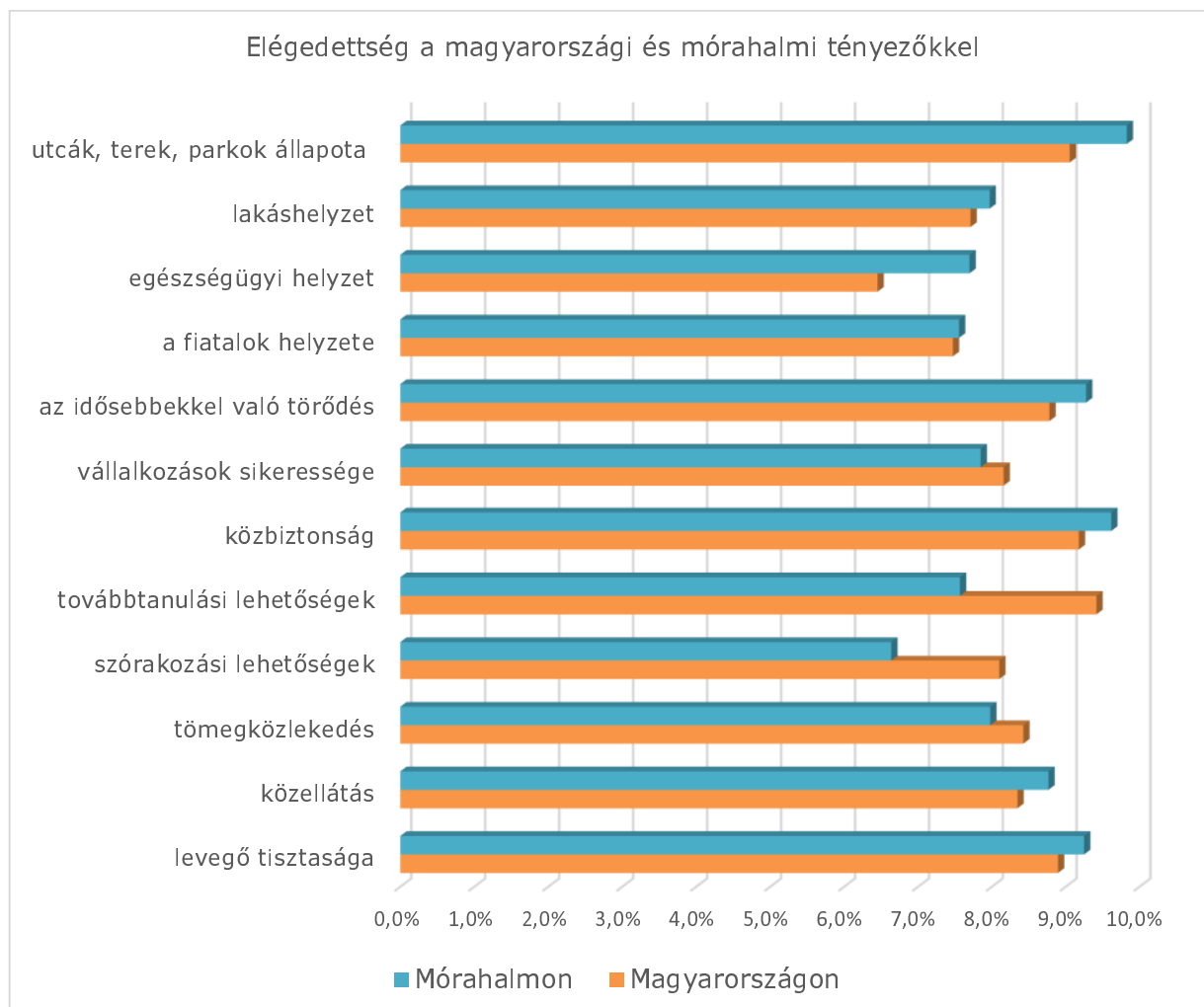
Mórahalmon a levegő tisztasága és a közellátás megítélése a legkedvezőbb, a szórakozási lehetőségek értékelése átlagosnak tekinthető.

A 20. kérdésre adott válaszok esetében megvizsgáltuk minden kérdésre az adott pontszámok összegének az arányát. Az összes pontszámhoz viszonyítva százalékosan adtuk meg egy-egy tényezőnek a megítélését.

3.1.1 /22. ábra 20/1-2. kérdés: A vizsgált tényezők összehasonlítása

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

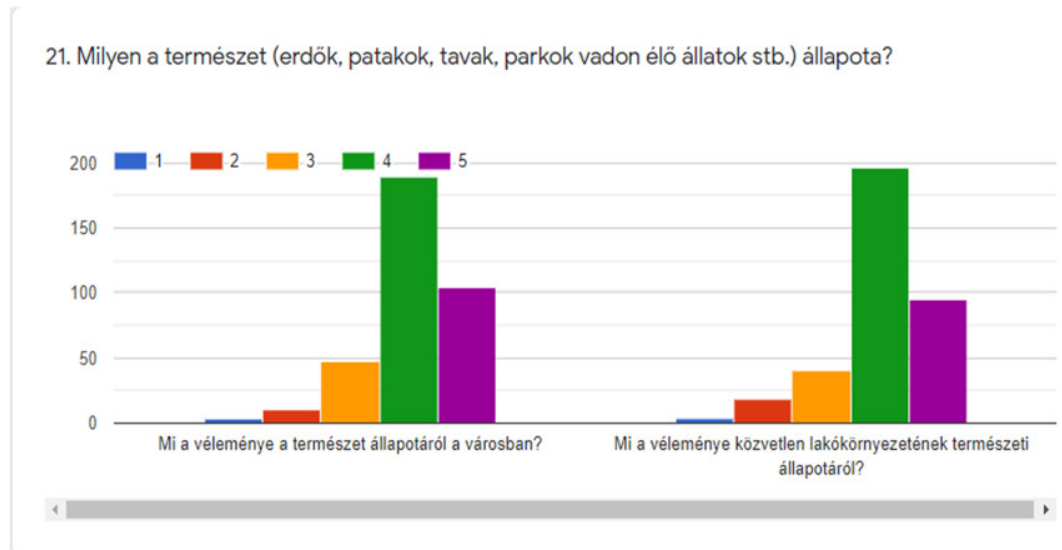
A vizsgált tényezők közül a mórahalmi helyzetet csupán a vállalkozások sikeressége, a továbbtanulási lehetőségek, a szórakozási lehetőségek és a tömegközlekedés területén tartották kevésbé jónak az országos helyzethez viszonyítva. Ez igen kedvező kép, hiszen a nagyvárosok, elsősorban a főváros lehetőségeivel nem mérvadó összevetni a vidéki térségek lehetőségeit. **Azok a tényezők, melyek a helyi értékek mentén alakíthatók, azok mindegyike kedvezőbb megítélésű Mórahalmon, mint Magyarországon.**

A település és a közvetlen lakókörnyezet természeti- és környezeti állapotának értékeléséből kiderül, hogy **a lakók a környezeti állapotot (víz, levegő, talaj, zajterhelés és települési tisztaság) közel azonosnak értékelik a természeti állapottal (erdők, patakok, tavak, parkok, vadon élő állatok).** Mindkét esetben jellemző, hogy **a közvetlen lakókörnyezet állapotát kicsit negatívabban ítélik meg, mint a városét.** A jó és kiváló szavazatok aránya a természet állapotának értékelésénél a településen 82%, a közvetlen lakókörnyezetben 78%. Ugyanez az arány a környezet állapotára vonatkoztatva 88% és 79%.

3.1.1 /23. ábra A természeti értékek megítélése a városban és a lakókörnyezetben

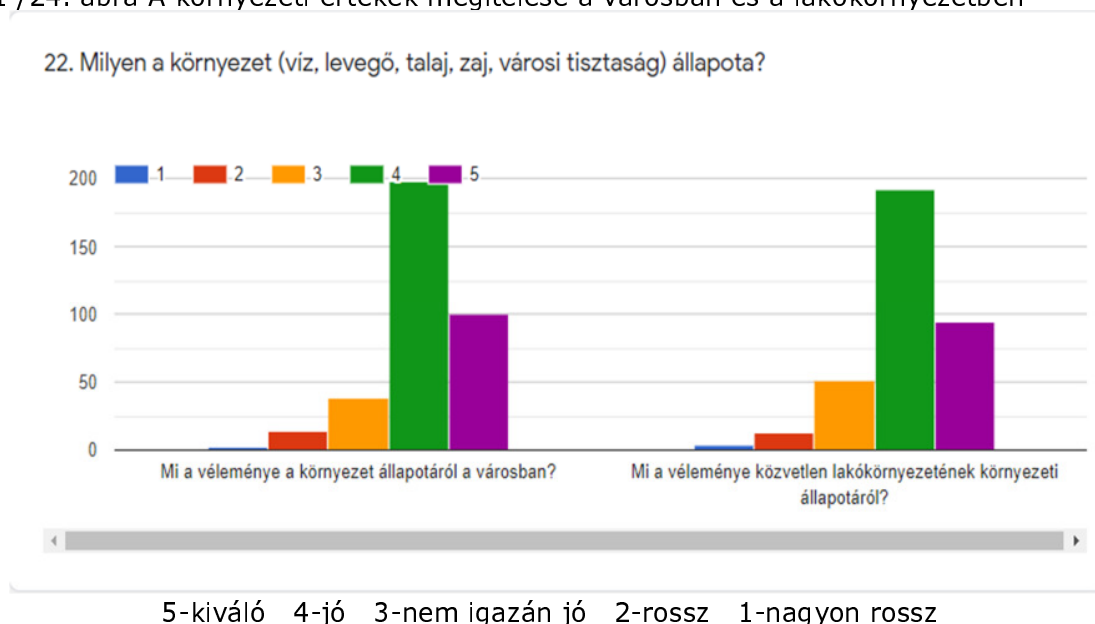
A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

5-kiváló 4-jó 3-nem igazán jó 2-rossz 1-nagyon rossz

A 2014-es eredményekhez viszonyítva minden kategóriában javulás látható. a település természeti állapotának megítélésében nőtt a kiválóra értékelők száma, és ennek mértéke a jó és kiváló kategóriában a település természeti állapotában +3 %, környezeti állapotában +8,4%, a közvetlen lakókörnyezet természeti állapotában +4,4%, környezeti állapotában +2,7%. **A pozitív megítélés mutatja a végrehajtott fejlesztések sikerét.** A közepes/átlagos állapot megítélése csökkent, a természet állapotát 2,9 (2-2%) tartja rossznak, a környezet állapotát pedig 2,7%-a (4%). Nagyon rossz megítélés csupán a közvetlen lakókörnyezet értékelésekor volt 1,1%-ban.

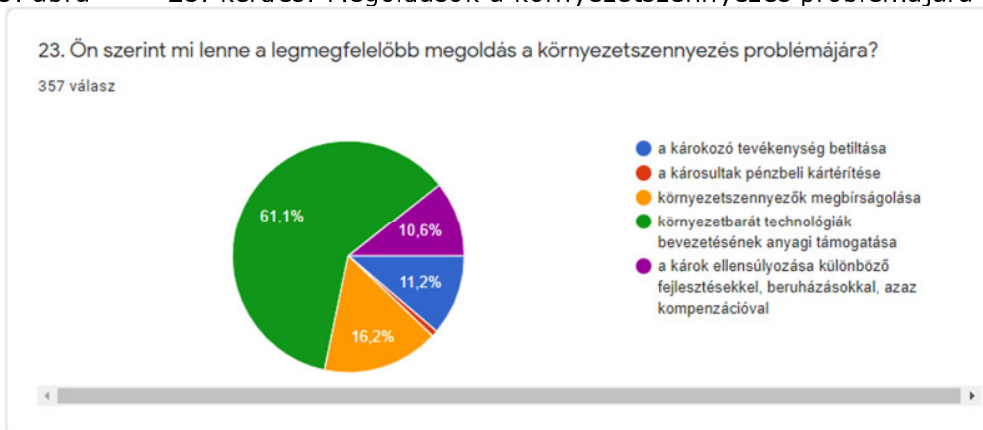
3.1.1 /24. ábra A környezeti értékek megítélése a városban és a lakókörnyezetben

A most következő kérdések (23-27. kérdések) a környezetvédelem egyes problémáira, megoldásaira kérdez rá.

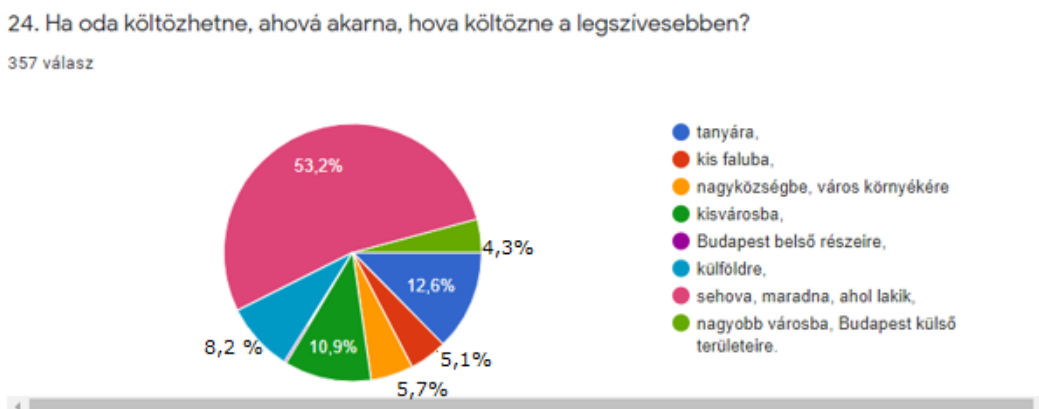
3.1.1 /25. ábra 23. kérdés: Megoldások a környezetszennyezés problémájára

A környezetszennyezés problémájának megoldására a megkérdezettek **61,1 %-a (52%) proaktív, a környezetszennyezést megelőző megoldást javasolt**, azaz a környezetbarát technológiák anyagi támogatását tartja megfelelőnek. **A megkérdezettek 38,9 %-a (48%) utólagos intézkedést javasol**, mely lehet a károk fejlesztésekkel, beruházásokkal történő kompenzálása, a károsító tevékenység betiltása, a károsultak pénzbeli kártérítése, illetve a környezetszennyezők megbírságolása.

2014-hez képest lényegesen kevesebben **0,9 % és 16,2 % gondolják azt, hogy a károsultak pénzbeli kártérítése, vagy a környezetszennyezők megbírságolása megoldást jelenthetne (2014-ben: 20%, 27%)**. Ezzel szemben 61,1 %-ra **nőtt azok aránya is, akik a környezetbarát technológiák bevezetésének anyagi támogatásában gondolkoznak (52%)**. Ez a trend egyértelműen mutatja a jövőben erre irányuló stratégia lakosok által elvárt irányát.

3.1.1 /26. ábra 24. kérdés: Ha oda költözhetne, ahova akar, hova költözne?

A mórähalmi lakosok településről alkotott pozitív véleményét jól mutatja, hogy a megkérdezettek **53,2%-a maradna a településen akkor is, ha anyagi vagy egyéb korlátok nélkül bárhova költözhetne**. A korábbi kérdőívek kitöltésekor ez az arány 50-55

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

% között mozgott, ebben nincs lényegi változás.

Mórahalomhoz hasonló településre (kisváros) a válaszadók 10,9%-a (14%) költözne. Ez tehát azt mutatja, hogy a mórahalmi településméretre a megkérdezettek 64,1%-a szavazott, ami nagyon jó eredmény. Azok száma, akik inkább külföldre költöznének, gyakorlatilag nem változott (8,2%).

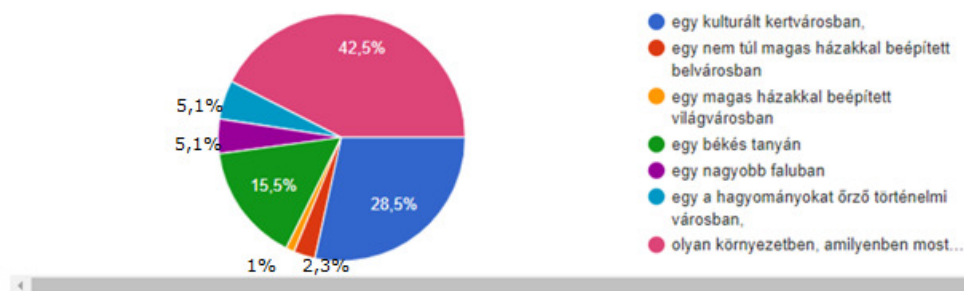
Érdekesség, hogy igen kevesen, 4,3% költözne nagyobb városba vagy Budapest külső kerületébe, illetve 5,7% nagyközségbe és város környékére. Budapest belső részeire nem költöznének a válaszadók.

A tanyára költözési kedv 10 %-ról 12,6%-ra nőtt 2014 óta.

3.1.1 /27. ábra 25. kérdés: Milyen környezetben élne a legszívesebben?

25. Ön milyen környezetben élne a legszívesebben?

355 válasz

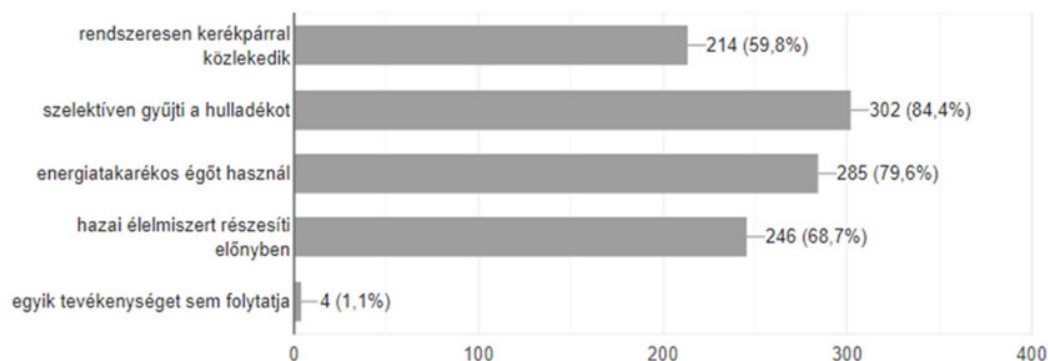

A 25. kérdésre kapott válaszok összhangban állnak a 24. kérdés válaszaival. A jelenlegi lakókörnyezet és a kulturált kertváros megegyezően a 2014. évi adatokkal, kiemelkedő értéket ad, a megkérdezettek 71%-a élne ezeken a területeken. Az egy békés tanyán kategória kedveltebbé vált, 15,5% (12%) választaná ezt lakóhelyéül.

3.1.1 /28. ábra 26. kérdés: Az alábbi tevékenységek közül melyik jellemző Önre?

26. Az alábbi tevékenységek közül melyik jellemző Önre?

358 válasz

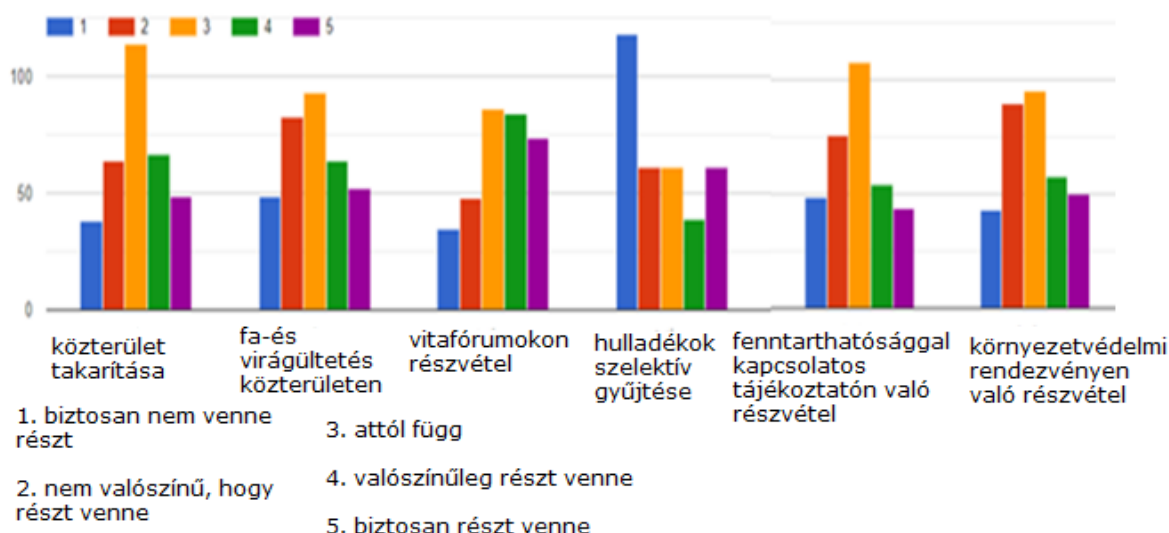
A felhasználók több jelölőnégyzetet is bejelölhetnek, ezért a százaléértékek összege meghaladhatja a 100%-ot.

A lakosok környezetkímélő szokásaiban jelentős előrelépés figyelhető meg. Ez egyrészt megnyilvánul abban, hogy a szelektív hulladékgyűjtők aránya 70-ről 84,4%-ra, az energiatakarékos égőt használók aránya 65-ről 79,6%-ra emelkedett, másrészt már csak 1,1% azok aránya, aki a felsoroltak közül egyik tevékenységet sem folytatná. A hazai élelmiszerek népszerűsége szintén tovább nőtt (61%-ról 68,7%-ra).

A rendszeresen kerékpárral közlekedők aránya 63%-ról 59,8%-ra csökkent, a változás mértéke elhanyagolható.

3.1.1 /29. ábra 27. kérdés: Milyen lakóközösségi vagy önkormányzati kezdeményezésben venne részt az alábbiak közül?

27. Milyen lakóközösségi vagy önkormányzati kezdeményezésekben venne részt az alábbiak közül?

Ebben a tekintetben **a tendencia nem változott az elmúlt 6 évben, most is a vitafórumokon való részvételre van a legnagyobb hajlandóság.** Éles a váltás a hulladékok szelektív gyűjtése terén: míg korábban erre volt a legnagyobb a hajlandóság, most az erre irányuló kezdeményezésnek lenne a legkisebb a sikere. Ezt azonban indokolja az a tény, hogy a belterületi lakosok részére bevezetésre került a házhoz menő szelektív hulladékgyűjtés, így ez már a háztartások nagy részénél a mindennapi gyakorlat része lett.

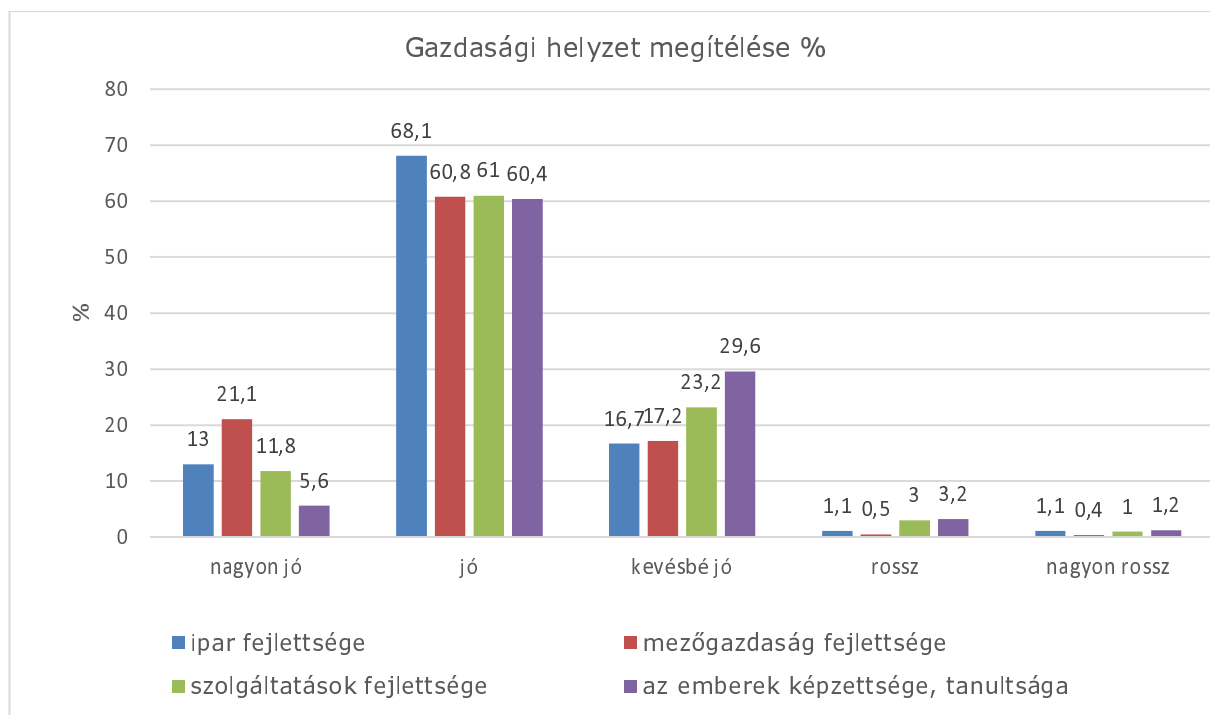
A lakosok igényeihez igazodva a jövőben mindenképpen érdemes lenne kihasználni a vitafórumokat, mint kommunikációs csatornákat. A korszerű kommunikációs gyakorlatok felhasználásával a városi rendezvényeken célzottan lehet a fenntarthatóság kérdéseiről tájékoztatni a lakosságot.

A település hulladékgazdálkodásának fejlesztésekor még mindig aktuális a lakosság motiválása a szelektív hulladékok gyűjtésére vonatkozó hajlandóság jelentős növelésére.

A 28-35. kérdéscsoport a település és a lakosság gazdasági helyzetét térképezi fel.

3.1.1 /30. ábra 28. kérdés: Hogyan ítéli meg a település gazdasági helyzetét?

Amint a fenti ábrán is látható, **a válaszadó helyiek véleménye szerint a települési ipar fejlettsége a legjobb, ezt a válaszadók közel 70 %-a értékelte jónak, és további 13%-uk nagyon jónak. A leggyengébb eredmények az emberek képzettsége, tanultsága megítélésénél születtek**, ezt a lakosok 5,6%-a értékelte nagyon jónak, és 60,4%-a jónak. A kevésbé jóra értékelők aránya 29,6% volt. Ebben az esetben volt a legmagasabb (3,2%) a rossz és nagyon rossz (1,2%) választ adók aránya.

A szolgáltatások terén picit borúlátóbb a lakosság: a válaszok 57%-a esett a jó vagy nagyon jó kategóriába, és a kevésbé jó kategória 39%-ot kapott.

29-30. kérdések: Segélyre szorulóknak és segélyezettek száma

A megkérdezettek válaszai alapján elmondható, hogy a 2014. évi válaszokkal megegyezően - legalább **minden harmadik ember** segélyre szorul. A ténylegesen segélyezettek aránya a válaszadók szerint csupán 1 %-al marad el a rászorulóknak arányától.

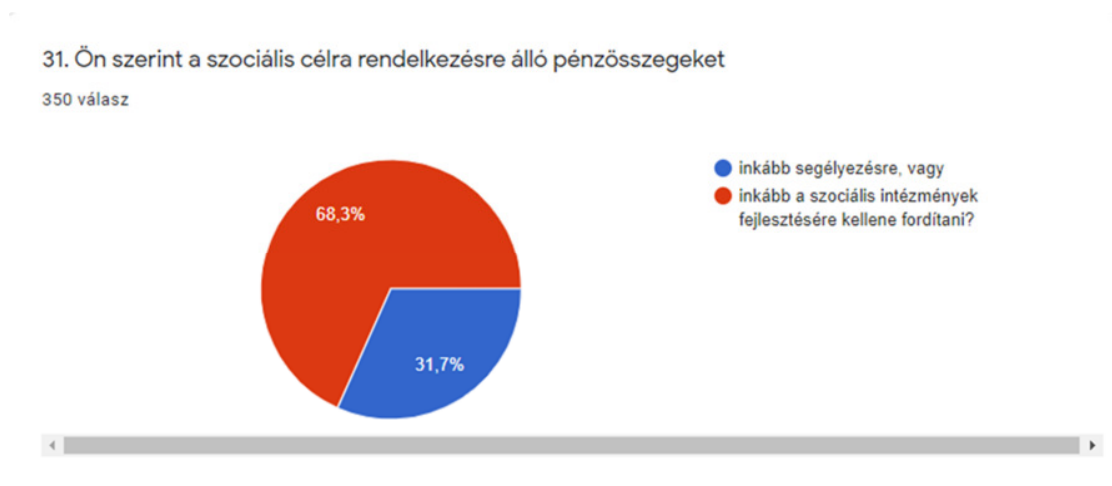
A 31. kérdés a szociális célokra rendelkezésre álló pénzeszegek elosztására kérdez rá.

A szociális célokra rendelkezésre álló pénzeszegeket a válaszadók véleménye szerint továbbra is inkább a szociális intézmények fejlesztésére kellene fordítani (68,3% gondolta így), mint segélyezésre. Ebben a tekintetben a megítélés nem változott a 2014. évi válaszokhoz képest.

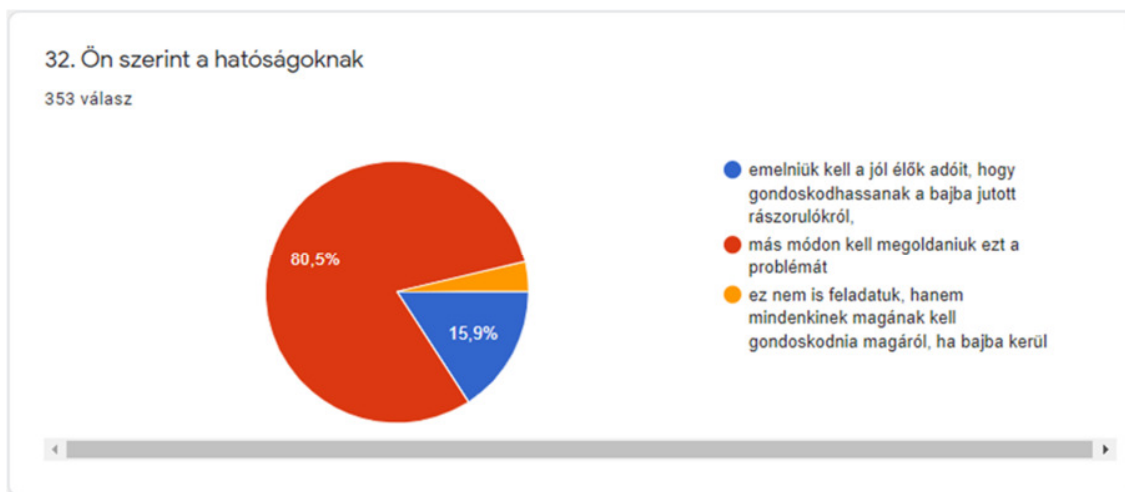
A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

3.1.1 /31. ábra 31. kérdés: A szociális célra meglévő pénzösszegek javasolt felhasználása

A 2014. évhez képest a lakosok közül egyre kevesebben gondolják azt, hogy a hatóságoknak a rászorulókat segítését a jól élők magasabb mértékű adóztatásával kellene megoldani, **80,5 %-a** inkább más módon tartja jónak (32. kérdés).

3.1.1 /32. ábra 32. kérdés: A hatóságoktól elvárt lépések a lakosság szerint

33. és 34. kérdések:

A lakosság körében a saját lakóépület állapotának megítélésében 2014-hez képest 13,5 %-al tartják többen kielégítőnek a házat, 10%-al kevesebben részben kielégítőnek és 1,4 %-al kevesebben nem kielégítőnek tartják azt. A korábbiakhoz képest lényegesen több lakosnak állna most módjában tatarozni (32,6%, 2014-ben **18 % volt**).

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

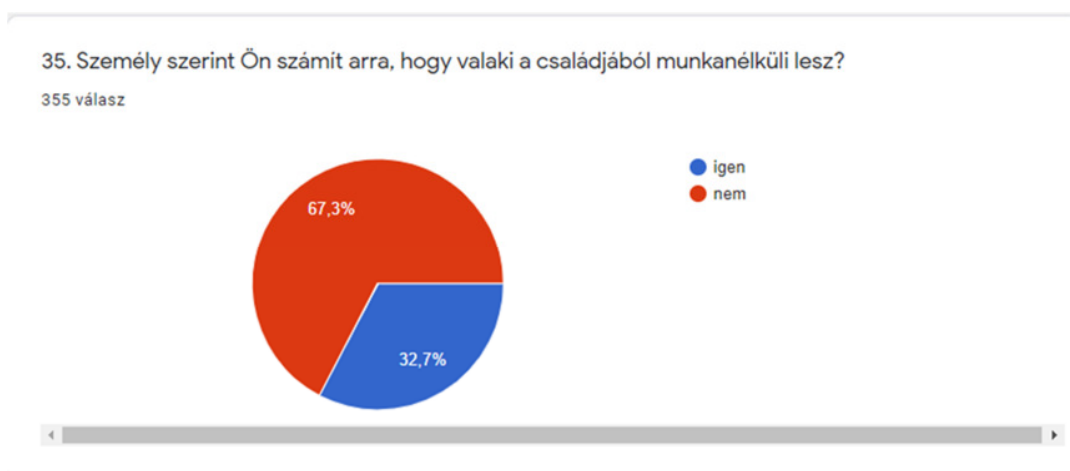
3.1.1 /33. ábra 33. kérdés: A saját ház állapota

3.1.1 /34. ábra 34. kérdés: Mójában állna-e most tatarozni lakását/házát?

3.1.1 /35. ábra 35. kérdés: Személy szerint számít-e arra, hogy valaki a családjából munkanélküli lesz?

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A 2014. évi várakozásokhoz viszonyítva kedvezőbb a kép, míg korábban a válaszolók **39 %-a** számított a munkanélküliség előfordulására, addig 2020-ban **32,7%** számított arra, hogy ő, vagy a családjából valaki munkanélküli lesz.

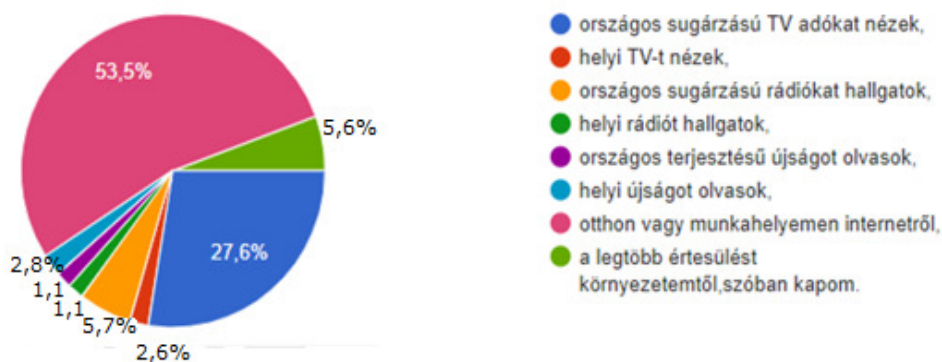
A kérdőív további kérdései a szükséges fejlesztések irányáról, illetve a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos információkról tesz fel kérdéseket.

A kitöltők a környezetük és a világ dolgaival kapcsolatos értesüléseiket döntő részben az internetről szerzik. A 2014. évben megfigyelhető tendencia tovább erősödött, az internet vezető helye közel háromszorosára nőtt. Az internet térhódítása részben az okostelefonok térnyerésének köszönhető, azonban része lehet benne a lakossági internetes szolgáltatás fejlődése és a települési ingyenes wifi-pontok kialakítása is (36. kérdés).

3.1.1 /36. ábra 36. kérdés: Hogyan informálódik a környezet és a világ dolgairól?

36. Hogyan informálódik leginkább környezete és a világ dolgairól?

355 válasz

Kérdőívünk értékelés szempontjából két **kiemelten fontos kérdés**ének egyike az itt következő volt, mely arra irányult, hogy megtudjuk, a megkérdezettek mely terület fejlődését szeretnék leginkább elérni a településen. Nyolc felsorolt területet kellett fontossági sorrendbe állítaniuk, melyeket kiegészíthettek egy tetszőleges „egyéb” területtel is. **A válaszolók szerint a három legfontosabb fejlesztendő terület 2014-ben az oktatás, a mezőgazdaság és a szolgáltatás volt, ez a sorrend a jelenlegi felmérésben az alábbi:**

1. oktatás
2. szolgáltatás
3. mezőgazdaság

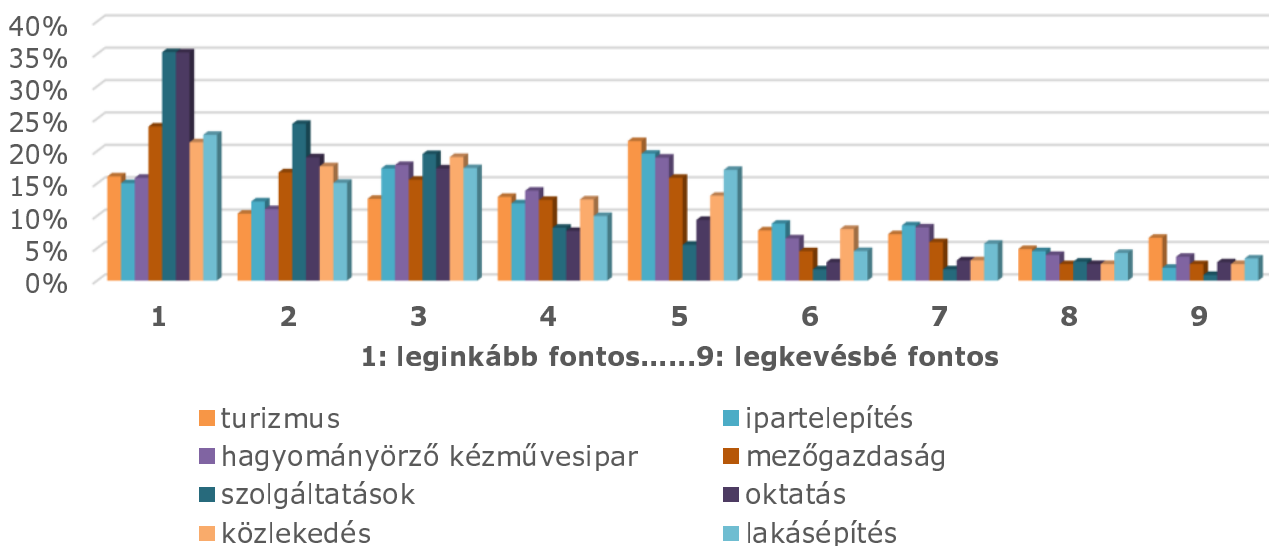
Öröndetes a hagyományőrző kézműipar fejlesztésének növekvő igénye, emellett a közlekedésfejlesztés igénye továbbra is fontos terület. Más kérdések alapján a közlekedésfejlesztés elsősorban **a parkolási lehetőségek fejlesztésének** igényét jelenti.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

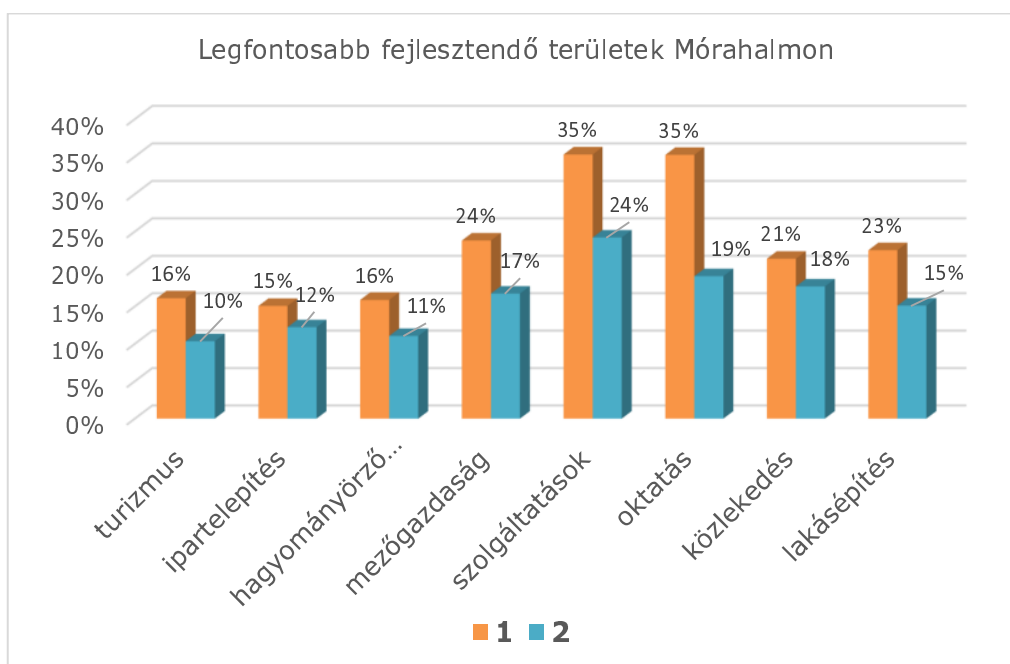
3.1.1 /37/1. ábra 37. kérdés: Mórahalom fontos fejlesztési területei

Mórahalom fejlesztési területeinek fontossága %

Minden fejlesztendő területet 1-9-ig terjedően rangsoroltak, a területek minden helyezésre kaptak pontot. A 37. kérdésre adott válaszok értékelésekor **kiemeltük az 1. és 2. helyre rangsorolt** legfontosabb területeket, valamint a **8. és 9. helyre rangsorolt legkevésbé fontos** területeket.

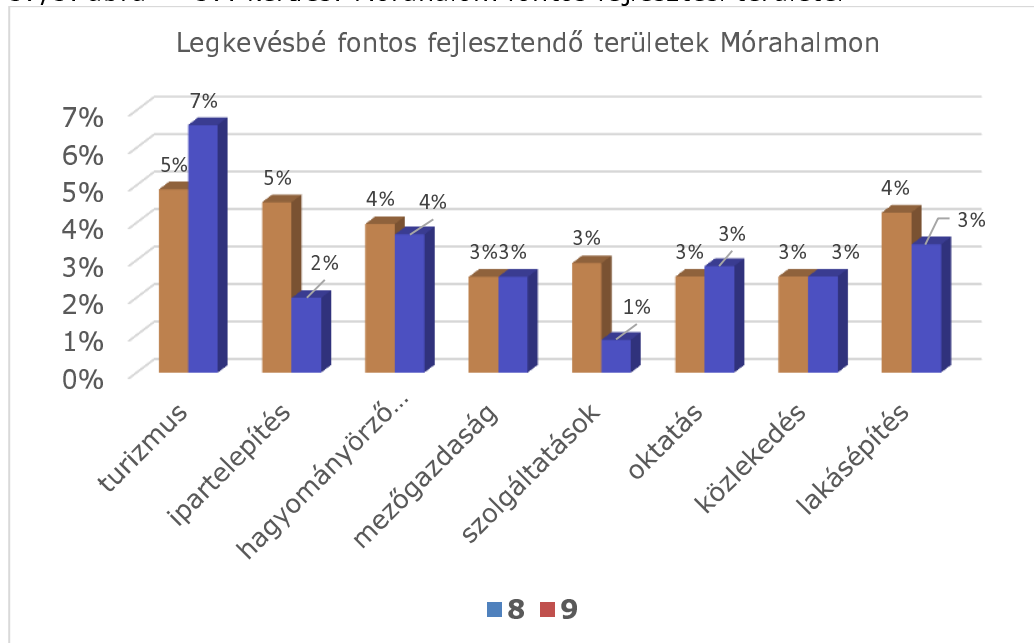
3.1.1 /37/2. ábra 37. kérdés: Mórahalom fontos fejlesztési területei

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

3.1.1 /37/3. ábra 37. kérdés: Mórahalom fontos fejlesztési területei

A fejlesztendő területek közül a válaszolók 59 %-a helyezte 1. vagy 2. helyre a szolgáltatások fejlesztését, 54%-uk pedig az oktatás fejlesztését.

Az elmúlt évek jelentős turisztikai fejlesztéseinek eredményeként a turizmus fejlesztése az elkövetkező időszakban már nem tartozik a legfontosabb fejlesztési területek közé. A turizmus fejlesztésénél fontosabb a mezőgazdaság, a közlekedés, a lakásépítés és a hagyományörző kézművesipar fejlesztése.

A 37. kérdés megválaszolása esetében lehetőség volt az egyéb fejlesztendő területek megjelölésére is, melyre összesen 44 válasz érkezett. Ezek egy része olyan fejlesztendő területet jelölt, ami már az előző kérdésekben is szerepelt (mezőgazdaság, oktatás, közlekedés, szolgáltatás).

3.1.1 /37/4. ábra Egyéb fontos fejlesztési területek Mórahalmon

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

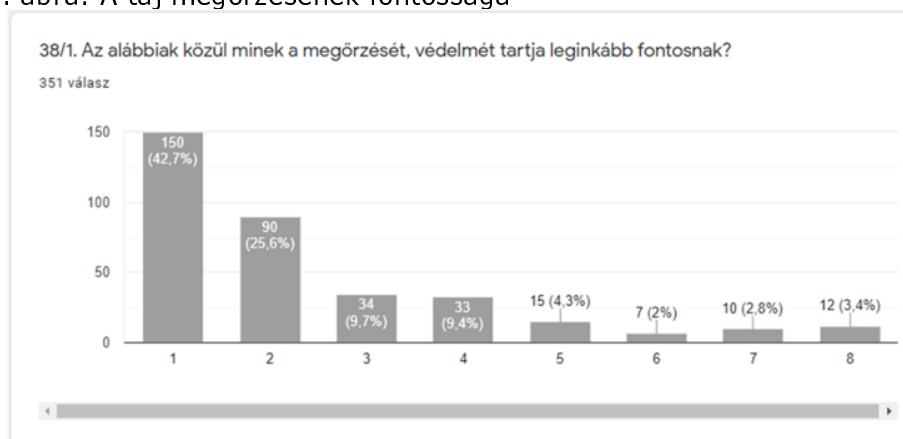
Fejlesztendő terület, válaszok száma db

Az egyéb fejlesztendő területek között már 2014-ben is az elsők között szerepelt az üzletek és a munkahelyek fejlesztése. A mostani felmérés árnyalta a képet, mert a munkahely fejlesztésnél fontos szempont volt a **megfelelő bérezés** is, az üzletek fejlesztése pedig nagy bevásárló központ, barkácsáruház, valamelyik európai hálózattal rendelkező kereskedelmi üzletlánc üzlete és cukrászda kialakítását jelenti. Az **egészségügyi szolgáltatások és ellátás színvonalának emelésére** vonatkozó igény 2014-ben csupán az 5. helyen szerepelt, mostanra pedig **kiemelt fontosságú** lett.

A következő (38.) kérdésnél a **válaszadók** az általunk adott nyolc lehetőség közül összesítve a **természeti környezet, az erdők és a táj védelmét és megőrzését jelölték meg legfontosabbnak**. Noha az egyedi építmények, házak fontossága közepes megítélésű lett, az egyéb kategórián belül a régi épületek, **tanyák megőrzésének igénye igen fontos** volt.

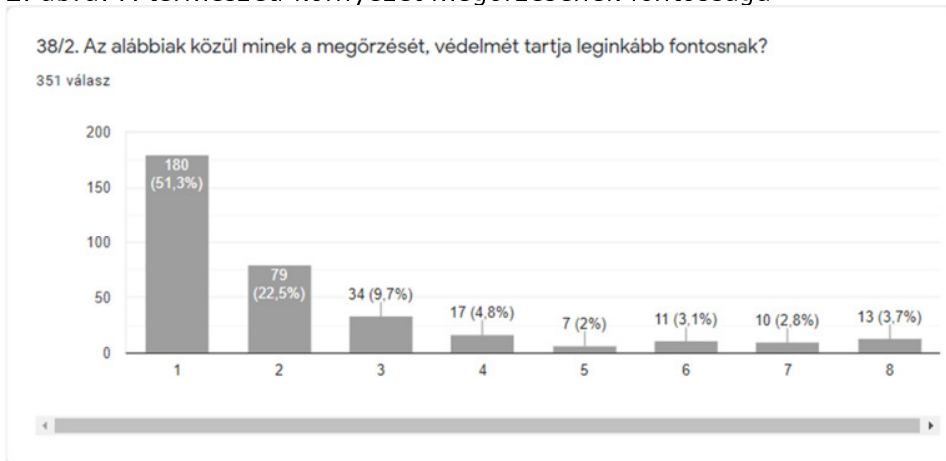
3.1.1 /38/1. ábra: A táj megőrzésének fontossága

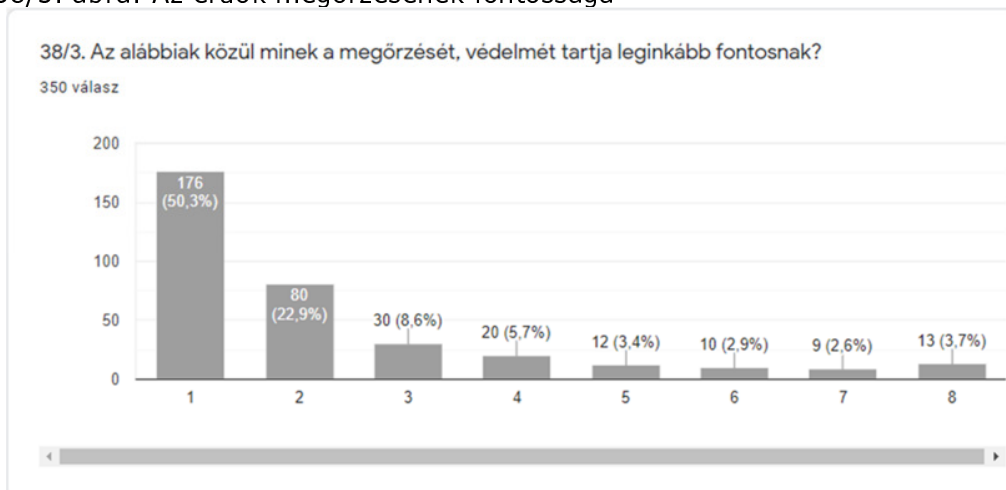

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

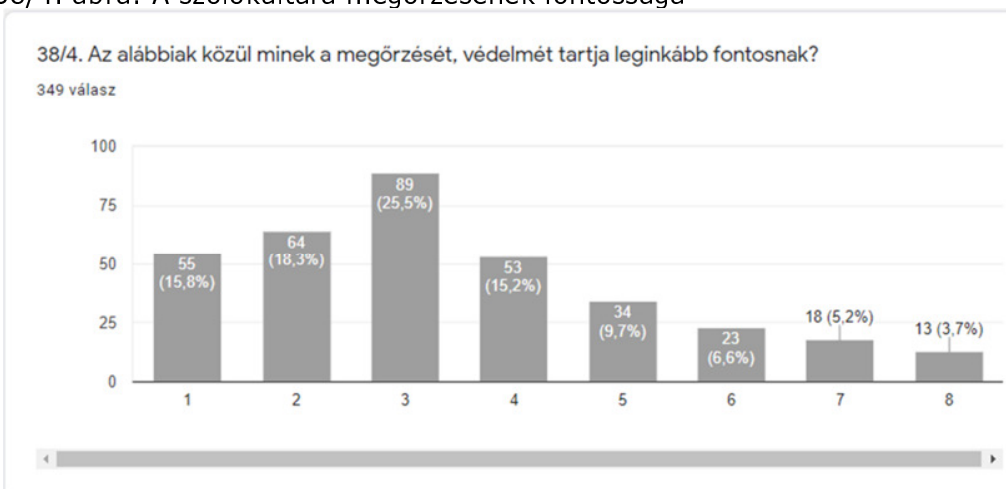
3.1.1 /38/2. ábra: A természeti környezet megőrzésének fontossága

3.1.1 /38/3. ábra: Az erdők megőrzésének fontossága

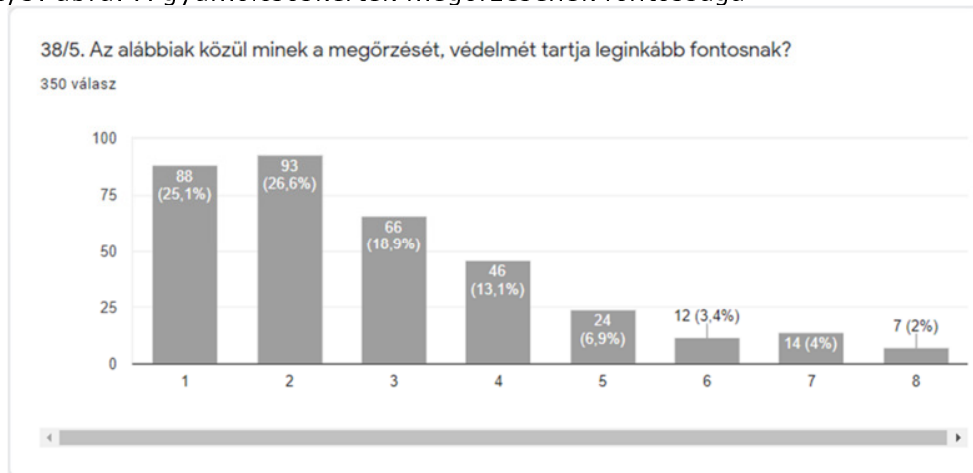
3.1.1 /38/4. ábra: A szőlőművelés megőrzésének fontossága

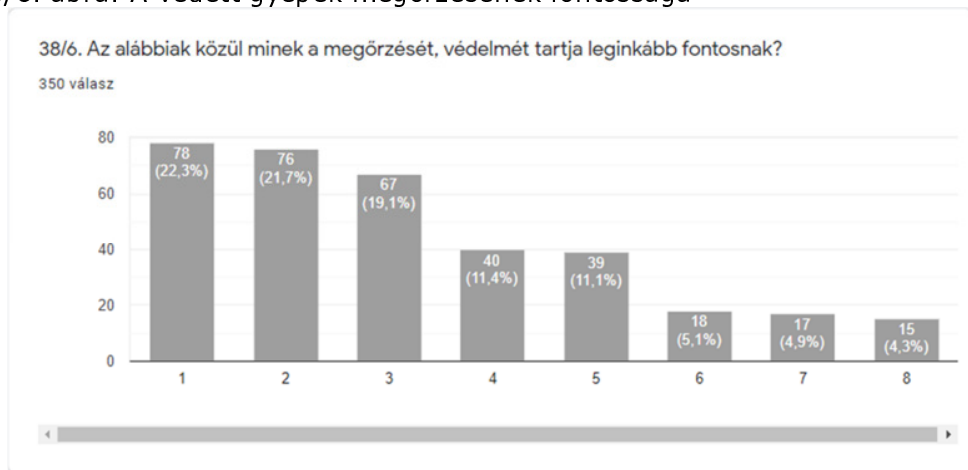

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

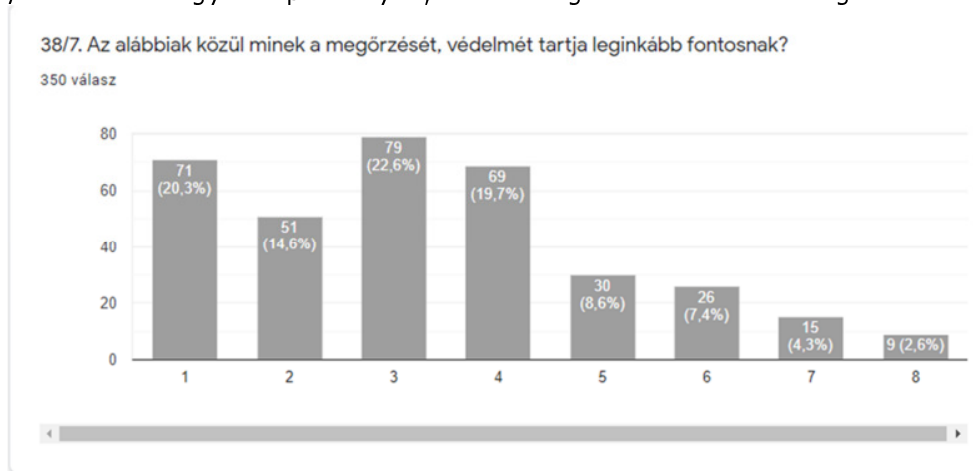
3.1.1 /38/5. ábra: A gyümölcsöskertek megőrzésének fontossága

3.1.1 /38/6. ábra: A védett gyepek megőrzésének fontossága

3.1.1 /38/7. ábra: Az egyedi építmények, házak megőrzésének fontossága

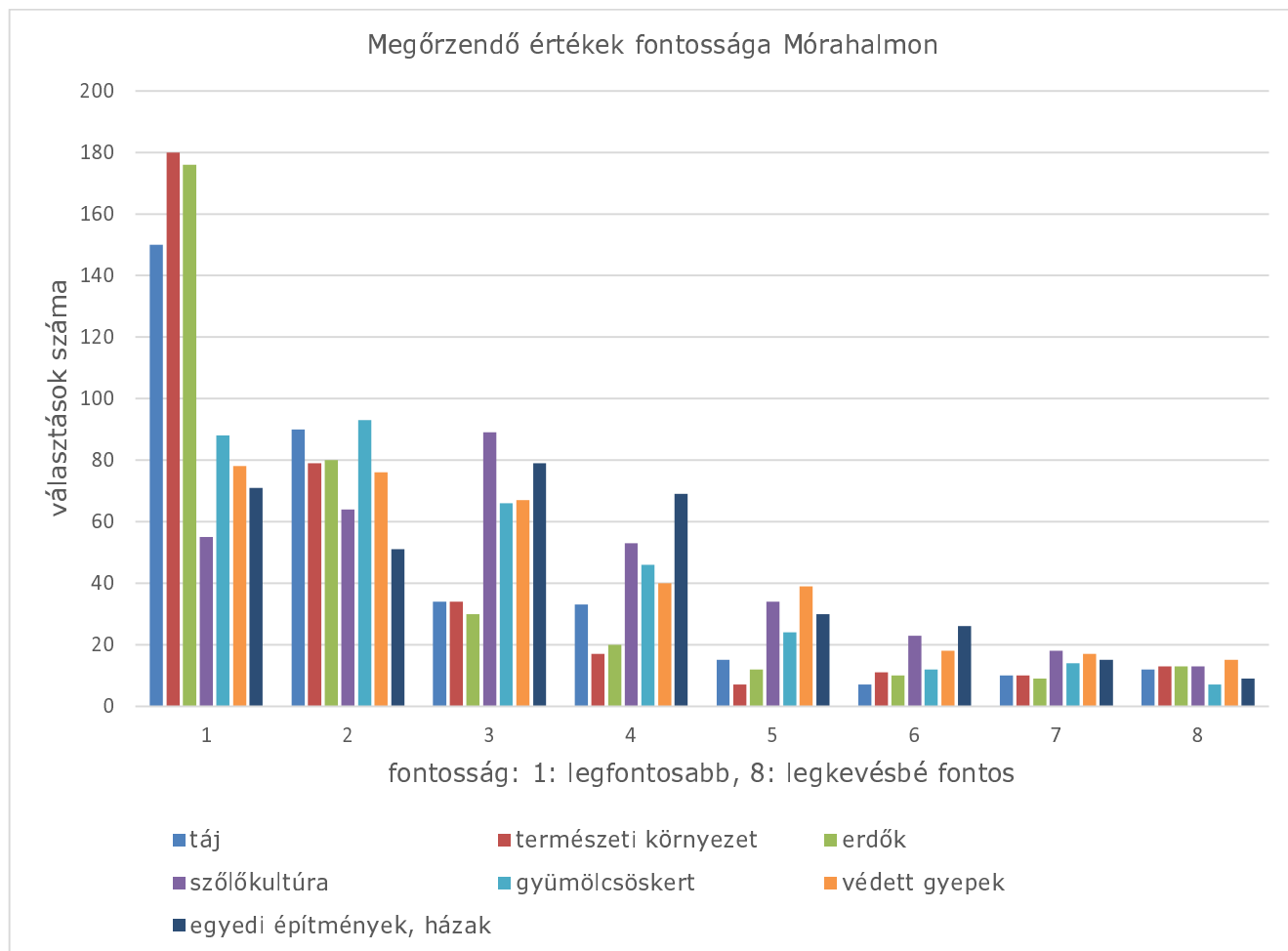

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

Egyéb kategóriát összesen 62 fő jelölt meg. A válaszadók közül legtöbben a hagyományaik megtartását tartják fontosnak, a tájnyelv, a népszokások, régi mesterségek átadását, a kisvárosi közösség összetartását. Az egyéb kategóriában 8 válasz tér ki a kisvárosi jelleg megőrzésére, az „elturistasodás” veszélyére, az őslakosok számára élhető város fontosságára.

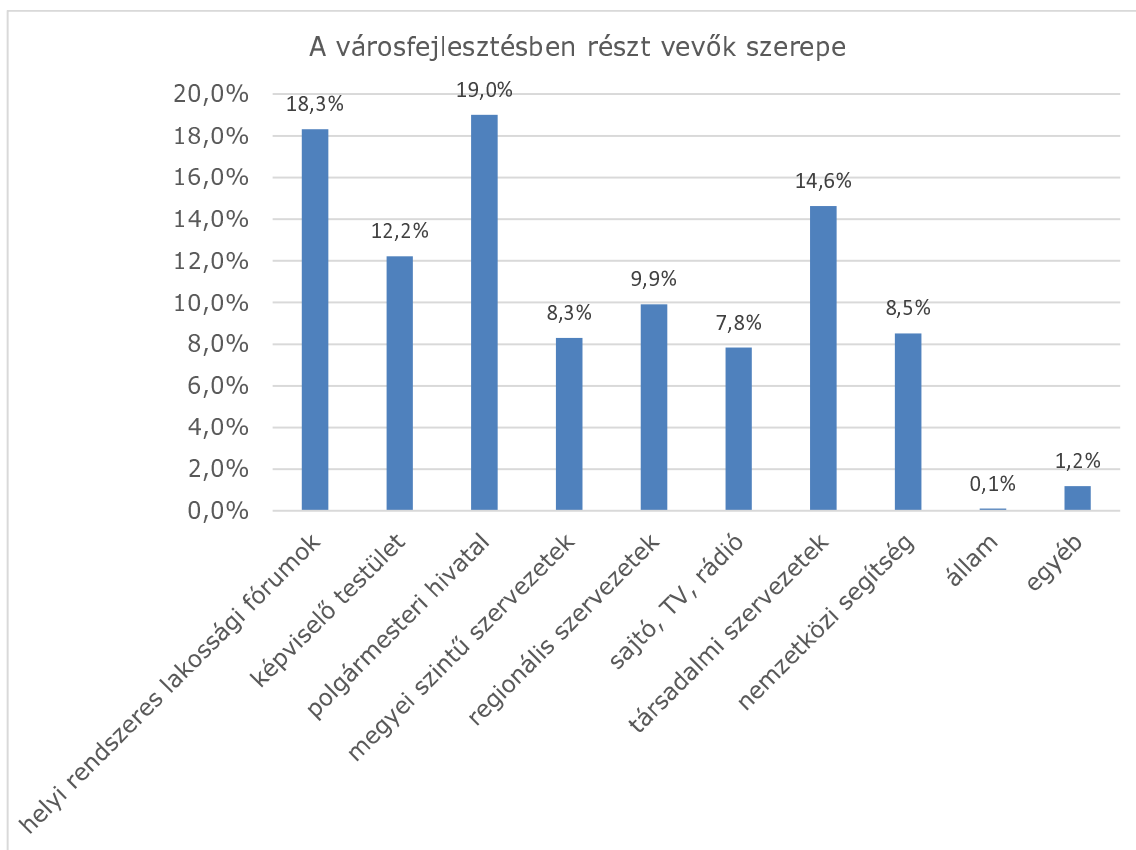
3.1.1 /38/8. ábra 38. kérdés: Megőrzésre, védelemre javasolt területek Mórahalmon

3.1.1 /39. ábra 39. kérdés: Milyen módon, milyen szervezetek, intézmények segítségével lehetne legjobban a várost fejleszteni (a fenntartható fejlődést előkészíteni)?

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A megkérdezettek szerint a település fejlesztésében a polgármesteri hivatal munkája, a helyi rendszeres lakossági fórumok megtartása és társadalmi szervezetek munkája segítené a legtöbbet. Az előző felmérés óta a képviselőtestület munkájának szerepe kissé csökkent, a polgármesteri hivatal munkája pedig felértékelődött: a 2014. évi 14%-ról 19%-ra nőtt.

A megyei szervezetek bevonása és a nemzetközi segítség szintén támogathatja a fejlesztéseket.

A kérdőíven lévő lehetőségek közül többet is lehetett választani, így összesen 868 jelölést kaptunk. Ezt az értéket tekintettük 100%-nak és ehhez viszonyítottuk a választások számát. A 10 db **egyéb** válasz az alábbi szervezetek, intézmények között oszlik meg 1-2 választással:

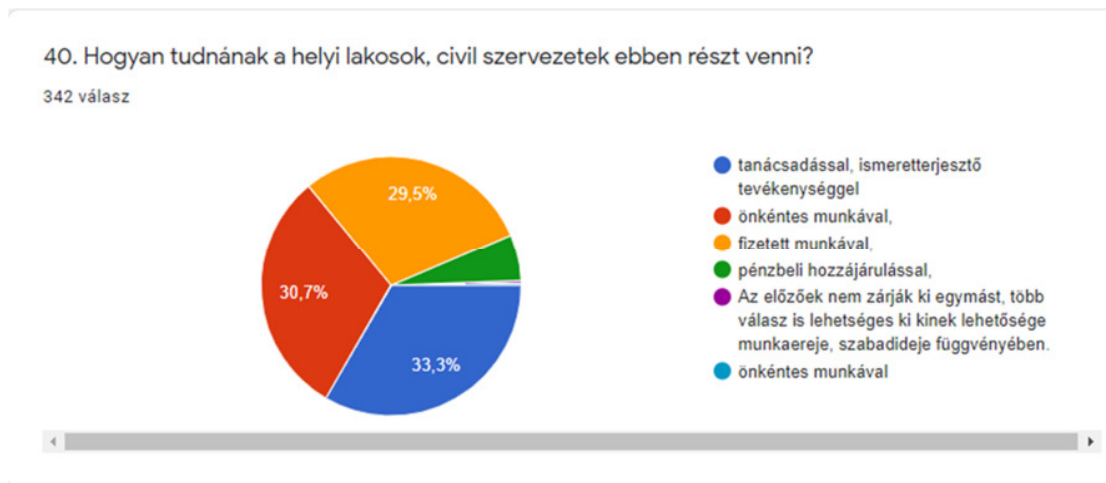
- érdekképviselői fórumok
- közösségi média
- kormányzati támogatás
- szakértők alkalmazása
- állami segítség
- iskola, óvoda
- nemzetközi minták

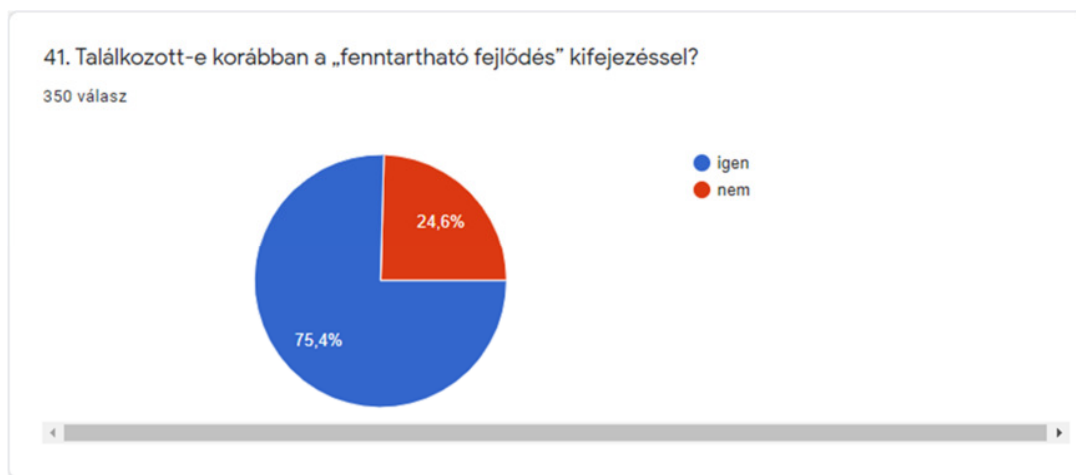
A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A lakosok, civil szervezetek elsősorban önkéntes munkával tudnának részt venni a település fejlesztésében. Emellett szóba jöhet még a fizetett munka, illetve a tanácsadás, ismeretterjesztő tevékenység is.

3.1.1 /40. ábra 40. kérdés: A helyiek részvételi módjai

3.1.1 /41. ábra 41. kérdés: Találkozott-e korábban a „fenntartható fejlődés” kifejezéssel?

Örömteli, hogy míg 2011-ben a megkérdezetteknek csak a 44%-a, 2014-ben a 61%-a találkozott a fenntartható fejlődés fogalmával, most 75,4%-uk nyilatkozott pozitívan. A fenntartható fejlődés fogalma is egyre szélesebb körben válik ismertté.

A 42. kérdés során a fogalom meghatározására 181-en vállalkoztak, és 15 fő adott pontos, és 48%-uk nem pontos, de megközelítően helyes választ. A nem helyes válaszok a környezeti ügyek elvárásai, a társadalmi igények, és a gazdasági fejlődés igényei közül csak egy paramétert- zömében a környezetvédelmet- neveztek meg. Ez nagyon jó eredménynek számít, és jelzi, hogy a fenntartható fejlődés fogalma egyre inkább beépül a köztudatba, annak

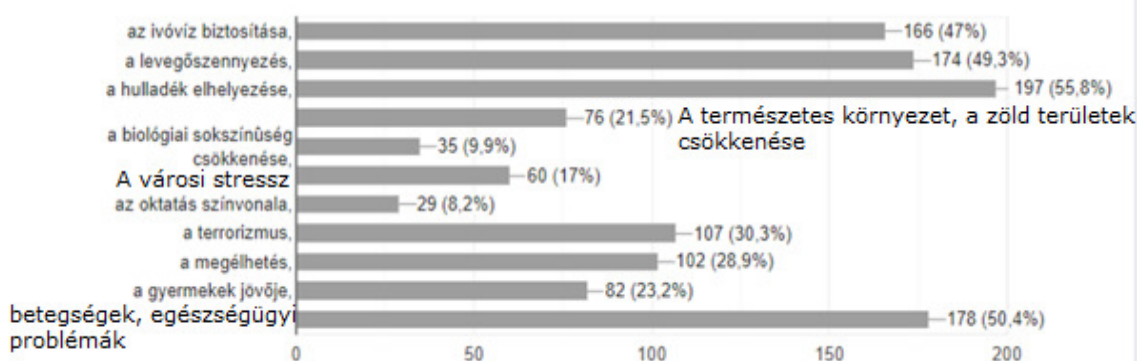
A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

pontosítására azonban még szükség van.

3.1.1 /44-45. ábra 43-44. kérdés: Véleménye szerint a belátható jövőben az alábbiak közül mely lesz Európa és a lakóhelyén élő emberek legnagyobb problémája?

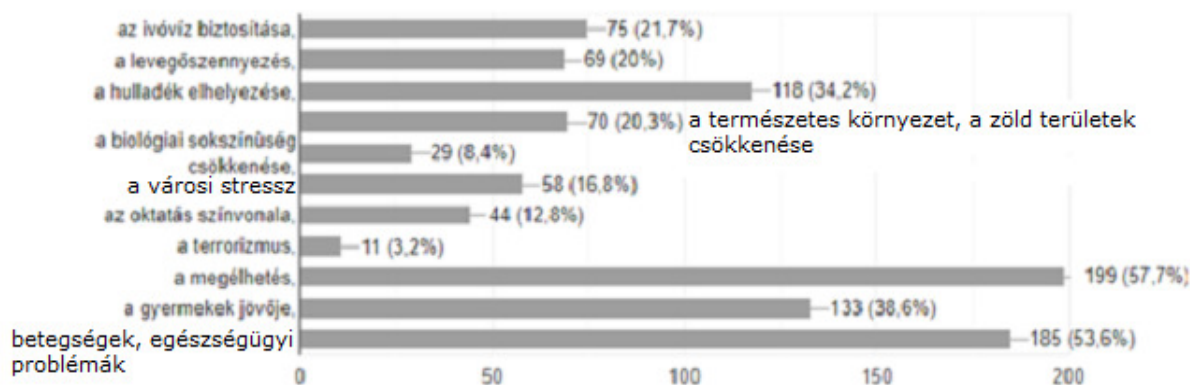
43. Véleménye szerint a belátható jövőben az alábbiak közül mely lesz Európa legnagyobb problémája?

353 válasz

44. ...és a lakóhelyén élő embereké?

345 válasz

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A megkérdezettek szerint a jövőben Európa legnagyobb problémái a hulladékok elhelyezése, a betegségek és egészségügyi problémák, az ivóvíz biztosítása, és a levegőszennyezés lesznek. Ennek megfelelően felértékelődik a környezetvédelem szerepe, a környezeti tényezők megóvása.

A válaszolók megítélése szerint **a Mórahalmon élő emberek legnagyobb problémái a megélhetés, a betegségek, egészségügyi problémák és a gyermekek jövője lesznek.** Az összes további kategória erősen leszakadva követi ezeket a problémákat, de **nem lehet figyelmen kívül hagyni a hulladékok elhelyezése és az ivóvíz biztosítása körüli aggodalmakat sem.**

A **városi stressz** megjelenése a mórahalmi lakosok életében feltehetően egy-egy eseményhez köthető (kirakodó vásár, nagy létszámú látogatottság a rendezvényeken), illetve a városban zajló fontos, jelentős, sok területre ható fejlesztések eredménye életmódbeli váltást is igényel. A korábban megszokott csendes kisvárosi létet a város és a turizmus erőteljes fejlesztésének eredményeként városiasabb életmód van kialakulóban.

Kérdőívünk 45. kérdésének megválaszolásánál lehetőséget biztosítottunk a megkérdezetteknek arra, hogy ne megadott válaszlehetőségek alapján, hanem saját szabad megítélésük szerint soroljanak fel három olyan területet, települési problémát, melyek megoldását sorrendben a legsürgetőbbnek tartják.

A 45. kérdésre 158 válasz érkezett. A legtöbben a megélhetést, az egészségügyi problémákat, egészségügyi ellátást és a munkalehetőséget tartják megoldandónak. A munkalehetőségek biztosítása mellett a megfelelő bérszínvonal, a munkavállalók megbecsülése is fontos szempont.

A hulladékok elhelyezése, a levegőtisztaság és az ivóvíz biztosítása mellett a vízzel való pazarlás is megjelent a válaszok között. 1-1 választás volt az osztálytárs bántalmazása és a

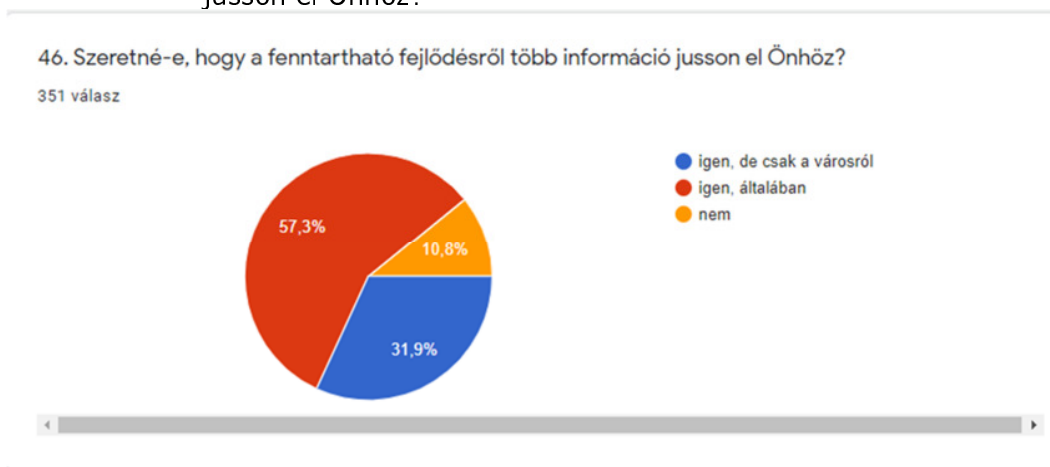

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

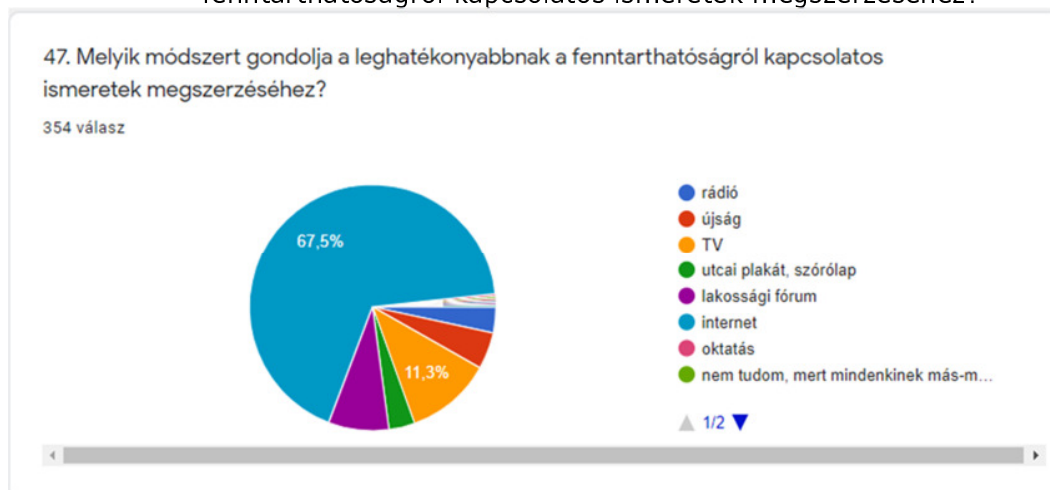
temetőrendezés fontosságára is.

A 46. kérdésre adott válaszok alapján a kitöltők 89%-a (89%) szeretne több információhoz jutni a fenntartható fejlődésről, 31,9%-a a helyi információkat fogadná szívesen a témában (29%). Ehhez 67,5% (25%) a leghatékonyabbnak az internetet tartja. Az internet információ továbbító szerepe felértékelődött, a TV jelentősége 33 %-ról 11,3 %-ra csökkent, a további lehetőségek összesen 21%-os fontosságot értek el.

3.1.1 /46. ábra 46. kérdés: Szeretné-e, hogy a fenntartható fejlődésről több információ jusson el Önhöz?

3.1.1 /47. ábra 47. kérdés: Melyik módszert gondolja a leghatékonyabbnak a fenntarthatóságról kapcsolatos ismeretek megszerzéséhez?

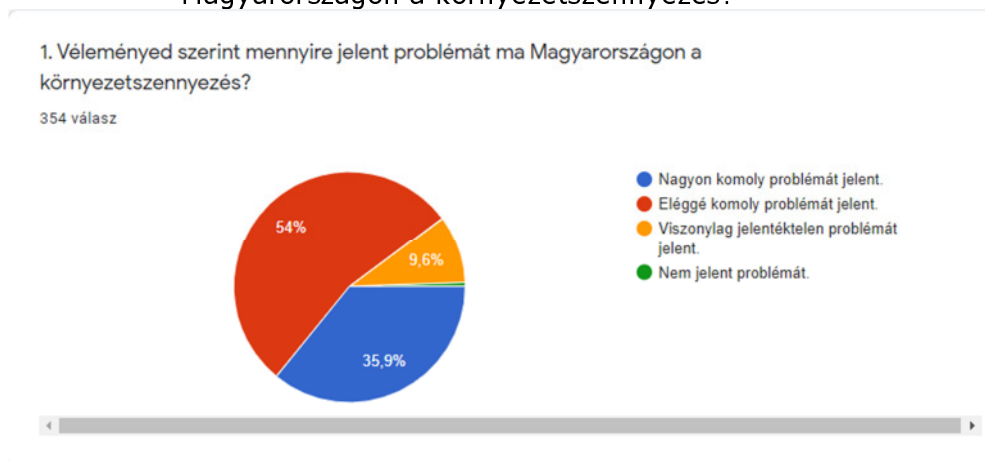
A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

3.1.2 Az oktatási kérdőívek

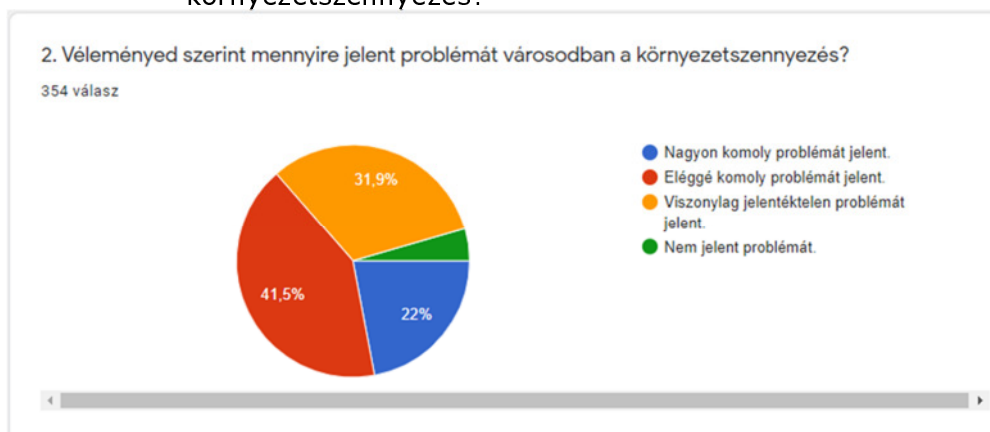
Az oktatási kérdőívek kiértékelése során nem minősítettünk egyetlen kérdőívet sem értékelhetetlennek. A hibásan, vagy hiányosan megválaszolt kérdéseket természetesen hibásnak minősítettük, és figyelmen kívül hagytuk. Így, reprezentatív felmérésünk eredményeként, a kérdésekre adott értékelhető válaszok száma és azok egymáshoz viszonyított aránya alapján pontosabb képet kaphattunk a települési diákok környezetvédelemmel kapcsolatos kérdésekről való véleményéről. **Összesen 351 (98) kérdőívet dolgoztunk fel.** Az alább található ábrák a kapott válaszok alapján, azok szemléltetésére készültek el.

A Mórahalmon élő tanulók nagy többsége a környezetszennyezést a hazai viszonyok között jelentős, *Eléggé komoly*, illetve *Nagyon komoly* problémaként értékeli, a válaszadók 54 (50) és 35,9 (38)%-a vélekedett így. *Viszonylag jelentéktelen problémaként* 9,6% szavazatot kapott, és senki sem értékelte úgy, hogy a környezetszennyezés egyáltalán nem jelent problémát.

3.1.2 /1. ábra 1. kérdés: Véleményed szerint mennyire jelent problémát ma Magyarországon a környezetszennyezés?

3.1.2 /2. ábra Véleményed szerint mennyire jelent problémát településeden a környezetszennyezés?

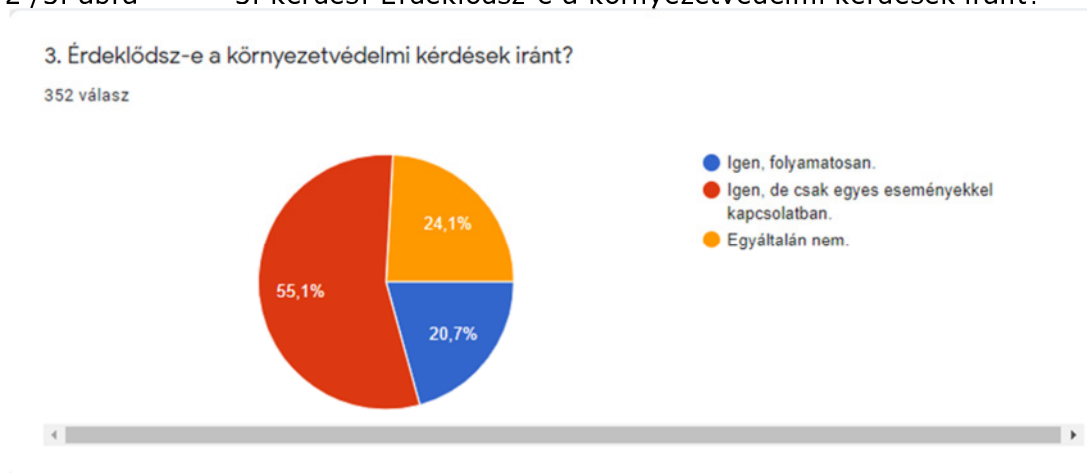
A mórahalmi környezetszennyezés tekintetében a hasonló kérdésre érkezett válaszok alapján elmondható, hogy a diákok másképp ítélik meg közvetlen környezetükben a

környezetszennyezés problémájának súlyát. *Nagyon komoly*-ként 22%-uk, *Eléggé komoly* problémaként 41,5%-uk értékeli, a diákok 31,9%-a értékelte *Viszonylag jelentéktelen problémaként*, a válaszadók közül a *Nem jelent problémát* lehetőséget pedig 4,6% jelölte meg. Ennek a kérdésnek a megítélésében nem történt lényeges változás 2014. óta.

Összességében elmondható, hogy a diákok a hazai környezetszennyezés problémáját többségében eléggé komoly, vagy komoly problémaként értékelik, de a közvetlen környezetük állapotával elégedettebbek, mint a hazai viszonyokkal.

3.1.2 /3. ábra 3. kérdés: Érdeklődsz-e a környezetvédelmi kérdések iránt?

A 3.1.2 /3. számú ábra a tanulók környezetvédelmi kérdések után való érdeklődését mutatja be. Általánosságban elmondható, hogy a tanulók főként konkrét eseményekkel kapcsolatosan érdeklődnek a környezetvédelemről, ezt a választ 55,6 %-uk (61) jelölte meg. A válaszadók 20,7%-a (14) állítja, hogy folyamatosan érdeklődik a környezetvédelmi kérdések iránt, és 24,1% vallja magát érdektelennek a témában.

Az előző vizsgálat eredményét figyelembe véve lényeges változás nem történt, a szemléletváltásra vonatkozó események, rendezvények csupán a folyamatosan érdeklődő és az alkalmanként érdeklődők arányán tudott változtatni.

Célszerű lenne a téma iránt egyáltalán nem érdeklődő csoportot (24,1%) megszólítani és legalább egyes eseményekkel kapcsolatban érdekeltté, tájékozottá tenni.

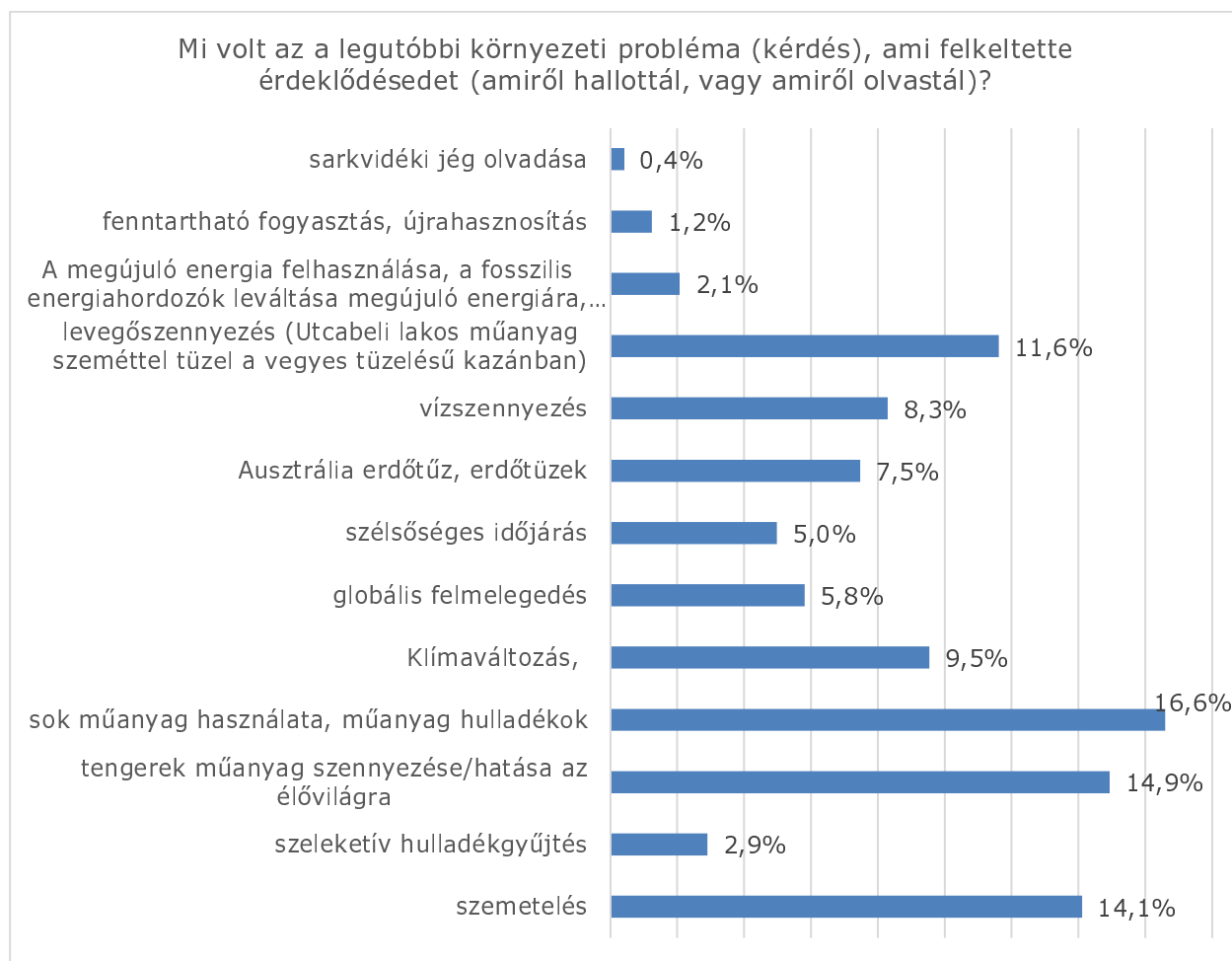
Megkérdeztük a tanulókat arról is, hogy mi volt az a legutóbbi környezetvédelemmel kapcsolatos probléma (4. kérdés), ami felkeltette érdeklődésüket. Ennél a kérdésnél önállóan kellett felsorolniuk ilyen témákat, akár többet is (3.1.2 /4. ábra).

Összesen 241 értékelhető válasz érkezett. **A válaszadók 48,5%-a említett hulladék keletkezéssel, szennyezéssel kapcsolatos problémát.** A globális felmelegedést, klímaváltozást és ennek hatásait (erdőtűzek, szélsőséges időjárás) a tanulók 28,2%-a tartotta kiemelkedő problémának. Kedvező jel, hogy felmerült a fenntartható fogyasztás, szelektív hulladékgyűjtés és a megújuló energia használata is. Ezek a válaszolók nem csupán a problémákat látják, hanem a megoldási lehetőségekről is van információjuk.

A diákok többsége a közvetlen környezetükben a szemetelést, illetve a túlzott autóhasználatból eredő légszennyezést látja problémának.

3.1.2 /4. ábra 4. kérdés: A legutóbbi környezetvédelmi probléma, amiről a diákok hallottak

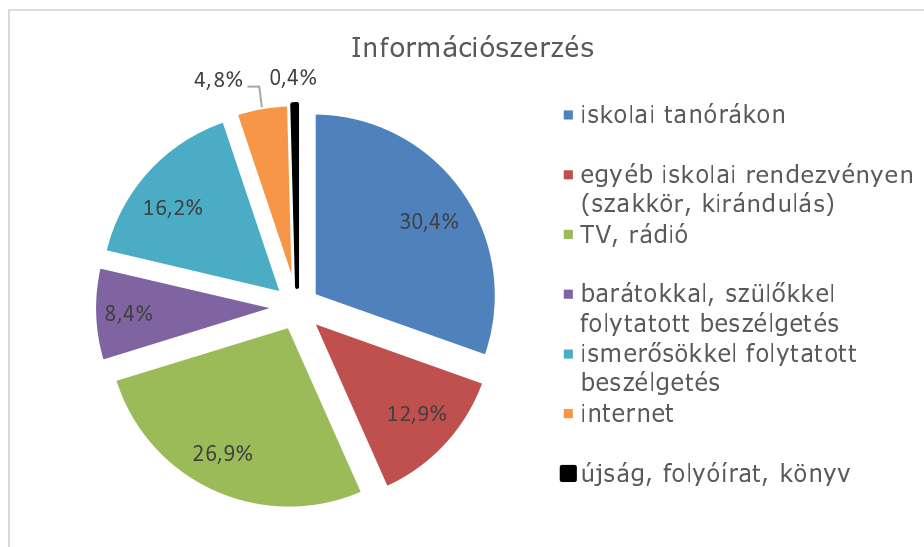
A tanulók a környezetvédelemmel kapcsolatos értesüléseiket számos csatornán keresztül nyerhetik. E információforrások megoszlását és ezáltal eredményességüket mutatja a 3.1.2 /5. számú ábra. Ennél a kérdésnél szintén lehetőség volt több válasz megjelölésére is. A diákok elsősorban az iskolában szerzik ismereteiket (30,4%-a tanórákon, 12,9%-a egyéb iskolai rendezvényeken). Ebben a tekintetben a televíziós és rádiós híradások (26,9%) megelőzik az újságok, folyóiratok (0,4%), az ismerősök (16,25) és a szülők, barátok szerepét (8,4%).

A válaszok alapján kitűnik, hogy **az iskoláknak jelentős szerepe van a környezetvédelemmel kapcsolatos információk átadásában, hiszen a diákok mintegy 43,3%-a hivatkozott az iskolai oktatásra vagy rendezvényekre.**

3.1.2 /5. ábra 5. kérdés: A diákok információforrásai

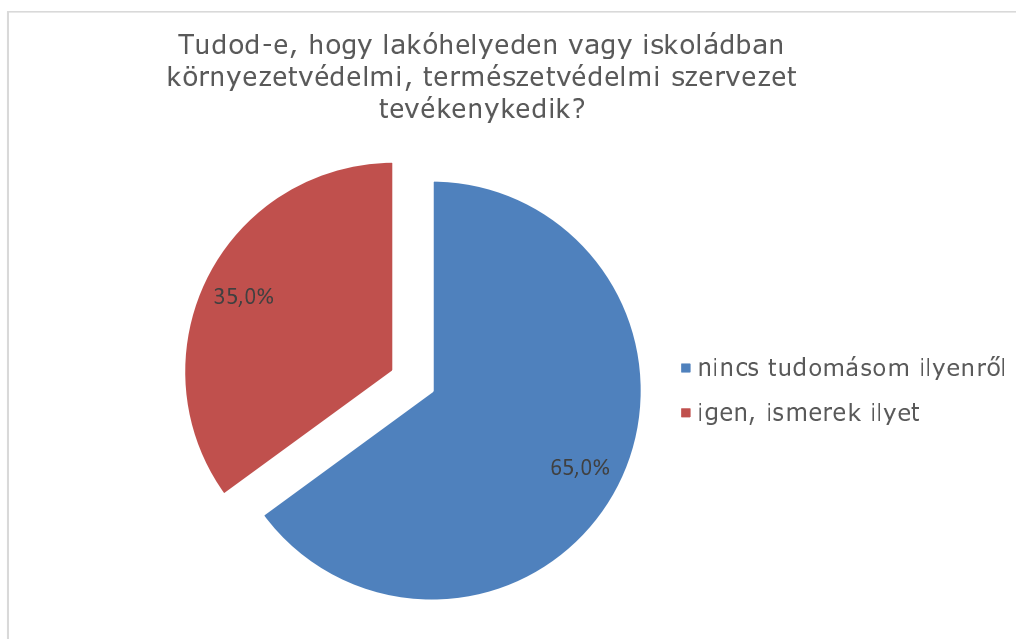

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

3.1.2 /6. ábra

6. kérdés: Van-e tudomásod arról, hogy lakóhelyeden vagy iskolában környezetvédelmi, természetvédelmi szervezet tevékenykedik?

Megkérdeztük a diákokat arról is, hogy van-e tudomásuk arról, hogy lakóhelyükön vagy az iskolában tevékenykedik környezetvédelmi, természetvédelmi szervezet (egyesület, klub, szakkör). **A tanulók 65%-nak nincs tudomása ilyen szervezetről, de ezt ellensúlyozandó, a válaszadók 108 alkalommal említették az iskolai természetvédelmi (Zöldlevelecske) szakkört.** Ezen kívül SZÉP-KÖR Környezetvédelmi és Városszépészeti Egyesületről és a Csemete Természet-és Környezetvédelmi Egyesületről tudnak a diákok.

A diákok 78 %-a vesz részt ritkán, vagy rendszeresen természetvédelemmel kapcsolatos

rendezvényeken, ami jó aránynak számít, bár jóval kevesebben vannak a rendszeres látogatók (18%).

A 6. és 7. kérdésre adott válaszok alapján a településen működő természetvédelmi, környezetvédelmi szervezetek tevékenysége csak részben jut el a diákokhoz. Ez a tény egyrészt tovább erősíti az iskolák szerepét a diákok környezetvédelemmel kapcsolatos tájékoztatásában, nevelésében, másrészt rámutat, hogy érdemes lenne a megrendezésre kerülő környezetvédelmi rendezvényeket a diákok körében célzottan is hirdetni.

3.1.2 /7. ábra 7. kérdés: Részt vettél-e már lakóhelyeden vagy iskoládban környezetvédelemmel, természetvédelemmel kapcsolatos rendezvény programján?

A válaszok aránya megegyezik a 2014. évi adatokkal, változás ebben a témakörben nem történt.

3.1.2 /8. ábra 8. kérdés: Iskolai környezetvédelmi napok

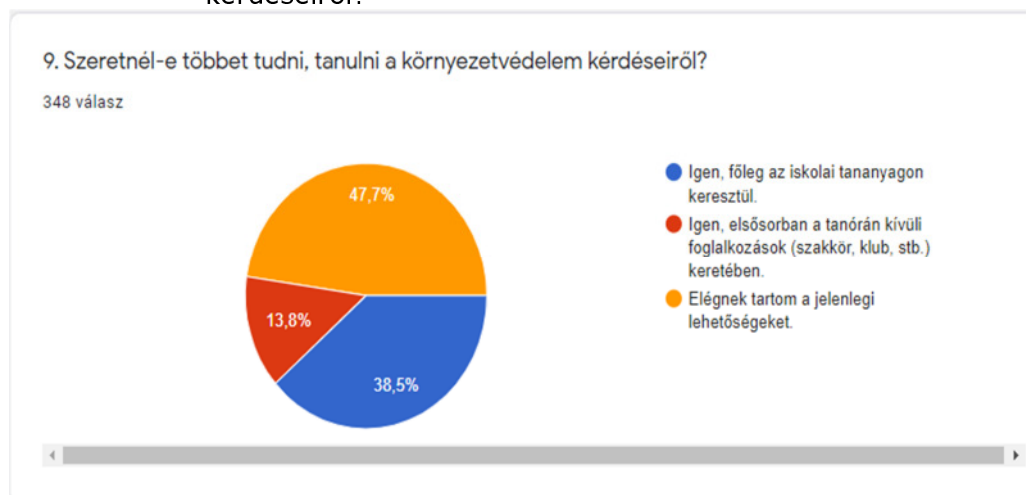
A 8. kérdés az iskolai szokásokra, a környezetvédelemmel kapcsolatos megemlékezésekre irányult (itt szintén több válasz megjelölésére volt mód). A várakozásoknak megfelelően a

Föld napját jelölték meg legtöbbször (90%-os jelölés), ezt követte a Madarak és Fák Napja (71,8%-os jelölés) és a Környezetvédelmi Világnap (45%-os jelölés).

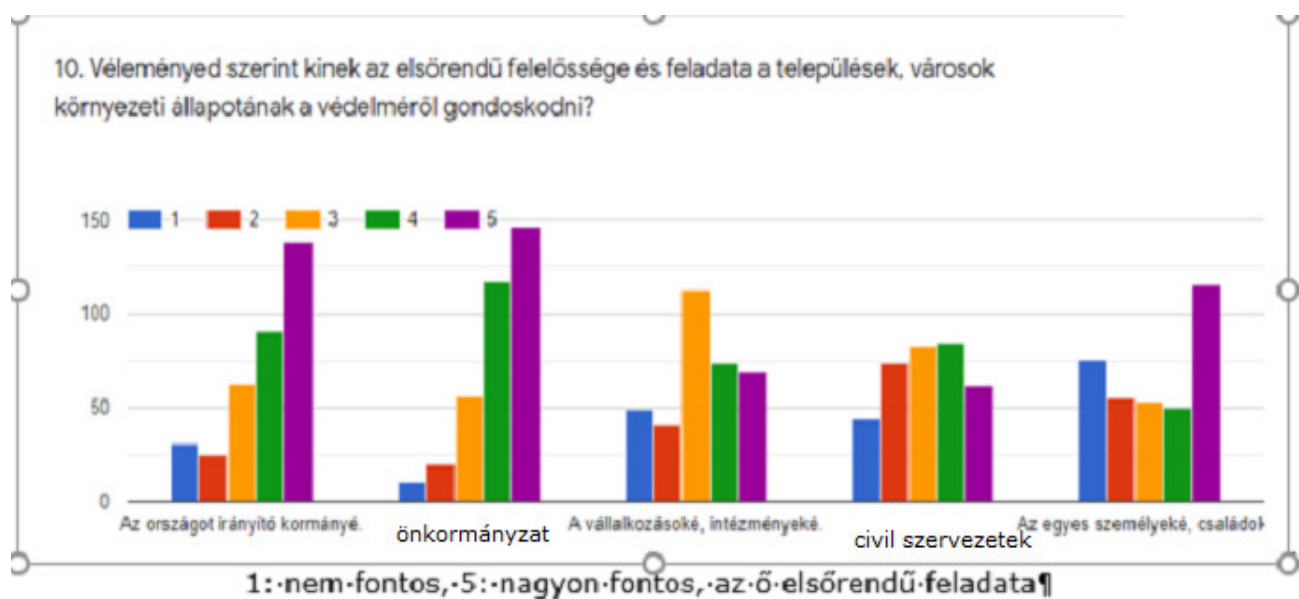
Megkérdeztük a diákokat arról is, hogy szeretnék-e többet tudni, tanulni a környezetvédelem kérdéseiről, mint az eddigiekben. A diákok 52,3%-a pozitívan válaszolt (38,5% főleg iskolai tananyagban, 13,8% szakkör, klub keretében tanulna). A jelenlegi lehetőségeket 47,7 % tartja elégségesnek. Ez az érték a korábbi 35%-ról emelkedett, ami az információ bővülő mértékét tükrözi.

3.1.2 /9. ábra 9. kérdés: Szeretnél-e többet tudni, tanulni a környezetvédelem kérdéseiről?

A kérdőív 10. kérdése arra keresi a választ, hogy a diákok szerint kinek az elsőrendű feladata a település környezeti állapotának védelméről gondoskodni. **A válaszoló diákok a felelősséget általában külső szereplőkre, azaz a helyi önkormányzatokra, az országot irányító kormányra hárították. A személyes felelősség felismerése a 3. legfontosabb tényező. Ez örömdetes változás, hiszen a tanulók felismerték, hogy nem csak kívülről várható a megoldás.**

3.1.2/10. ábra 10. kérdés: Környezet állapotának fenntartásának felelőssége

Kérdőívünk következő kérdése arra irányult, hogy a tanulók milyen környezetvédő

szokásokat építettek be mindennapjaikba. A válaszadók 46-46%-a jelölte meg a **takarékos világítást, fűtést**, illetve a **hulladékok hasznosítását**. Elenyésző (3 válaszoló) azoknak a száma, akik még nem gondoltak ezekre a lehetőségekre. **A diákok nagy része tehát végez valamilyen környezetkímélő tevékenységet**, melyek körét célszerű lenne tovább bővíteni.

3.1.2 / 11-1. ábra 11. kérdés: Az alábbiakban felsorolt és otthon is, iskolában is alkalmazható „környezetvédő” megoldások közül jelöld meg azokat, amelyekre Te is odafigyelsz!

3.1.2 / 11-2. ábra 11. kérdés: Az alábbiakban felsorolt és otthon is, iskolában is alkalmazható „környezetvédő” megoldások közül jelöld meg azokat, amelyekre Te is odafigyelsz!

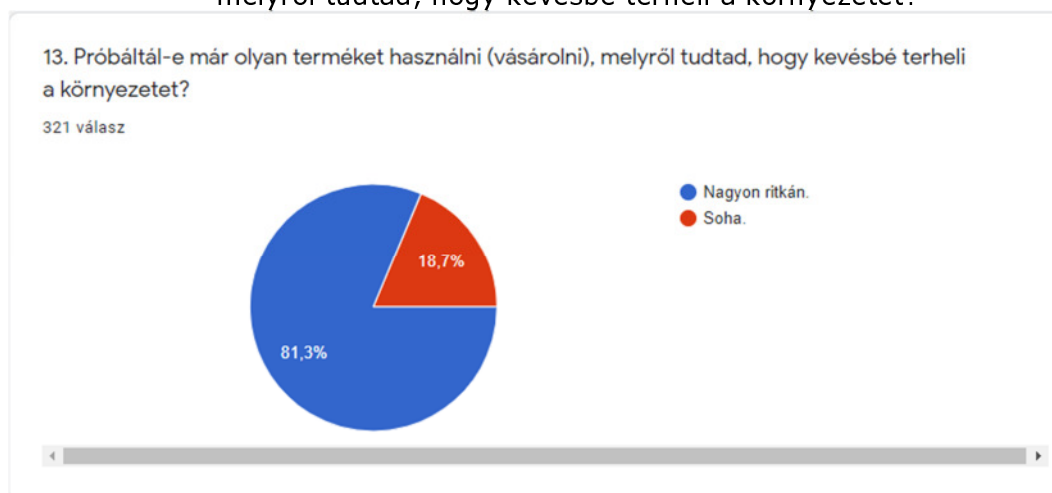
A 3.1.2 /12. számú ábra a fogyasztói szokások környezetre való hatását, környezetterhelő szerepét mutatja be aszerint, hogy azt a diákok jelentősnek tartják-e. Az eredmények alapján elmondható, hogy a diákok 46,3%- (39%) tartja jelentősnek e hatásokat, míg közel felük (49,7%) szerint néha lehetnek a fogyasztási szokásoknak is környezetterhelő hatásai. A válaszolók csupán 4%-a gondolja úgy, hogy fogyasztási, vásárlási szokások nem környezetterhelők. **Az egyéni fogyasztási szokások fontosságának ismertetésével a diákok újabb lehetőséget kaphatnak a környezettudatos viselkedés gyakorlására.**

3.1.2 /12. ábra 12. kérdés: Véleményed szerint az emberek fogyasztási (vásárlási) szokásai szerepet játszanak-e a környezeti problémák fokozódásában?

A kevésbé környezetterhelő vagy környezetbarát vásárlási szokásokat vizsgáló kérdésünk eredményét a 3.1.2 /13. számú ábra mutatja be: eszerint a válaszokat adó diákok 81,3%-a nagyon ritkán, 18,7%-a pedig sohasem vásárol környezetbarát termékeket. Senki nem vallotta úgy, hogy nagyon gyakran vásárol környezetkímélő terméket. A kérdésre adott válaszok is alátámasztják, hogy **a jövőben célszerű lenne a gyermekek tájékoztatására nagyobb hangsúlyt fektetni, hogy tudják, mit tehetnek azért, hogy a környezetet kevésbé terheljék.**

3.1.2 /13. ábra 13. kérdés: Próbáltál-e már olyan terméket használni (vásárolni), melyről tudtad, hogy kevésbé terheli a környezetet?

A települési gazdasági, szociális, környezetvédelmi stb. ügyekben, kérdésekben való tájékozottságot vizsgáló kérdésünkre kapott válaszok alapján elmondható, hogy a diákok

elenyésző, mintegy 8,7%-át egyáltalán nem érdeklik a helyi ügyek, 60,1%-uk csak ritkán foglalkozik ezzel, míg 31,2%-uk megfelelően tájékozottnak tartja magát (3.1.2 /14. számú ábra).

3.1.2 /14. ábra 14. kérdés: Tájékozottnak tartod-e magad lakóhelyed gazdasági, szociális, környezetvédelmi stb. ügyeiben, kérdéseiben?

Kérdőívünk következő kérdése (3.1.2 /15. számú ábra) arra irányult, hogy a tanulók milyen forrásból, forrásokból szerzik helyi ügyekkel kapcsolatos információikat. A diákok elsősorban otthon, a szülőkkel és ismerősökkel folytatott beszélgetések alapján tájékozódnak (50,4%); az iskolában, a tanulótársak és tanárok között ez sokkal kevesebbszer merül fel (12,2%). **Az iskola keretein belüli információcsere szerepe – akár tanórai keretek közt igen fontos tényező.**

3.1.2 /15. ábra 15. kérdés: Hol beszélitek meg leggyakrabban lakóhelyed ügyeit?

15. Hol beszélitek meg leggyakrabban lakóhelyed ügyeit?

345 válasz

Összesen 1tanuló válaszolta azt, hogy még fiatal ehhez a kérdéshez.

Az utolsó három ábra a kérdőív két, talán leginkább figyelemreméltó kérdéskörére adott válaszok arányát szemlélteti.

A 3.1.2 /16. számú ábra a lakóhely szeretetét mutatja be a diákok körében, és kiemelkedően pozitív képet jelez. **A tanulók nagyon magas aránya: 89,7%-a nyilatkozott úgy, hogy szereti ezt a környéket,** s csupán a válaszadók 10,3%-a költözne el, hogyha az módjában állna. Ez számunkra az egyik legfontosabb adat, hiszen egyértelműen jelzi azt, hogy **a fiatalok nagyon szívesen laknak itt, s így jövőbeni sikeres fejlesztések, például munkahelyteremtést eredményező fejlesztések**

esetén igen reális esély lehet arra, hogy tovább nőjön a település népességmegtartó ereje.

3.1.2 /16. ábra 16. kérdés: Szívesen élsz itt, ezen a környéken?

A második, szintén kiemelten fontos kérdés arra irányult, hogy képet kapjunk arról, hogy a diákok szerint melyek a legsürgősebben megoldandó feladatok a településen. E kérdésnél a válaszolóknak módjukban állt az általunk felsorolt problémákat fontosságuk szerint rangsorolni, majd három különösen fontosnak vélt települési problémát önállóan megjelölni (3.1.2 / 17. ábra). Az e kérdésekre adott válaszokat súlyozva azt látjuk, hogy **a diákok a legkevésbé a szórakozási lehetőségek, a tömegközlekedés és a munkavállalási lehetőségekkel vannak megelégedve. A legnagyobb elégedettség az utcák, terek, parkok állapotával, a város egészének hangulatával, az egészségügyi helyzettel és a levegő tisztaságával kapcsolatos.**

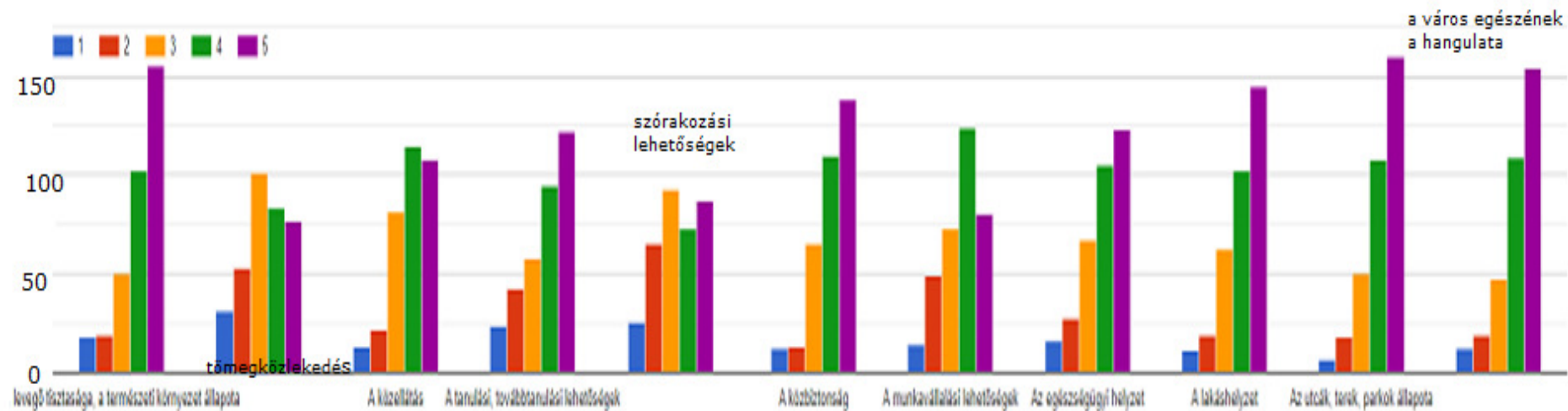

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

3.1.2 /17. ábra 17. kérdés: A települési problémák rangsorolása
(1: Nagyon elégedetlen vele, 5: teljesen elégedett vele)

17. Az alábbiakban felsorolunk néhány dolgot, ami egy városban mindig fontos lehet. Légy szíves értékeld, hogy a felsoroltakkal mennyire vagy megelégedve lakóhelyeden!

1: nagyon elégedetlen, 5: teljesen elégedett

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

A diákok által külön megnevezett problémákat a 3.1.2/1 táblázat sorolja fel. Ezeket a 3.1.2 /18. ábrán a választások számának sorrendjében tüntettük fel.

3.1.2/1 táblázat: A problémák felsorolása és sorszámai:

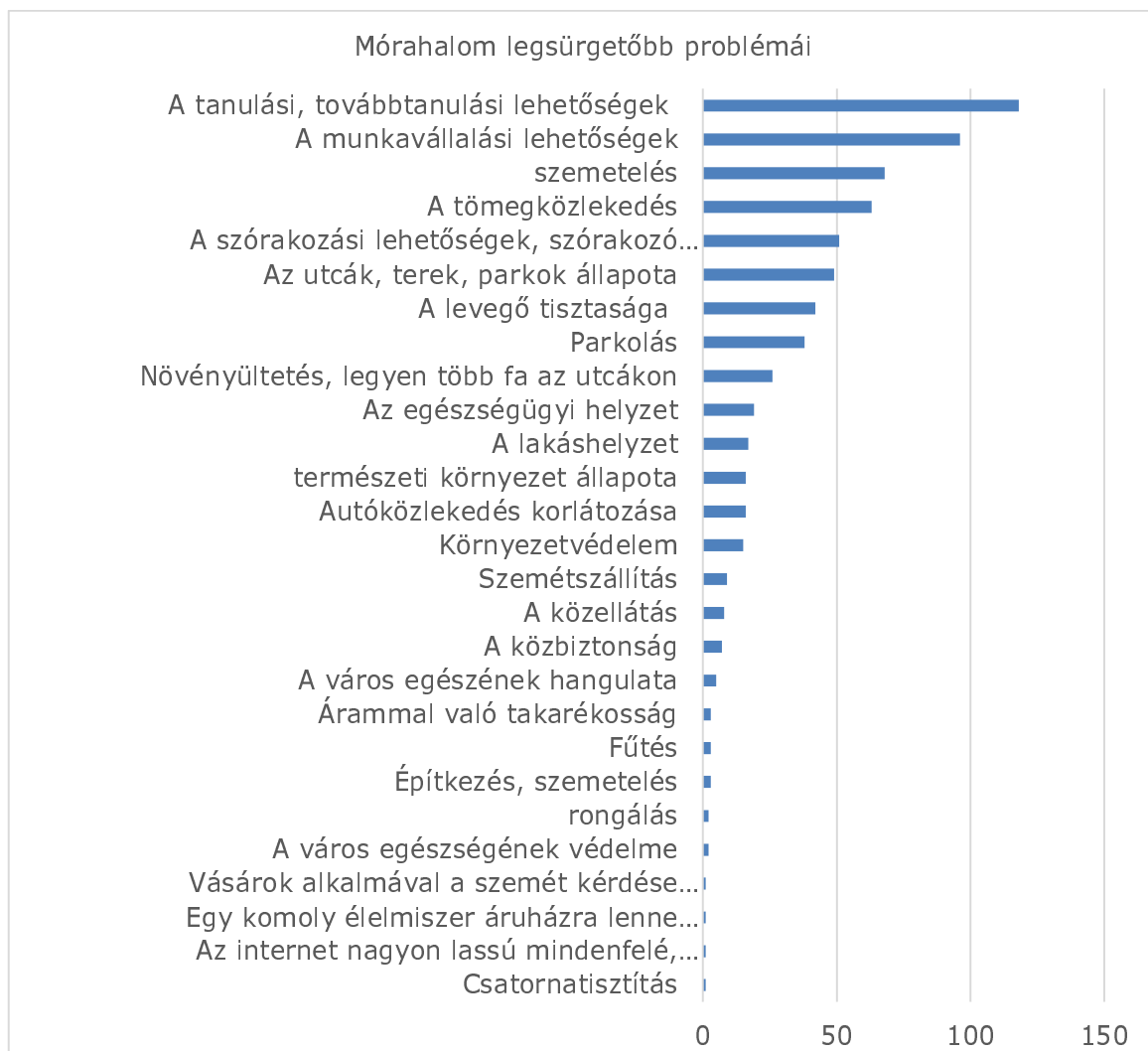
Sor-szám	A település legsürgetőbb problémái	választások száma
1	Csatornatisztítás	1
2	Az internet nagyon lassú mindenfelé, de nem lehet jobb csomagot venni mert annyit bír a hálózat.	1
3	Egy komoly élelmiszer áruházra lenne szükség!!	1
4	Vásárok alkalmával a szemét kérdése, amit a környező utcákban hagynak az ide látogató és parkoló autók.	1
5	A város egészségének védelme	2
6	Rongálás	2
7	Építkezés, szemetelés	3
8	Fűtés	3
9	Árammal való takarékoság	3
10	A város egészének hangulata	5
11	A közbiztonság	7
12	A közellátás	8
13	Szemétszállítás	9
14	Környezetvédelem	15
15	Autóközlekedés korlátozása	16
16	természeti környezet állapota	16
17	A lakáshelyzet	17
18	Az egészségügyi helyzet	19
19	Növényültetés, legyen több fa az utcákon	26
20	Parkolás	38
21	A levegő tisztasága	42
22	Az utcák, terek, parkok állapota	49
23	A szórakozási lehetőségek, szórakozó helyek számának növelése	51
24	A tömegközlekedés	63
25	szemetelés	68
26	A munkavállalási lehetőségek	96
27	A tanulási, továbbtanulási lehetőségek	118

A felmérés alapján a diákok szerint **Mórahalmon a legsürgetőbb problémát a tanulási lehetőségek, a munkavállalási lehetőségek, a tömegközlekedés és a szórakozási lehetőségek jelentik.** Ezek a válaszok összhangban állnak a 3.1.2/17-es ábrával.

3.1.2 /18. ábra: a település legsürgetőbb problémái

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

A kérdőív legutolsó kérdésében lehetőséget adtunk a diákoknak arra, hogy bármely, a településsel kapcsolatos észrevételüknek hangot adjanak. Az alábbi értékelhető válaszok érkeztek (szó szerinti idézetek):

- takarékos életmód
- Vásárlási szokásainkat tartom rendkívül pazarlónak és megterhelőnek. (sok csomagolt, feldolgozott élelmiszer)
- legyen több fa
- ne gyártsanak műanyagot
- zárt iskolaudvar
- több játék a suliban, több szórakozóhely,
- szüntessék be a dohányzást,
- Mi környezet védők vagyunk mi otthon nem szemetelünk a kerten kívül és a kertben sem, ha elmegyünk még a kocsiból sem.
- hogy miért szüntetik be a papír gyűjtést szerintem eddig nagyon jól működött.
- Szeretem ezt a környéket, ahol élek és aránylag elég jók az egészségügyi viszonyok. a hulladék, illetve elem gyűjtést nagyon-nagyon fontosnak tartom.

- Nem csak a turizmus és vendéglátásra kellene koncentrálni. Olyan munkáltatókat és iparágat kellene idecsalogatni, akik NEM MINIMÁLBÉRESEKET akarnak foglalkoztatni!!

3.2 A kérdőívek felülvizsgálatának összefoglaló értékelése

LAKOSSÁGI KÉRDŐÍVEK

→ Általános információk

A lakossági kérdőíveket 359 személy töltötte ki, mely igen jó részvételi aránynak mondható (2011-ben 50 fő, 2014-ben 155 fő volt). Ezzel a város felnőtt lakosságának 10 %-át sikerült megkérdezni.

Leginkább az aktív munkaképes korúak képviseltették magukat (31-40 és 41-54 év közöttiek), azonban a 30 év alattiak és az 55 év felettiek is szép arányban töltötték ki kérdőívet.

A kitöltők 82,8 %-a él belterületen, ez az arány nem teljesen felel meg a lakosság területi megoszlásának, a külterületen élők kevésbé képviseltették magukat. A kérdőívek felét több, mint 20 éve ott lakók töltötték ki.

→ A település lakossági megítélése

Igen jó eredménynek számít a következő kérdésekre kapott válaszok aránya: **a lakosság 93%-a (96%) szívesen él a településen, és 94,4% (93%) szívesen él közvetlen lakóköznyezetében is.** A válaszadók nagy része, **90,9 %-a (84%)** pozitívan gondol a településre; **jelentős része szereti a közösséget** (43,9%, 2014-ben 50%), **a sok zöld teret** (61,1%, 2014-ben 55%) **és a munkahely közelségét** (61%, 2014-ben is 61%).

A kitöltők a felnövő helyi gyermekek elköltöztetésének kérdését tekintve többnyire úgy vélik, hogy lesz, aki elköltözik és lesz, aki marad (68,8%, 2014-ben **70%**), a 14,5%-a úgy gondolja, hogy inkább elköltöznék majd (**10%**), és 16,7% véli úgy, hogy maradnak a településen (**20%**). **A 2014-es adatokhoz képest kismértékben csökkent a „bizonytalanok” száma**, de 4,5 %-al nőtt az egyértelműen elköltöztetésre szavazók köre.

Amennyiben a település vezetésének sikerül a bizonytalan választ adók arányát tovább csökkenteni a biztosan maradók javára, úgy a település előregedése megállítható.

A település hangulatának megítélésében 2014-hez képest árnyaltabb kép figyelhető meg. Mórahalmot a többség alapvetően pozitív hangulatúnak értékeli, a negatív érzelmek közül továbbra is a feszült dominál, azonban ennek mértéke is csökkent, a rosszkedvű és nyomasztó válaszok száma viszont 16 főre nőtt (**0**). **A 691 db pozitív válasz mellett 24 közömbös (egyhangú) és 43 negatív megítélést jelöltek a válaszadók.**

A mórähalmi lakosok településről alkotott pozitív véleményét jól mutatja, hogy a megkérdezettek 53,2%-a maradna a településen akkor is, ha anyagi vagy egyéb korlátok nélkül bárhova költözhetne. A korábbi kérdőívek kitöltésekor ez az arány 50-55 % között mozgott, ebben nincs lényegi változás.

Mórahalomhoz hasonló településre (kisváros) a válaszadók 10,9%-a (**14%**) költöznék. Ez tehát azt mutatja, hogy a mórähalmi településméretre a megkérdezettek 64,1%-a szavazott, ami nagyon jó eredmény. Azok száma, akik inkább külföldre költöznének, gyakorlatilag nem

változott (8,2%).

Érdekesség, hogy igen kevesen, 4,3% költözne nagyobb városba vagy Budapest külső kerületébe, illetve 5,7% nagyközségbe és város környékére. Budapest belső részeire nem költöznének a válaszadók.

A tanyára költözési kedv 10 %-ról 12,6%-ra nőtt 2014 óta.

A város és a közvetlen lakókörnyezet természeti- és környezeti állapotának értékeléséből kiderül, hogy **a lakók a környezeti állapotot (víz, levegő, talaj, zajterhelés és települési tisztaság) közel azonosnak értékelik a természeti állapottal (erdők, patakok, tavak, parkok, vadon élő állatok).** Mindkét esetben jellemző, hogy **a közvetlen lakókörnyezet állapotát kicsit negatívabban ítélik meg, mint a városét.** A jó és kiváló szavazatok aránya a természet állapotának értékelésénél a településen 82%, a közvetlen lakókörnyezetben 78%. Ugyanez az arány a környezet állapotára vonatkoztatva 88% és 79%.

→ A fejlesztések irányvonala

A helyi boltok és szolgáltatóegységek 71%-ban **(91%)** többnyire kielégítik a helyi szükségleteket. A boltok számáról alkotott véleményben **20%-os romlás** tapasztalható, ezt támasztja alá, hogy **jelentősen nőtt azok száma (88,8%), akik még több olyan helyi boltot és szolgáltatóegységet szeretnének, ahol a lakók dolgozhatnak (72 %).** Más kérdésekre adott válaszokból kiderül, hogy egy nagyobb bevásárló központot, vagy a Lidl, Aldi üzletéhez hasonló üzletet szeretnének a településre.

A közlekedéssel kapcsolatos fejlesztési igények egyrészt továbbra is a gyalogos közlekedés fejlesztésére, másrészt a kerékpáros közlekedés, kerékpárút fejlesztésre irányulnak. Ez mutatja a korábbi kerékpárút-építés sikerét és ennek a közlekedési formának az egyre növekvő népszerűségét. Ugyanakkor a megnövekedett idegenforgalom jelentős parkoló fejlesztési igényt generál.

A környezetszennyezés problémájának megoldására a megkérdezettek 61,1 %-a (52%) proaktív, a környezetszennyezést megelőző megoldást javasolt, azaz a környezetbarát technológiák anyagi támogatását tartja megfelelőnek. **A megkérdezettek 38,9 %-a (48%) utólagos intézkedést javasol,** mely lehet a károk fejlesztésekkel, beruházásokkal történő kompenzálása, a károkozó tevékenység betiltása, a károsultak pénzügyi kártérítése, illetve a környezetszennyezők megbírságolása.

2014-hez képest lényegesen kevesebben **0,9 % és 16,2 % gondolják azt, hogy a károsultak pénzügyi kártérítése, vagy a környezetszennyezők megbírságolása megoldást jelenthetne (2014-ben: 20%, 27%).** Ezzel szemben 61,1 %-ra **nőtt azok aránya is, akik a környezetbarát technológiák bevezetésének anyagi támogatásában gondolkoznak (52%).** Ez a trend egyértelműen mutatja a jövőben erre irányuló stratégia lakosok által elvárt irányát.

A lakosok környezetkímélő szokásaiban jelentős előrelépés figyelhető meg. Ez egyrészt megnyilvánul abban, hogy a szelektív hulladékgyűjtők aránya 70-ről 84,4%-ra, az energiatakarékos égőt használók aránya 65-ről 79,6%-ra emelkedett, másrészt már csak 1,1% azok aránya, aki a felsoroltak közül egyik tevékenységet sem folytatná. A hazai élelmiszerek népszerűsége szintén tovább nőtt (61%-ról 68,7%-ra).

A rendszeresen **kerékpárral közlekedők** nem változott jelentősen.

A válaszadók véleménye szerint a települési ipar fejlettsége a legjobb, ezt közel 70 % értékelte jónak, és további 13% nagyon jónak. A leggyengébb eredmények az emberek képzettsége, tanultsága megítélésénél születtek, ezt a lakosok 5,6%-a értékelte nagyon jónak. és 60,4%-a jónak. A kevésbé jóra értékelők aránya 29,6% volt. Ebben az esetben volt a legmagasabb (3,2%) a rossz és nagyon rossz (1,2%) választ adók aránya. A szolgáltatások terén picit borúlátóbb a lakosság: a válaszok 57%-a esett a jó vagy nagyon jó kategóriába, és a kevésbé jó kategória 39%-ot kapott.

A 2014. évi várakozásokhoz viszonyítva kedvezőbb a kép, míg korábban a válaszolók 39 %-a számított a munkanélküliség előfordulására, addig 2020-ban 32,7% számított arra, hogy ő, vagy a családjából valaki munkanélküli lesz.

A megkérdezettek válaszai alapján elmondható, hogy a 2014. évi válaszokkal megegyezően - legalább minden harmadik ember segélyre szorul. A ténylegesen segélyezettek aránya a válaszadók szerint csupán 1 %-al marad el a rászoruló arányától.

A szociális célokra rendelkezésre álló pénzeszegeket a válaszadók véleménye szerint továbbra is inkább a szociális intézmények fejlesztésére kellene fordítani (68,3% gondolta így), mint segélyezésre. Ebben a tekintetben a megítélés nem változott a 2014. évi válaszokhoz képest.

A fejlesztendő területek közül a válaszolók 59 %-a helyezte 1. vagy 2. helyre a szolgáltatások fejlesztését, 54%-uk pedig az oktatás fejlesztését.

A turizmus fejlesztésénél fontosabb a mezőgazdaság, a közlekedés, a lakásépítés és a hagyományőrző kézművesipar fejlesztése.

Az egyéb fejlesztendő területek között már 2014-ben is az elsők között szerepelt az üzletek és a munkahelyek fejlesztése. A mostani felmérés árnyalta a képet, mert a munkahely fejlesztésénél fontos szempont volt a megfelelő bérezés is, az üzletek fejlesztése pedig nagy bevásárló központ, barkácsáruház, valamelyik európai hálózattal rendelkező kereskedelmi üzletlánc üzlete és cukrászda kialakítását jelenti. Az egészségügyi szolgáltatások és ellátás színvonalának emelésére vonatkozó igény 2014-ben csupán az 5. helyen szerepelt, mostanra pedig kiemelt fontosságú lett.

A táji és természeti elemek közül a válaszadók a természeti környezet, az erdők és a táj védelmét és megőrzését jelölték meg legfontosabbnak.

A megkérdezettek szerint a település fejlesztésében a polgármesteri hivatal munkája, a helyi rendszeres lakossági fórumok megtartása és társadalmi szervezetek munkája segítené a legtöbbet. Az előző felmérés óta a képviselőtestület munkájának szerepe kissé csökkent, a polgármesteri hivatal munkája pedig felértékelődött: a 2014. évi 14%-ról 19%-ra nőtt.

A megkérdezettek véleménye szerint a lakosok, civil szervezetek elsősorban önkéntes munkával tudnának részt venni a település fejlesztésében.

A válaszolók megítélése szerint a Mórahalmon élő emberek legnagyobb problémái a megélhetés, a betegségek, egészségügyi problémák és a gyermekek jövője lesznek. Az összes további kategória erősen leszakadva követi ezeket a problémákat, de nem lehet figyelmen kívül hagyni a hulladékok elhelyezése és az ivóvíz biztosítása körüli aggodalmakat sem.

A városi stressz megjelenése a mórähalmi lakosok életében feltehetően egy-egy eseményhez köthető (kirakodó vásár, nagy létszámú látogatottság a rendezvényeken), illetve a városban zajló fontos, jelentős, sok területre ható fejlesztések eredménye életmódbeli

váltást is igényel. A korábban megszokott csendes kisvárosi létet a város és a turizmus erőteljes fejlesztésének eredményeként városiasabb életmód van kialakulóban.

OKTATÁSI KÉRDŐÍVEK

Összesen 351 választ értékeltünk.

→ A város megítélése a fiatalok körében

A tanulók nagyon magas aránya: 89,7%-a nyilatkozott úgy, hogy szereti ezt a környezetet, s csupán a válaszadók 10,3%-a költözne el, hogyha az módjában állna. Ez számunkra az egyik legfontosabb adat, hiszen egyértelműen jelzi azt, hogy **a fiatalok nagyon szívesen laknak itt, s így jövőbeni sikeres fejlesztések, például versenyképes béreket biztosító munkahelyteremtést eredményező fejlesztések esetén igen reális esély lehet arra, hogy tovább nőjön a település népességmegtartó ereje.**

A felmérés alapján a diákok szerint **Mórahalmon a legsürgetőbb problémát a tanulási lehetőségek, a munkavállalási lehetőségek, a tömegközlekedés és a szórakozási lehetőségek jelentik.**

Az egyéb észrevételek között a sok hulladék képződésére, a csomagolási- és műanyag hulladékok mennyiségének a csökkentésére, az erőforrásokkal való takarékoskodás fontosságára hívták fel a figyelmet.

→ A diákok és a környezetvédelem

A Mórahalmon élő tanulók nagy többsége a környezetszennyezést a hazai viszonyok között jelentős, *Eléggé komoly*, illetve *Nagyon komoly* problémaként értékeli, a válaszadók 54 (50) és 35,9 (38) %-a vélekedett így. *Viszonylag jelentéktelen problémaként* 9,6% szavazatot kapott, és senki sem értékelte úgy, hogy a környezetszennyezés egyáltalán nem jelent problémát.

→

A mórahalmi környezetszennyezés tekintetében a hasonló kérdésre érkezett válaszok alapján elmondható, hogy a diákok másképp ítélik meg közvetlen környezetükben a környezetszennyezés problémájának súlyát. *Nagyon komoly*-ként 22%-uk, *Eléggé komoly* problémaként 41,5%-uk értékeli, a diákok 31,9%-a értékelte *Viszonylag jelentéktelen problémaként*, a válaszadók közül a *Nem jelent problémát* lehetőséget pedig 4,6% jelölte meg. **Ennek a kérdésnek a megítélésében nem történt lényeges változás 2014. óta.**

Több kérdés is rámutatott arra a tényre, miszerint **a diákok környezetvédelem iránti érdeklődése nem egységes, vannak komolyan érdeklődő tanulók, ugyanakkor a passzívak száma nem változott jelentősen a korábbi évekhez viszonyítva.**

Az iskolák szerepe jelenleg is meghatározó, hatását tekintve továbbra is fontos feladata a környezetvédelemmel kapcsolatos információk átadása.

→ Társadalmi felelősség a környezetvédelem iránt

A válaszoló diákok a felelősséget általában külső szereplőkre, azaz a helyi önkormányzatokra, az országot irányító kormányra **hárították; a személyes felelősség felismerése a 3. legfontosabb tényező. Ez öröndetes változás,** hiszen a tanulók

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

felismerték, hogy nem csak kívülről várható a megoldás.

A tanulók környezetvédő szokásainak vizsgálatánál láthattuk, hogy jelentős részük valamilyen formában végez környezettudatos tevékenységet (takarékos világítás, fűtés, illetve hulladékok hasznosítása), a fogyasztási szokások fontosságát is kezdik már felismerni.

A jövőben továbbra is javasolt tájékoztatni a diákokat arról, hogy ők maguk mit tehetnének a település környezeti állapotának védelme érdekében, illetve milyen egyéni szokások kialakításával terhelnék kevésbé a környezetet.

A tanulói kérdőívek értékelésének legfőbb eleme, hogy a város, a környezet és a fenntarthatóság iránt érdeklődők száma és elköteleződése is nőtt.

3.3 SWOT analízis

A SWOT-analízis a helyzetelemzést segíti, kategorizálva a meglévő adottságokat és jellemzőket (**S=erősségek, W=gyengeségek**) illetve megjelölve a jövőben kihasználható potenciálokat (**O=lehetőségek**) és esetlegesen felmerülő negatív eseményeket (**T=veszélyek**). A fenntarthatóság három pillére (**társadalom, gazdaság, környezet**) szerinti felosztásban kerültek felsorolásra a településre jellemző, a helyi fejlődés intenzitását befolyásoló tényezők, folyamatok. Az erősségek és a gyengeségek a belső állapotot jellemzik, míg a lehetőségek és a veszélyek a külső körülményeket.

3.2/1. táblázat

	ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Társadalom	▶ Az önkormányzat koordinálásával, komoly pályázati munkával igen nagy számú fejlesztés a városban. ▶ Bölcsődei kapacitás növelése. ▶ Magas a települési együttműködési készség a lakosság részéről, magas a vitafórumokra való hajlandóság. ▶ A lakosok igen pozitív érzelmekkel gondolnak a településre, és egyre kevesebben költöznének el. ▶ A lakosok nagy része elégedett a települési épületek, terek, utcák, és saját lakókörnyezetének állapotával. ▶ A lakosok pozitívan ítélték meg a település hangulatát. ▶ Az évente tartott közösségi rendezvények komoly vonzerővel rendelkeznek ▶ Jó térségek közötti és határon átnyúló együttműködés és koordináció. ▶ Számos civil szerveződés található a településen. ▶ A lakosok szerint jó a település mezőgazdasága és az emberek	▶ Növekvő öregedési ráta. ▶ Kevés a munkalehetőség, a megélhetés biztosítása legnagyobb probléma. ▶ Alacsony bérszínvonal. ▶ A diákok körében a szórakozási, munkavállalási és a továbbtanulási lehetőségek is problémát jelentenek. ▶ A lakosok kiemelten igénylik az oktatás, szolgáltatás és a mezőgazdaság fejlesztését ▶ A város egészségügyi helyzete fejlesztésre szorul. ▶ Elsősorban a turisztikai fejlesztések miatt a város kisvárosi jellege megváltozott. ▶ A lakosok egy része nem érzi úgy, hogy a fejlesztések az ő érdekükben is történnek. Ez kommunikációs hiányosságból is eredhet. ▶ A parkolási lehetőségek nem elégségesek. ▶ A lakossági fórumokra megnőtt az igény.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

	képzettsége is. ▶ A lakosok szerint csökkent és közel kiegyenlített a segélyre szoruló és a segélyezettek száma a településen. ▶ Jó, és javuló az infrastrukturális ellátottság, víz-, gáz-, villamos energiaellátás-megfelelő ▶ Magas a védett és műemlék jellegű épületek száma.	
Környezet	▶ A település rendelkezik lezárt, rekultivált hulladéklerakóval. ▶ A szelektív hulladékgyűjtéshez a lakosság pozitívan áll hozzá, egyre többen végzik ezt a tevékenységet. ▶ A légszennyező anyagok kibocsátása évről évre csökken. ▶ A levegő- és zajterhelés az 55. számú út elkerülő szakaszának építésével jelentősen csökkent. ▶ A megvalósult kerékpárút-fejlesztés következtében növekszik a kerékpárral közlekedők száma. ▶ A lakosság jó állapotúnak ítéli meg a helyi természeti környezet állapotát. ▶ A lakosok fontosnak tartják a természeti környezet, az erdők és a táj védelmét és megőrzését. ▶ A megvalósult szennyvízberuházás jelentősen mérsékli a kibocsátott, tisztított szennyvíz környezetterhelő hatását.	▶ A fiatal lakosságnak nem nőtt az érdeklődése a környezetvédelem kérdéseivel kapcsolatban. ▶ A diákok szerint az utcák, terek, parkok állapota nem megfelelő, a személtelés jelentős probléma. ▶ A külterületi mellékutak állapota folyamatos állagmegóvást igényel. ▶ A külterületi burkolatlan utak magas aránya jelentős porterhelést okoz. ▶
Gazdaság	▶ A lakosok optimistábbak ítélik meg a munkanélküliség várható helyzetét. ▶ Járási székhely. ▶ Megfelelő víz, gáz, villamos energia-ellátás. ▶ Települési családi gazdaságok jó aránya, bio-termelés jó lehetőségei. ▶ A városban a pályázati kezdeményezések és sikeres pályázatok kiemelkedően nagy száma az elmúlt években. ▶ A város földrajzi elhelyezkedéséből származó előnyök, Szeged közelsége ▶ A közlekedésből származó előnyök (55-ös főút, M5 autópálya közelsége) ▶ Szolgáltatók, kereskedők jelenléte Falusi vendéglátás, szálláshelyek megléte. - Folyamatosan fejlődő szálloda	▶ A válaszadók a munkalehetőségek bővítését, versenyképes bérek elérését igen fontosnak tartják a településen. ▶ Kevés az olyan bolt, szolgáltatóegység, ahol a lakók dolgozhatnak. ▶ Nincs akkora bevásárlóközpont, ahol sokrétű a kínálat. ▶ Nincs olyan üzlethálózati bolt, mint pl. a Lidl. ▶ A településen a környezetkímélő technológiák aránya nem elégséges. ▶ A helyi ipar fejlettsége alacsony. ▶ A megtermelt mezőgazdasági termékek értékesítése és további feldolgozása nem elégséges.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

	kapacitás. ▶ Hagyományokra épülő és korszerű tudást felhasználó termelési tapasztalat a mezőgazdaságban.	
	LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
Társadalom	▶ A fiatalok ösztönzése arra, hogy Mórahalmon maradjanak (munkahelyekkel, a lakhatási gondok csökkentésével). ▶ A bölcsőde férőhelyeinek a bővítése. ▶ A települési gyalogos közlekedés, járdák, zebrák fejlesztése, valamint a kerékpáros közlekedés feltételeinek továbbfejlesztése. ▶ Belterületi utak igény szerinti felújítása. ▶ Lakossági tájékoztatók, vitafórumok rendezése. ▶ Véleménynyilvánítási lehetőség biztosítása a lakosok részére, a lakossági vélemények lehetőség szerinti figyelembevétele a települési szintű fejlesztési döntésekben. ▶ A helyi lakosok szórakozási lehetőségeinek bővítése. ▶ Egészséges ivóvíz biztosítása. ▶ Folyamatos pályázatfigyelés és pályázati munka. ▶ A járási egészségterv Mórahalomra történő adaptálása ▶ Környezetegészségügyi Program készítése.	▶ A fiatalok elvándorlása. ▶ A születések számának a csökkenése. ▶ A népesség öregedése. ▶ A fiatalok továbbtanulásuk során távoli városokban élnek, aminek következménye lehet, hogy nem maradnak a településen. ▶ Népességfogyás. ▶ Külterületi lakosság leszakadásának erősödése. ▶ A hagyományörzés háttérbe szorulása. ▶ A települési lakosok körében az életszínvonal romlása. ▶ A lakosok által sürgetőnek ítélt problémák kezelése hiányában a lakosok pozitív érzelmei csökkennek, melynek elvándorlás is lehet az oka.
Környezet	▶ A szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások számának a növelése. ▶ Megújuló energiaforrások hasznosítása, környezetbarát technológiák bevezetésének a támogatása. ▶ A diákok körében a környezettudatos nevelés erősítése az iskolában. ▶ A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos figyelemfelhívó rendezvények tartása a felnőtt lakosság számára. ▶ Zöldfelület-fejlesztés, rendezés (helyi zöldterületek tisztántartása). ▶ A térségi, határon átnyúló együttműködés fenntartása. ▶ Pályázati és egyéb külső források figyelése és bevonása a települési fejlesztésekbe.	▶ Az iskolai környezetvédelmi foglalkozások bevezetése nélkül a gyermekek környezettudatos nevelése elmarad, és nem alakul ki bennük a környezettudatosságra való igény. ▶ Erősödhet a települési fiatal lakosság érdektelensége a környezetvédelem iránt. ▶ Környezetterhelő tevékenységek betelepülése a térségbe. ▶ A helyi talajszennyezettség növekedése, a talajok fizikai és kémiai romlása. ▶ A légszennyezettség (elsősorban por és szén-oxidok) növekedése. ▶ Az allergén növények számának időszakos növekedése. ▶ A természeti értékek lepusztulása.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

		▶ Nem megfelelő talajművelés következtében a talajok minősége romolhat (szikesedés).
Gazdaság	▶ A boltok és szolgáltatóegységek számának növelése, új vállalkozások betelepülésének elősegítése. ▶ A mikrovállalkozások támogatása. ▶ Iparfejlesztés. ▶ Külső források (EU, hazai) további bevonása a gazdasági fejlesztésekbe. ▶ Új munkahelyek megteremtése ▶ Háztáji termékek piaci pozíciójának erősödése ▶ Kerékpáros turizmus népszerűsítése ▶ Látogatószám és az ebből adódó bevételek növekedése. ▶ Gazdaság diverzifikálása. ▶ Helyi mezőgazdasági termelésre épülő feldolgozóipar fejlesztése. ▶ Vertikális integráció növelése. ▶ A klímaváltozáshoz jobban alkalmazkodó növények termesztése. ▶ Biotermesztés fejlesztése, ehhez szükséges információk biztosítása. ▶ Az ökológiai adottságoknak legjobban megfelelő talajhasználat bővítése, fenntartható mezőgazdaság megvalósítása, terjesztése.	▶ A mezőgazdasági termelés nem párosul környezetvédelmi beruházásokkal, a környezetvédelmi beruházások háttérbe szorulnak. ▶ A turizmus fejlesztésének hatására megnőhet a környezetszennyezés/légszennyezés, és zajterhelés. ▶ A fiatalok elköltözése a településről. ▶ A munkanélküliség növekedése. ▶ Hosszú távú finanszírozási problémák ▶ Kevés munkalehetőség. ▶ Az alacsony bérek miatt a szakképzett munkavállalók elvándorlása.

IV. STRATÉGIA

Mórahalom Városi Önkormányzat Gazdasági Programja 2020-2024. megfogalmazása szerint a város hosszú távú stratégiai célja 2035-re fenntarthatóan fejlődő, emberléptékű város, ahol jó élni, és amely vonzza a letelepedni szándékozókat, vonzza a gazdasági befektetőket, továbbá vonzza a feltöltődni vágyó turistákat is. **A település jövőképe a társadalmi, gazdasági, táji, természeti és épített környezetre vonatkozóan fogalmaz meg célokat és programokat.**

A „**jövőtudatos kisváros**” fogalma a helyi társadalomra, a helyi gazdaságra, a természeti és épített környezetre egyaránt vonatkozik.

Az ehhez kapcsolódó főbb részcélok:

- Mórahalom, „az élhető város”
- Mórahalom, „az intelligens város”
- Mórahalom, „a modern innovatív alapú gazdaság városa”
- Mórahalom, „a zöld város”
- Mórahalom, „a turizmus, a rekreáció, az oktatás, a sport és az egészség városa”
- Mórahalom, „a térségközponti város és a Balkán kapuja”

A vázolt jövőkép megvalósítására munkánk során olyan prioritási rendszert dolgoztunk ki, mely figyelembe veszi a települési speciális viszonyokat a fenntartható fejlődés elvének szem előtt tartása, valamint a vonatkozó nemzetközi irányelvek alkalmazása mellett.

A prioritások a társadalom – gazdaság – környezet hármasság mentén jelölik ki azokat a fontos és követendő irányvonalakat, melyek mentén következtetéseink szerint a fenntartható fejlődés fejlesztései megvalósíthatók.

A fenntartható fejlődéshez, mint központi célhoz szükséges a fenntarthatósági pillérek megerősítése. A megerősítések fontossági sorrendbe helyezésének prioritásuk szerint kell történnie.

A **prioritások meghatározásánál** az alábbi felsorolásban azokat az elemeket fejtjük ki részletesebben, ahol további intézkedések, javaslatok megfogalmazása indokolt.

Társadalom:

■ *Társadalmi szemléletformálás a fenntarthatóság jegyében:*

- 1) A társadalmi szemléletformálás: ismeretterjesztő előadások, lakossági fórumok szervezése a felnőtt lakosság számára környezetvédelmi témákban. A diákok szemléletformálása elsősorban az iskolában hatékony; a környezeti fenntarthatóság szemléletének elfogadásában a továbbiakban a jelenleg érdektelen tanulókat kell célcsoportként tekinteni.
- 2) A környezettudatos életmód népszerűsítése: a jövőben továbbra is kiemelten fontos feladatként jelenik meg a fiatalok szemléletformálásának és tájékoztatásának igénye. A szülők tájékoztatása e téren pedig azért fontos, hogy a diákok a családon belül is pozitív példát láthassanak.
- 3) Társadalmi fórumok, előadás szervezése a települési környezet-gazdaság-társadalmi kérdések témájában.
- 4) Szelektív hulladékgyűjtés népszerűsítése: Itt a célzott, eseti akciók helyett a tevékenység mindennapokba való beépítése a cél.

5) Kerékpáros közlekedés népszerűsítése.

■ **Vitaforumok tartása:**

6) A lakosságot be kellene vonni különböző témájú vitaforumokon való részvételbe, melyek lehetőséget adnak pl. az oktatás, az egészségügyi helyzet és a mezőgazdaság fejlesztési irányainak meghatározására és kijelölésére.

■ **Közbiztonság fejlesztése**

7) A probléma felmérése pl. lakossági kérdőívvel, majd célzott intézkedések fogantatosítása.

8) A Közbiztonsági Egyeztető Fórumok munkáját negyedévente biztosítani kell.

9) Mórahalmi Rendészet munkájának fenntartása.

10) Közbiztonsággal foglalkozó civil szervezetek támogatása.

11) Szükséges a migrációs nyomás kezelése.

■ **Megélhetés biztosítása:**

12) A munkanélküliségi adatokat figyelembe véve fontos prioritás a fizikai foglalkozású munkanélküliek számára a felnőttképzés/átképzés kapacitásainak és portfóliójának a növelése, elsősorban a térségben ismert hiány-szakmákra koncentrálva. Ezen prioritás megvalósításához civil és vállalati együttműködések kialakítása is elengedhetetlen. A pályakezdő munkanélküliek számára szintén megfelelő alternatívát kell kínálni, mely a település fiatalon tartása szempontjából is igen fontos lenne.

13) Olyan munkahelyek teremtése, mely versenyképes bérekkel megtartja a jó munkaerőt.

14) A tanyán élők szociális helyzetét javítani kell.

15) Biztosítani kell az esélyegyenlőségi program elveinek megvalósítását.

■ **A gyermekek jövője:**

16) Bölcsődei, óvodai férőhelyek növelése az igényeknek megfelelően.

17) Biztosítani kell a tanyán élő gyermekek tanulásához, fejlődéséhez, szükséges feltételeket a belterületen élő gyermekekével azonos színvonalon.

18) A sportolási lehetőségek növelése elsősorban a fiatalok körében jelentkező igény. A Sportközpont és a Futó-Dobó lovasközpont ideális helyszín.

19) Az oktatási rendszer fejlesztésére, a középfokú oktatás biztosítására a kérdőíves felmérés alapján a lakosság és a fiatalok részéről is kifejezett igény mutatkozik.

■ **Egészségügyi helyzet javítása:**

20) A lakosság egészségüggyel kapcsolatos igényeit naprakészen felmérő lakossági fórum megtartása, a helyi egészségügyi ellátás további fejlesztési esélyeinek felmérése, majd ezek alapján az igények lehetőség szerinti fogantatosítása.

21) „Egészséges Mórahalom” (prevenció, betegségek megelőzése, idős, beteg lakosok segítésére), idősök orvosi ellátásának és gondozásának fejlesztése.

22) Támogató szolgálat fejlesztése szükséges.

23) A járási egészségterv Mórahalomra történő adaptálása.

24) A meglévő szakrendelések és létesítmények rendelési óraszámainak növelése a szakorvosi órák növelésé és a várakozási idő csökkentése érdekében.

25) Az eseti jelleggel megrendezésre kerülő szűrések (fogászati, bőrgyógyászati, általános állapotfelmérés) szintén pozitív visszhangot válthatnak ki.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

- *Szórakozási lehetőségek bővítése:*
26)A Mórahalmon évente megrendezésre kerülő rendezvények népszerűsítése.
27)Helyi kulturális örökség felkutatása, hagyományőrzés.

Környezet:

- *A település környezeti állapotának feltérképezése*
28)Naprakész környezetvédelmi adatbázis létrehozása, karbantartása
29)Települési Környezetvédelmi Program ismételt felülvizsgálata
- *Környezet ismeret, környezettudatosság:*
30)A környezettudatosság fejlesztése a szemléletformáláson keresztül a legjobban megvalósítható. A környezeti és társadalmi szemléletformálást praktikus egy projektként kezelni.
31)A műanyag hulladékok képződésének csökkentése érdekében szemléletformálási akciókra van szükség.
32) Környezettudatos magatartásra ösztönző szemléletformálás a fogyasztás és az erőforrás felhasználás területén.
- *Települési és épített környezet védelme.*
33)Az utcák, parkok és terek állapotának, fenntartása.
34)Zöldterület bővítés a város távolabbi részein is.
35)Leromlott városi részek fejlesztése.
36)Fa-és virágültetés önkormányzati erőforrásból.
- *Infrastrukturális helyzet javítása, fejlesztése:*
37)A települési közlekedés fejlesztésében a parkolók létesítésének szükségességét célszerű kiemelten kezelni, továbbá érdemes minél nagyobb hangsúlyt fektetni a kerékpáros közlekedés és gyalogos közlekedés, járdák, zebrák fejlesztésére is.
38)Az utak kátyúmentesítése.
39)A település belterületén található földutak aszfaltozása.
40)A külterületi utak karbantartása, szélességének megőrzése.
41)55-ös főút 2015-ben átadott elkerülő szakaszához kapcsolódó földút hálózat és a belvízelvezető rendszer állapotának megőrzése.
42)Az elkerülő út használata mellett forgalomtechnikai intézkedések betartása a város belterületi útjain.
43)A Mátyás király krt.-Bajcsy-Zsilinszky utca-Alkotmány utca- Kölcsey utca által alkotott belső gyűrűn a forgalom csillapítása szükséges. Sebességmérő eszköz és kamera kihelyezésére van szükség.
44)a város térségi megközelíthetőségének fejlesztésével a közlekedési terhelés csökkentése, környezet és klímabarát közlekedésszervezés eredményeként az élıhetőség megőrzése a település közlekedése kapcsán szükség van a Kissori úti kerékpárút befejezésére és a hiányzó Röskei úti **kerékpárút megépítésére**, amellyel településünk minden irányból megközelíthető lesz kerékpárral
45)a gyalogosok védelmében szükség van további „okos zebrák” kivitelezésére, amelyek forgalomcsillapítási eszközként szolgálnak, egyik ilyen helyszín a Városháza melletti útszakasz területe
46)szintén forgalomcsillapítási okokból a Zákányszéki út bevezető szakaszán a Dobó utca kereszteződésében új közlekedési csomópont kiépítése szükséges, amely

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023. Mórahalom

- sebességcsökkentésre kényszeríti az autósokat radaros sebesség kijelző telepítésével, egyben védi a gyalogosokat és a kerékpárosokat
- 47) szintén új közlekedési csomópont kialakítása szükséges a Röszei út Bivaly rezervátum fejlesztése, a látogatóbarát intézkedések kapcsán forgalomcsillapítási céllal
- 48) a város területén főként a nyári idegenforgalmi szezonban kevés a parkolóhely, ezért újabb parkolóhelyek kialakítása szükséges: pl. lovasszínház környékén, sportkomplexumok környékén
- *Energiafelhasználás hatékony és megújuló lehetőségeinek kihasználása:*
- 49) Az energiafelhasználás csökkentése mind az intézményi mind a vállalati szegmensben elengedhetetlen. A vállalkozói fórumokhoz kapcsolódóan ezen prioritást erősíteni tudjuk. Intézményi vonatkozásban az önkormányzat fejlesztési szándéka a meghatározó.
- 50) Elektromos gépjárművek számának növelése, mely a levegőtisztaság egyik eleme
- *Zöldterületek védelme, fenntartása – növény és állatvilág fenntartása:*
- 51) A kérdőívet kitöltők a természeti környezet, az erdők, és a táj védelmét és megőrzését jelölték meg a legfontosabbnak.
- 52) Természeti környezet értékeinek megóvása, fenntartása.
- 53) Szikes tavak élőhelyfejlesztése.
- 54) Erdőterületek jóléti funkciójának bővítése.
- 55) A Zöld Községi Ház és Erdei Iskola és a Nagyszéksői Kulcsosház környezetének parkosítása, meglévő környezetkárosító elemek felszámolása.
- *Hulladékgazdálkodás fejlesztésének folytatása:*
- 56) A településen lezárt szennyvízberuházás kiemelt fontosságú a település természeti környezetének megóvása szempontjából.
- 57) A lakosság tájékoztatása a hulladék elhelyezési lehetőségekről, valamint a szelektív hulladékgyűjtés népszerűsítése (társadalmi szemléletformálás keretében).
- 58) Lakossági komposztálás elterjesztése c. projekt folytatása.

Gazdaság:

- *Helyi vállalkozás-támogatási program kidolgozása és működtetése*
- 59) A településen a vállalkozások döntő többségét a mikro- és kisvállalkozások teszik ki, ebből is igen nagy számban az egyéni vállalkozások képviselik magukat. A vállalkozások az országos átlagnak megfelelően tökeszegények, kis alkalmazotti létszámúak. A vállalkozásfejlesztés mint prioritás igen fontos, azonban együttműködésekkel alapul. Ehhez kapcsolódóan az oktatási-képzési lehetőségek fejlesztése, a tanácsadói lehetőségek fejlesztése, valamint a finanszírozási problémák megoldása egyaránt fontos. A vállalkozó szektor fejlesztéséhez és a pontos fejlesztési prioritások meghatározásához fel kell mérni az érintett vállalkozások igényeit és szükségleteit, majd ez alapján meghatározni a kitörési pontokat.
- *Pályázati források kiaknázása:*
- 60) Pályázati monitoring rendszer kiépítése és fenntartása.
- *Ipar és mezőgazdaság fejlesztése:*
- 61) Környezetbarát technológiák támogatása.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

- 62) Ökológiai gazdálkodás elősegítése, támogatása.
- 63) Helyi kistermelők piacának fenntartása.
- 64) REL rendszer fejlesztése.
- 65) A Homokháti Portéka védjegy használatával a helyi termékek piacra jutását támogatni kell.
- 66) A Mórakert Szövetkezet fejlesztéseivel megvalósult tevékenységek újraindítása.
- 67) Mezőgazdasági témájú fórumok rendszeres szervezése a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság problémáinak megvitatására, megoldási lehetőségek felkutatására.
- 68) A mezőgazdaság és az ipar fejlesztését a Térségi Agrár-Ipari Tudományos és Technológiai Park fejlesztéseivel kell támogatni. Kiemelt jelentőségűek az élelmiszeripari fejlesztések.
- 69) A termelői integráció fejlesztése szükséges.
- 70) A mezőgazdasági termékek feldolgozottságát fejleszteni szükséges, az élelmiszeripari tevékenységet bővíteni kell.
- 71) A klímaváltozáshoz alkalmazkodó növények termesztése.
- 72) Az időjárási szélsőségek mezőgazdaságra gyakorolt hatásának kivédéséhez szükséges technológia fejlesztése.
- 73) Öntözésfejlesztés.
- 74) Pályázati források felhasználásával megvalósuló mikro- kis -és közepes vállalkozások beruházásainak támogatása ésszerű telephely bérleti rendszer kialakításával.
- 75) Zöldmezős ipari beruházások ösztönzése.
- 76) Az ipari beruházások engedélyezési eljárásainak hatékony bonyolítása.
- 77) Zöldgazdasági vállalkozás betelepítése Mórahalomra.
- 78) Informatikai fejlesztések, digitalizáció bővítése az önkormányzat, a lakosság, a gazdasági szereplők és az egészségügy területén.
- **Kereskedelem, szolgáltatás fejlesztése:**
 - 79) A korábbi felmérésekkel összhangban a helyi boltok és szolgáltatóegységek többnyire kielégítik a helyi szükségleteket, de a megkérdezett lakosok többsége még több olyan helyi boltot és szolgáltatóegységet szeretne, ahol a lakók dolgozhatnak. A válasz a munkahelyteremtés egyik szegmensére hívja fel a figyelmet.
 - 80) Bevásárló központ, barkács áruház, áruházlánc (Lidl, Aldi, Penny jellegű) tagjának telepítése növelné a városias megítélést.
- **Vendéglátás, idegenforgalom, turizmus fellendítése:**
 - 81) Vadászturizmus, falusi turizmus, zöld turisztikai ágak, egészségturizmus további fejlesztése.
 - 82) Települési turisztikai fejlesztési terv aktualizálása.

Mórahalom Fenntartható Fejlődés Helyi Programja (Local Agenda 21) soron következő felülvizsgálatának javasolt időpontja jelen dokumentáció elfogadásától számított 2 év.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

V. MEGVALÓSÍTÁS

Az alábbiakban azok a prioritások elérésére megtervezett, konkrét települési projektek találhatók, melyeket a fenntartható fejlődés elérésére, a települési sajátosságokat figyelembe véve dolgoztunk ki. A következő táblázatok tartalmazzák a meghatározott programokra teendő feladatok és intézkedések ismertetését.

5.1 Társadalmi pillér

Részprogramok	Projektek	Partnerek	Ütemezés/táv			Megjegyzés/feladatok
			Rövid	Közép	Hosszú	
Társadalmi szemléletformálás	Szemléletformáló közösségi fórumok szervezése	Önkormányzat, előadók		X		Folyamatosan ismétlődő feladat, aktuális témákhoz kapcsolódóan.
	A Mórahalmi Fenntartható Fejlődés Háza	Önkormányzat	X			Kenyérváró megvalósult. A REL bevezetésének egyik eleme lehetne.
Oktatási, továbbképzési rendszer fejlesztése	Az idegen nyelvi nevelés és oktatás kereteinek fejlesztése	Önkormányzat és intézményei			X	Iskolai eszközfejlesztés folytatása, nyelvtanfolyamok indítása igény szerint.
	A környezettudatos gondolkodás gyakorlati megvalósítására irányuló programok	Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola, Napközi Otthonos Óvoda			X	Bivaly-2 telepen Ifjú Kutatók Háza, Zöld Községi Ház és Erdei Iskola folyamatos működése. A civil szervezetek környezet- és természetvédelmi célú tevékenységének támogatása.
	A helyi munkaerőpiaci igényeknek megfelelő képzési igény kielégítése szakközépiskolai és szakközépiskolai oktatás keretében.	Szegedi SZC Tóth János Mórahalmi Szakképző Iskola	X			A 2018-ban indult Szegedi SZC Tóth János Mórahalmi Szakképző Iskola képzéseinek folyamatos biztosítása.
	Információs társadalmi tanácsadó pontok kialakítása	Önkormányzat	X			Gyors internet hozzáférés biztosítása bel/ és külterületen, valamint a tanyai iskolában.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

Intézményi struktúra hatékony működésének elősegítése	A civil szervezetek és a helyi közigazgatás szereplői közötti együttműködés fejlesztése	Önkormányzat, civil szervezetek			X	Aktuális események, kezdeményezések kapcsán folyamatos feladat.
Munkahelyteremtés közcélú foglalkoztatás keretében	Közcélú foglalkoztatás folyamatos biztosítása Mórahalmon	Önkormányzat és intézményei			X	A közmunkaprogram keretében évente 80-120 fő részére oktatási modul tartása és munkavégzés lehetőségének biztosítása. Munkavégzés: fűszerpaprika termesztés, faiskolai munkák, csatornatisztítás és földút karbantartás, házi térszta készítése.
Egészségügyi ellátás minőségi javítása	Rendelők, eszközök, épületek felújítása, fenntartása	Önkormányzat, Móra-Vital Kft		X		A kérdőívekben is megfogalmazott folyamatos fejlesztés biztosítása. A meglévő szakrendelések és létesítmények rendelési óraszámainak növelése a szakorvosi órák növelése és a várakozási idő csökkentése érdekében.
	Mórahalom környezet-egészségügyi helyzetének optimális biztosítása	Önkormányzat	X			Prevenció, betegségek megelőzése, idős, beteg lakosok segítségének, idősek orvosi ellátásának és gondozásának fejlesztése.
Szociális ellátás minőségi javítása	Szociális szolgáltatások fejlesztése	Gondozási Központ, Önkormányzat			X	Fejlesztendő területek: • állandó ellátást biztosító lakóotthon, • otthonápolás rendszere • hospice ellátás kialakítása • idősgondozás további

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

						fejlesztése pályázati lehetőségek szerint.
	Szociális városrehabilitációs fejlesztések	Önkormányzat		X		A fejlesztéssel elért eredmények fenntartása.
Fogyatékkal élők esélyegyenlőségének biztosítása	A fogyatékkal élők jogainak biztosítása	Önkormányzat, Esély Mórahalmi Szociális Magánalapítvány, Mozgáskorlátozottak Egyesülete			X	Az Esély Mórahalmi Szociális Magánalapítvány azon rászorulóknak segít, akik az önkormányzati szociális hálón kívül kerülnek, krízishelyzetben vannak. A Mozgáskorlátozottak Egyesületének működését az önkormányzat támogatja.
	Akadálymentesítés fő feladatként való kezelése	Önkormányzat		X		Akadálymentesítés a közintézményekben és az oktatási intézményekben biztosított, folyamatos fenntartása szükséges.
Közösségi terek kialakítása	Integrált, komplex városközpont - rehabilitáció Mórahalmon-	Önkormányzat		X		A fejlesztéssel elért eredmények fenntartása. Pályázati források függvényében a városrehabilitáció folytatása.
Rendezvények	A rendezvények a COVID-19 járvány veszélyhelyzetének megszűnését követően tarthatók meg, a rendezvény naptár szerint, annak bővítésével.					
	Homokháti Sokadalom	Egyesületek, civil szervezetek, alapítványok, intézmények, önkormányzat		X		Évente megrendezésre kerülő esemény, melynek szervezésében a Nyugdíjas Klub aktívan részt vesz.
	Sportrendezvények	Civil szervezetek, Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola		X		Az elkészült sportcentrum, valamint a Futó-Dobó Lovasközpont rendezvényei az amatőr sportolók igényét is

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

						elégítse ki.
	Ifjúsági programok	Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola, Aranyszöm Rendezvényház		X		Folyamatosan megvalósítandó feladat.
	Programok az idősebb korosztály számára	Civil szervezetek, szociális intézmények, alapítványok		X		Idősek Napja események szervezése, Kórus találkozók, nyugdíjas találkozók, Parasztkórus önkormányzat általi támogatása, a határon túli kapcsolatok ápolása és fenntartása.
Informatikai infrastruktúra fejlesztése	K.O - A kompetencia alapú oktatás kiütéses győzelme Mórahalom város közoktatási Intézményeiben	Önkormányzat	X			Informatikai fejlesztés megvalósult, az IT fejlődésével folyamatos fejlesztésekre van szükség. Informatikai fejlesztések, digitalizáció bővítése az önkormányzat, a lakosság, az oktatás, a gazdasági szereplők és az egészségügy területén.
	K.O. A kompetencia alapú oktatás kiütéses győzelme Mórahalom város közoktatási Intézményeiben – tanulói eszközbeszerzés	Önkormányzat	X			
	A pedagógiai, módszertani reformot támogató informatikai infrastruktúra fejlesztése	Önkormányzat	X			

5.2 Környezeti pillér

Részprogramok	Projektek	Partnerek	Ütemezés/táv			Megjegyzés/feladatok
			Rövid	Közép	Hosszú	
Agrár-környezetvédelem	Az ember és a természet kölcsönhatása során kialakult tájforma	Gazdálkodók		X		Helyi építési szabályzat és helyi rendelet írja elő a külterületi, tanyás beépítés szabályait is.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

	fenntartása					Természeti környezet fenntartásánál cél: • vízpótlás biztosítása a Tiszáról • öntözővíz megtartása, természetes mélyedésekben csekély mélységű tározók létesítése • semlyékek megtartása • Szikes élőhelyek megőrzése.
	Agrár környezetgazdálkodás	Gazdálkodók			X	A mg-i támogatásokhoz kapcsolódó zöldítés előírásai: • a növénytermesztés diverzifikálása • ökológiai célterület fenntartása • állandó gyepterület fenntartása
	A veszélyeztetett őshonos fajták alkalmazása a termelésben	Gazdálkodók			X	Természetvédelmi, gasztronómiai igények kielégítése mellett a kérdőívekben is megfogalmazott mezőgazdasági termények tovább feldolgozásának lehetőségeit biztosíthatja az Agrár - Ipari Park.
Települési környezetvédelem tervi háttérének biztosítása	Mórahalom Város Környezetvédelmi Programjának aktualizálása	Önkormányzat		X		A 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program 2014-2019. hatályba lépését követően elkészült Mórahalom 2020. évig szóló környezetvédelmi programja. A program hatályát meg kell hosszabbítani az 5. Nemzeti Környezetvédelmi Program hatályba lépéséig.
Hulladék helyzet rendezése	Települési szilárd és folyékony hulladéklerakók, állati hulladéktemetők,	Önkormányzat		X		A települési hulladéklerakó rekultivációja megvalósult, monitoring biztosítása az előírások szerint. Lezárt hulladékudvar

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

	dögkutak rekultivációja					hasznosítása barnamezős beruházással. Dögmű rekultivációja pályázati forrás biztosításával szükséges feladat.
	A települési szilárdhulladék-gazdálkodás rendszerének fejlesztése	Önkormányzat	X			Széchenyi 2020 pályázati lehetőségétől függően megvalósítandó feladat.
	„FELELŐSSÉGGEL A JELEN ÉS JÖVŐ GENERÁCIÓ KÖRNYEZETTUDATOSSÁGÁÉRT”	Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola	X			Zöld Községi Ház és Erdei Iskola tevékenységének fenntartása és támogatása.
Helyi jelentőségű természeti értékek és épített objektumok védelme	Természetközeli élőhelyek védelme	Önkormányzat		X		Körös-éri tájvédelmi körzet létrehozása, országos védett területekre kezelési tervek készítése, Natura 2000 területeinek kibővítésével ezek fenntartásának biztosítása.
	Helyi jelentőségű védett területek arányának növelése	Önkormányzat		X	X	Bivalyrezervátum Nagyszéksós-tó Tanaszi semlyék fenntartása.
	Műemléki épületek, helyi jelentőségű épített értékek, régészeti lelőhelyek védelme	Önkormányzat		X		Helyi védelem alatt álló épületek: - tanyai iskolák (5 db) felújítása megtörtént, fenntartásuk és közösségi célokra történő hasznosításuk folyamatos feladat. - Védett utcakép kijelölése: Röszei út egyes házainak felújítása, a parasztpolgári lét bemutatásával középtávú feladat.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

						Móradomb melletti tanyaépület felújítása középtávú feladat.
Épített elemek, objektumok fenntartása	Komplex egészségügyi szolgáltatás-fejlesztés Mórahalom városában	Homokháti Kistérség Többcélú Társulása Önkormányzat	X			Megvalósult, de további fejlesztések folyamatosan szükségesek.
	„Kerek iskola” épület felújítása	Önkormányzat			X	megvalósult, közösségi célú hasznosítása folyamatos feladat.
	Bölcsődei kapacitásbővítés és szolgáltatásfejlesztés	Önkormányzat	X			Igény szerinti bővítési feladat pályázati lehetőségek függvényében.
	A Mórahalmi Római Katolikus templom fűtésrendszerének felújítása és szilárd biomassa alapú energetikai rendszer kialakítása	Önkormányzat	X			Megvalósult, alternatív energiaforrás (szilárd biomassa és termálvíz) hasznosítása szükséges.
Belterületi zöldfelületi rendszer elemeinek rendezése, bővítése	Meglévő közparkok megújítása és új közparkok kialakítása zöldterületeken	Önkormányzat		X	X	Szentháromság tér kialakítása megtörtént, fenntartása folyamatos. Közparkok fenntartás folyamatos feladat.
	Szabványos játszótér kialakítása Mórahalom belvárosában	Önkormányzat		X		Meglévő játszótérek EU-konform kialakítása, játszótérek számának növelése pályázati forrás függvényében középtávú feladat.
	Mórahalom, Balogh Péter utcai játszótér bővítése	Önkormányzat	X			Megvalósult, fenntartása folyamatos feladat.
Ismeretek bővítése, lakossági tájékoztatás	„Geotermikus tapasztalatcsere” program	Önkormányzat	X			Folyamatos feladat.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

	Ökofesztivál - hagyományos konferencia és kiállítási napok	Homokháti Kistérség Többcélú Társulása	X			
	Helyi klímastratégiához kapcsolódó szemléletformálási programok megvalósítása.	Önkormányzat				Folyamatos, a klímastratégiában foglalt feladatok szerint.
Megújuló energiaforrásokra épülő technológiák kiépítése	Mórahalmi geotermikus kaszkád rendszer fenntartása, igény szerinti fejlesztése	Önkormányzat	X		X	Elkészült, igény szerinti fejlesztése folyamatos feladat.
	Támogatások, segélyezések energiahatékonysághoz	Önkormányzat			X	Pályázati lehetőségekhez önkormányzati koordináció biztosítása.
Belvízrendezés 1.	A Mórahalom belterületén csapadék- és belvíz elvezetés megoldására rekonstrukciós fejlesztési beruházások megvalósítása	Önkormányzat	X			Elkészült a Bástya sori főgyűjtő 1. üteme, illetve a 2. ütem terve. Ennek megvalósítása pályázatfüggő. Rekonstrukció szükséges: Remény utca, Szövetkezeti utca, Kölcsey utca. A Béke utca egy szakaszának rekonstrukciója megvalósult.
Belvízrendezés 2.	Bel- és külterületi csapadékvíz és belvízelvezetés és -tározás megoldása	Önkormányzat Állami szervek, Vízgazdálkodási Társulások			X	Folyamatos fejlesztéssel vízkormányzás és vízmegtartás szükséges. Az állami csatornák fejlesztéséhez vízviszatartó műtárgyak állapotának felmérése, átépítése az önkormányzat és az állami szervek partnerségével.
Belvízrendezés 3.	Helyi öntözési szövetkezet létrehozása	Önkormányzat Öntözési szövetkezet			X	Önkormányzat koordinálásával a belvízrendezéssel érintett területek öntözési igényeinek biztosítása.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

5.3 Gazdasági pillér

Részprogramok	Projektek	Partnerek	Ütemezés/táv			Megjegyzés/feladatok
			Rövid	Közép	Hosszú	
Pénzügyi gazdálkodás optimalizálása	Önkormányzati bevételek növelése	Önkormányzat		X		Az aktuális lehetőségek függvényében folyamatos feladat.
	Hatékony intézményi struktúra kialakítása	Önkormányzat		X		Megvalósult, fenntartása folyamatos feladat.
A mezőgazdasági termelés jövedelmezőségének javítása	Eszközbeszerzés, technológiai fejlesztés, innováció	Gazdálkodók		X		A fejlesztésben az önkormányzat a katalizátor, koordináló szerepet tölt be. A Széchenyi 2020 pályázati időszak támogatásai is ezt a szerepvállalást részesítik előnyben. A kérdőívben a kiemelkedően fontosnak tartott munkahelyteremtés az önfoglalkoztatás rendszerének fejlesztésével részben biztosítható.
Piacképes, kiváló minőségű homokháti termékek előállítás	Biatermesztés, ökológiai gazdálkodás	Gazdálkodók			X	Fejlesztendő terület, igény esetén információ biztosítása az önkormányzat és biatermesztéssel foglalkozó termelők bevonásával.
	Házi termékek előállítása	Gazdálkodók		X		Folyamatosan fejlődő termékinálat (sajt, tejtermékek, méz, fűrtojás, ebből tészta, lekvár, savanyúság) értékesítési lehetőséget a városi piac biztosít.
	Mezőgazdasági termékek feldolgozása	Gazdálkodók, élelmiszeripari vállalkozások	X			A Homokháti Portéka védjegy használatával helyi élelmiszeripari termékek körének

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

						bővítése, értékesítésének támogatása.
A Térségi Agrár-Ipari Tudományos és Technológiai Park fejlesztése	Ipari parki szolgáltatásfejlesztés Mórahalmon	Önkormányzat	X			Folyamatos feladat.
	Vállalkozói Inkubátor központ működtetése Mórahalmon	MÓRAÉP Nonprofit Közhasznú Kft.	X			Fejlesztése és fenntartása folyamatos feladat.
Vendéglátás, idegenforgalom, turizmus fellendítése	Az Erzsébet Mórahalmi Gyógyfürdő fejlesztése	Önkormányzat	X			Folyamatos feladat.
	Hotel Colosseum Wellness és Konferencia szálloda és az Elixír 3 csillagos Wellness szálloda fenntartása Mórahalmon	Móra Invest Kft. Móra-Art Kft.	X			A fejlesztés és fenntartás folyamatos feladat.
	A Móra-Túra útvonal rehabilitációja, valamint központi pihenőhely kialakítása a Nagyszéksósi Iskolánál	Önkormányzat	X			Fejlesztése és fenntartása folyamatos feladat.
	Borház, avagy szőlészeti, borászati bemutató- és kóstolóhely kialakítása Mórahalmon	Önkormányzat	X			Fejlesztése és fenntartása folyamatos feladat.
	Klebelsberg világa-gróf Klebelsberg Kúnó szellemi, kulturális, gazdasági örökségét bemutató ház fejlesztése Mórahalmon	Önkormányzat	X			Fejlesztése és fenntartása folyamatos feladat.

A Fenntartható Fejlődés Helyi Programja 2020-2023.
Mórahalom

	Csónakház, móló és túraútvonal kialakítása a Nagyszéksóstó körül	Önkormányzat	X			Fejlesztése és fenntartása folyamatos feladat.
	Helyi és térségi turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek létrehozása és fejlesztése	Önkormányzat	X			Fejlesztése és hatékony működése folyamatos feladat.
Burkolt utak arányának javítása, a településen belüli közlekedés feltételeinek javítása	Belterületi utcák szilárd burkolattal történő ellátása (ahol még hiányzik)	Önkormányzat	X			További fejlesztés. teljes burkolat felújítási program végrehajtása.
	Különféle építési munkák Mórahalmon	Önkormányzat	X			
	Mórahalom Községi közlekedésének fejlesztése	Önkormányzat	X			Autóbusz menetrend igény szerinti, folyamatos egyeztetése szükséges.
	Belterületi szilárd burkolatú utak felújítása- Mórahalom	Önkormányzat	X			További fejlesztés: teljes burkolat felújítási program végrehajtása.
Gyalogos és kerékpáros infrastruktúra javítása	Mórahalom belterületi kerékpárút hálózat fejlesztése	Önkormányzat	X			Mórahalom- Nagyszéksós-tó között kerékpárút létesítése pályázati lehetőségtől függően.
	Kerékpárút építése az 55. sz. főút mentén (Szeged-) Domaszék – Mórahalom – Ásotthalom között	Önkormányzat	X			Mórahalom-Ásotthalom szakasz elkészült, további építés folyamatban van.

VI. MONITORING

A fenntartható fejlődés érdekében megfogalmazott projektek végrehajtása révén az alapállapothoz képest a települési jellemzők bizonyos mértékben módosulnak, ezen változások kimutatását szolgálja a monitoring is. A monitoring célja tehát adatszolgáltatás a változások rövid és hosszú távú optimalizálásához, miközben feladatunk különböző mérések végrehajtása, az adatok rögzítése és értékelése is.

A monitoring tevékenység lényege esetünkben az, hogy a fenntartható fejlődés elérésére megtervezett projektek valós eredményeit felmérje. Ezen eredmények ismeretében nyílik lehetőségünk arra, hogy a tervezett és valós adatok közötti eltérések összehasonlítása nyomán esetleges változtatásokat hajtsunk végre a fejlesztéseink körében, a lehető leghatékosabb célok elérésére.

A Local Agenda 21 program keretén belül szükség van az előrehaladás, a bekövetkezett változások, a teljesítmény értékelésére. Az egyes részek előrehaladásának méréséhez olyan mutatószámok, **indikátorok** szükségesek, amelyek segítségével értékelhetők a bekövetkezett változások. Az indikátorok a környezeti-, társadalmi-, gazdasági folyamatok elemzéséhez, teljesítményértékeléshez nyújtanak segítséget és az információkat közérthető formában juttatják el a célszemélyekhez. Hozzájárulnak a társadalom szereplőinek tudatossága és viselkedése közötti eltérés csökkentésére, segítik a döntési folyamatok koordinációját - mindezt a fenntarthatóság alapelveinek érvényesülése érdekében. A **fenntartható fejlődés három pillérén** - társadalmi, gazdasági és környezeti - bekövetkezett változásokat kell nyomon követni. A meghatározott mutatók hatás-ellenhatás párokra épülnek, melyekkel szemben a fő követelmények:

- ✓ alkalmas az eredmények mérésére,
- ✓ specifikus, konkrét,
- ✓ mérhető,
- ✓ elérhető, rendelkezésre áll,
- ✓ releváns, reális,
- ✓ időponthoz kötött.

Az indikátorok meghatározásánál jól mérhető, a KSH adatbázisában és a helyzetelemzés fejezeteiben is szereplő és alkalmazott statisztikai paramétereket választottunk, melyeket táblázatos formában foglaltunk össze. Ezen fenntarthatósági pillérenként készített táblázatok évenkénti kitöltésével és kiértékelésével hosszú távon is nyomon követhetők az időközben bekövetkezett változások, folyamatok.

Hangsúlyozni kell, hogy az egyes indikátorok nem elsősorban egy-egy állapot leírására törekednek, hanem a LA21 előrehaladásával, megvalósulásával kapcsolatos változásokat mutatják be, és alkalmasak a közösségi teljesítmény mérésére, vagy akár az országos, ill. nemzetközi trendekkel való összehasonlításra.

A meghatározott célkitűzések megvalósulásának nyomon követése elsősorban az Önkormányzat feladatkörébe tartozik. Továbbá biztosítania kell a szolgáltatók, a lakosság tájékoztatását az eredményekről és a bekövetkezett változásokról.

6.1 Cselekvési terv

A monitoring az a felülvizsgálati tevékenység, mely során a fejlesztések mérhetővé válnak, és így a további munkafolyamatokra vonatkozóan iránymutatásul szolgálnak.

A monitoring tevékenység elvégzésére cselekvési terv létrehozására, helyi munkatársak, lehetőleg önkormányzati dolgozók vagy csoport kijelölésére kerülhet sor, akik rendszeresen koordinálják a fenntartható fejlődés elérésére megalkotott programok végrehajtását. Az ő illetékességi körükbe sorolható a továbbiakban jelen fenntarthatósági terv felülvizsgálatának elkészítése is.

Jelen terv felülvizsgálatát célszerű kétéves rendszerességgel elvégezni.

6.2 Indikátorok

Jelen terv felülvizsgálata objektív eredmények elérésére konkrét mérőszámokkal, lehetőleg lakossági véleményfelméréssel kiegészített módon történjék. Az eltérések elemzésével változtatásokra kerülhet sor települési fejlesztési prioritásaink kijelölésében.

A változások nyomon követése és trendvizsgálat végzése érdekében célszerű az indikátorok körét azonosnak venni.

Módszertan:

- A KSH Tájékoztatási adatbázis területi statisztika munkalapjáról 2010. évtől kezdődően azonos mutatók kijelölésével lehet lekérni a rendelkezésre álló adatokat.
- A mutatók megjelölése a környezet, gazdaság, társadalom szempontjából lényeges adatok kiválasztásával történt meg.
- A trendvizsgálatot a jelentős változást tartalmazó mutatók esetében célszerű elvégezni.
- Az indikátorként használható mutatók listáját az [5. számú melléklet](#) tartalmazza.

6.3 Kommunikáció

Mórahalom település fenntartható fejlődési tervének kommunikációs lehetőségei igen sokrétűek lehetnek. A települési hírekről a lakosság több csatornán keresztül is rendszeresen értesülhet, így jó arányban biztosított a lakosok helyi információkhoz való hozzájutása. Javasoljuk tervünk legalább egyszeri megismertetését a helyi médiumokban (pl. újság, televízió), illetve a webes felületeken.

Javasoljuk jelen terv tartalmának egyszeri, valamint a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos hírek és összefoglalók rendszeres (heti, havi, féléves és éves) szerepeltetését a helyi médiumokban, s emellett szintén rendszeres konzultációk lebonyolítását (éves szinten) a környezeti fenntarthatósági tervben foglaltak megvalósításáról a helyi önkormányzat és a lakosság részvételével.

FORRÁSOK

A Mórahalom települési LA21 elkészítése során megismert dokumentumok és felhasznált források:

Dokumentumok:

- Mórahalom Városi Önkormányzat Gazdasági Programja 2020-2024.
- Mórahalom Települési Környezetvédelmi Programjának Felülvizsgálata (2016-2020.)
- Kérdőíves lakossági és oktatási felmérések - LA 21 terv keretében végzett felmérések eredményei (2020.)

Honlapok:

- <http://www.morahalom.hu/>
- <http://www.erzsebetfurdo.morahalom.hu>
- <http://www.morahalomturisztika.hu/>
- <http://www.helyicivil.hu>
- mepar.hu
- TAKARNET
- okir.kvvm.hu
- <http://www.kvvm.hu/olm>
- knp.nemzetipark.gov.hu
- www.ksh.hu
- <http://www.termeszetvedelem.hu>

MELLÉKLETEK:

- 1) számú melléklet: Pályázatok listája
- 2) számú melléklet: Védett értékek nyilvántartása
- 3) számú melléklet: Ipari Parkba települt vállalkozások
- 4) számú melléklet: Lakossági kérdőív, Oktatási kérdőív
- 5) számú melléklet: Indikátorként használható mutatók listája